

Билана Михайловић
Љилана Вдовић

ОДЕЉЕЊСКИ СТАРЕШИНА

Приручник

eduka

Биљана Михаиловић
Љиљана Вдовић

ОДЕЉЕЊСКИ СТАРЕШИНА

Приручник

eduka

Биљана Михаиловић
Љиљана Вдовић

ОДЕЉЕЊСКИ СТАРЕШИНА
Приручник

Главни уредник
Проф. др Бошко Влаховић

Одговорна уредница
Доц. др Наташа Филиповић

Лектура
Гордана Влаховић

Дизајн
Агенција *Мани ѿлус*, Крагујевац

Издавач
Издавачко редузеће Едука д.о.о. Београд
Ул. Змаја од Ноћаја бр. 10/1
Тел./факс: 011 3287 277, 3286 443, 2629 903
Сајт: www.eduka.rs; имејл: eduka@eduka.rs

За издавача
Наташа Филиповић, директорка

Београд, 2015. година

Приручник је настао као подршка учитељима и предметним наставницима – одељењским старешинама у планирању и реализацији часова одељењског старешине.

Садржај који је обухваћен приручником одговара потребама одељењског старешине у разредној и предметној настави, а обрађене теме могу да се реализују у раду са децом на свим узрастима. Предлог скица активности у оквиру часова осмишљен је тако да може да се примењује са децом различитог узраста, а представља садржаје које би требало обрадити на часовима одељењског старешине.

За многе часове осмишљен је и предложен радионичарски рад, који ученици радо прихватају, у коме уживају, у коме свако дете, ма каквих особености било – може равноправно да учествује. При осмишљавању радионица вођено је рачуна да могу бити реализоване за 45 минута. За сваку радионицу дат је сценарио и припремљени су прилози намењени за штампање. На крају приручника налазе се листа игара, које одељењски старешина бира и прилагођава потребама свог одељења, подсетници за одељењске старешине, али и за родитеље и ученике, који се могу користити у свакодневном раду.

Добит од овако реализованих часова одељењског старешине је вишеструка. За сваког ученика у одељењу – ово је прилика да буде равноправан са осталима и усвоји вештине важне за свакодневни живот. За одељење – радећи у доброј атмосфери, на забаван начин, уче и примењују вештине које им омогућавају да функционишу као усклађена група. За наставника – прилика да потврди и развије своје компетенције.

Сценарији односно скице часова могу се прилагодити специфичностима сваког одељења. Имајте у виду да је у радионичарском начину рада нагласак на процесу, а не на продукту и – уживајте са својим ученицима!

Желимо Вам успешан и забаван рад!

Увод	3
-------------	---

Часови одељењског старешине	7
------------------------------------	---

- Значај часова одељењског старешине 7
- Планирање и програмирање рада одељењског старешине 8

Педагошке основе рада одељењског старешине са ученицима

- Карактеристике узраста и промене у пубертету
 - Карактеристике узраста деце од 7 до 11 година 9
 - Ђаци прваци 9
 - Карактеристике узраста деце од 11 до 15 година 11
 - Прелаз са разредне на предметну наставу 12
- Развој критичког мишљења 13
- Конфликти и шта/како са њима 16
- Реституција 19
- Руковођење конфликтима – медијација 20
- Праћење, оцењивање и извештавање о напредовању ученика 23
- Индивидуализација и индивидуални образовни план (ИОП) 24
- Професионално информисање ученика завршног разреда основне школе 27
- Професионална оријентација и завршни испит 28
- Основне претпоставке радионичарског поступка на часовима одељењског старешине 29

Педагошке основе рада одељењског старешине са родитељима

- Индивидуална сарадња са родитељима 33
- Реализација одељењских састанака са родитељима 34
 - Препоруке за реализацију тема родитељских састанака 36

Предлог припрема за часове одељењског старешине са прилозима

- Наша одељењска заједница 40
- Правила понашања у нашој школи и одељењу 1 и 2 41
- Пожељна и непожељна понашања у одељењу 43
- Сличности и разлике 44

➤ Дечја права и одговорности	45
➤ Бонтон	48
➤ Другарство	49
➤ Другарство и хуманост на делу	51
➤ Сарадња	53
➤ Невербална комуникација	54
➤ Вербална комуникација	55
➤ Здравље	56
➤ Стресне ситуације или <i>кад не иде како желим</i>	58
➤ Одолевање социјалним притисцима 1 и 2	60
➤ Болести зависности	64
➤ Насиље међу децом 1, 2 и 3	66
➤ Решавање проблема 1 и 2	71
➤ Услови учења	73
➤ Методе и технике учења 1 и 2	74
➤ Различита занимања	81

Листа игровних активности

➤ Примери игара за загревање или релаксацију	84
➤ Примери игара као централних активности радионица	87

Прилози

➤ Кратки подсетници за одељењске старешине, родитеље и ученике (припремљени за штампање)	90
➤ Листа важних докумената	114
➤ Литература	115

ЗНАЧАЈ ЧАСОВА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ

Часови одељењског старешине представљају основни оквир рада са ученицима. Тачније, то је време посвећено систематском бављењу ученицима, њиховим развојним потребама и интересовањима.

На овим часовима ученике подучавамо различитим вештинама, развијамо њихове ставове и вредности које ће им бити значајне за живот, реализујемо циљеве образовања и васпитања који превазилазе садржаје појединих наставних предмета. У том смислу, часови одељењског старешине посебно су погодни за постепено стицање и развој различитих компетенција ученика. На часовима одељењског старешине, кроз понуђене активности, ученицима је омогућено да стичу вештине учења, са циљем да постану све самосталнији у прикупљању, анализирању, организовању, повезивању и коришћењу информација, уз коришћење доступних информационих технологија. Ученици се кроз разноврсне активности стављају у позицију да процењују ситуације, планирају поступке, предузимају конкретне активности, а затим их и критички разматрају.

Да би час одељењског старешине био успешан, потребно је пажљиво промишљање са педагошког аспекта. Ако се ученицима омогући да своја интересовања и потребе испоље и задовоље у школи и школским активностима, укључујући и час одељењског старешине, поспешиће се њихова спремност и мотивисаност за даље учење, а истовремено ће се ојачати у одупирању различитим негативним утицајима који могу ометати њихов развој и здравље.

Ако имамо у виду да се часови одељењског старешине реализују најчешће као последњи час у распореду, када су и ученици и наставници већ уморни, а можда су и доживели неку непријатност током дана, поставља се питање квалитетне реализације.

У приручнику је предложено да се часови одељењског старешине реализују радионичарским начином рада. Излазећи у сусрет карактеристикама дечјег развоја, пре свега значајној улози игре и ослањању на лично искуство ученика, разредни старешина може у раду користити радионице. Осим што у игровном контексту деца радије уче, радећи на овакав начин, и сам степен укључености и ангажовања сваког ученика је већи.

ПЛАНИРАЊЕ И ПРОГРАМИРАЊЕ РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ

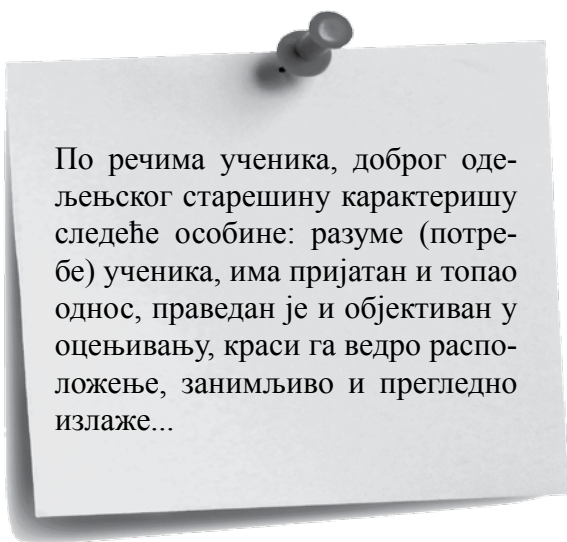
Једна од најважнијих и најодговорнијих дужности наставника, поред извођења наставног рада, јесте обављање функције одељењског старешине. Одељењски старешина је педагошки, организациони и административни руководилац одељења.

Наглашена је улога наставника у васпитном раду. Наставник је одговоран за спровођење плана и програма образовно-васпитног рада и остваривање циљева и задатака васпитања ученика једног одељења. Сложеност посла одељењског старешине огледа се и у чињеници да је задужен за координацију и сарадњу свих учесника васпитно-образовног рада у једном одељењу: сваког појединог ученика, целе одељењске заједнице, свих наставника који предају у том одељењу, родитеља, стручних сарадника. У односу на све наведене чиниоце, одељењски старешина програмира и поставља своје задатке у односу на ученика појединца, одељењску заједницу, на родитеље, стручне органе и на педагошку документацију.

За сврсисходно планирање и програмирање рада одељењског старешине значајно је:

- 1) Познавање прописа, који се могу сврстати у три групе: закони у образовању и васпитању, подзаконски акти у образовању и васпитању (различити правилници и уредбе) и интерна акта школе.
- 2) Познавање специфичности одељења (одељењски старешина посебно упознаје сваког ученика и прати његов психофизички, социјални, емоционални развој, познаје породичне и социјално-економске услове из којих долази, упознаје групну динамику одељења).
- 3) Поседовање различитих знања и вештина из области које су описане у компетенцијама рада наставника.

Одељењски старешина је веома значајна личност у животу ученика, а посебно у разредној настави, и то је чињеница коју поткрепљују и многа теоријска разматрања и многа емпиријска истраживања. Ово је нешто што одељењски старешина треба стално да има на уму.

По речима ученика, доброг одељењског старешину карактеришу следеће особине: разуме (потребе) ученика, има пријатан и топао однос, праведан је и објективан у оцењивању, краси га ведро расположење, занимљиво и прегледно излаже...

КАРАКТЕРИСТИКЕ ДЕЦЕ УЗРАСТА 7–11 ГОДИНА

У овом периоду развоја осећања су још увек нестална и брзо се мењају. У односу на предшколски узраст мање су бурна и стабилнија су. Дете је мање плашљиво, а ако се и плаши – то не показује. Љутња је све чешћа због социјалних узрока (ругања, подсмевања, надевања надимака) и деца умеју бурно да реагују. У овој области често је потребан додатни рад одељењског старешине, педагошко-психолошке службе, као и појачана сарадња са родитељима.

Деци је друштво вршњака веома значајно, јер деле заједничке активности у којима могу да одмере своје снаге и могућности. На овом узрасту пријатељства још нису трајна, тако да се често мењају другарице и другови.

У овом периоду су деца одважна да покушавају ново, али се плаше неуспеха, критике, одбијања. Не може се очекивати самокритичност – често процењују себе успешнијим него што стварно јесу.

Што се тиче физичких карактеристика, деца у овом периоду добијају више на тежини него на висини, између девојчица и дечака нема значајније разлике у самом расту организма. Кости су меке и еластичне, тако да лако подлежу повредама, те се зато мора водити рачуна приликом одабира врсте физичке активности детета.

Родитељи за децу овог узраста представљају ауторитет, могло би се рећи да их се и плаше. С обзиром на то да школа и обавезе које она носи представљају нови изазов у дечјем развоју, врло је важно да учитељ и родитељи/старатељи имају усаглашене ставове и заједнички осмишљавају стратегије за подстицање развоја.

Посебно је важно нагласити да деца у овом узрасту воле да иду у школу, тако да се самом том чињеницом отвара могућност широког утицаја на њихов развој.

Ђаци прваци

Полазак у школу представља једну од највећих промена у животу детета.

Адаптација ученика на школу подразумева спремност детета да прихвати нове обавезе, али и спремност родитеља и учитеља да му у томе на прави начин помогну и обезбеде услове за успешан рад.

Поред игре, живот детета се сада састоји и од редовних обавеза и систематског рада, који се постепено уводе и усложњавају. Ипак, игра је детету и даље ослонац за превладавање негативних осећања, стицање социјалних вештина, емотивно ангажовање, опуштање, прихватање правила понашања, подстицање маште, развијање чула, спретности, превазилажење страха и самоће.

У школском раду са ученицима првог разреда јако је важно радити на изграђивању осећаја одговорности и пружити им могућност да самостално обављају школске активности, уз, наравно, помно праћење и благовремено реаговање. Процес осамостаљивања и стварања осећања одговорности постиже се и у међусобним контактима родитеља деце и учитеља. Учитељ скреће пажњу родитељима да пред дете постављају различите захтеве и обавезе примерене узрасту детета, што ће уједно помоћи и самом детету да лакше прихвати школске обавезе.

Детету ће можда бити потребно и неколико недеља да се адаптира. Када дете осећа страх или плаче, неопходно је имати доста стрпљења. То посебно важи за децу која се нису одвајала од породице или су имала искуство нестабилности у животу.

Да би се првацима олакшала адаптација на школске обавезе и правила, добро је препознати шта су њихове јаке и нешто слабије стране и, уважавајући оно што већ могу/знају/умеју а јачајући оно што још нису савладали, омогућити им да у школу долазе са осећањем да су прихваћени и добродошли.

Корисно је дати деци довољно времена да упознају нову средину, упућивати их на правила, осмишљавати разноврсне активности, говорити им о својим очекивањима, похвалити их када се прикључе групи и када нешто добро ураде. Радећи овако, може се очекивати да ће се дете ускоро прилагодити.

Неретко, и поред свега предузетог, дешава се да дете има проблем у адаптацији. Тешкоће у прилагођавању се могу испољити у промени понашања, било да се деца претерано повлаче или постају упадљиво немирна, а могуће су и друге реакције, као што су заборавност, плакање, страхови, избегавање школе, поремећаји апетита и сна и слично. Најчешће су то пролазни симптоми или реакције на неуспех у прилагођавању или на страх од неуспеха. Страх може бити изазван и тешкоћама у прихватању школских обавеза или у немогућности успостављања контаката са другом децом или учитељем/учитељицом.

Чак и ако дете није до поласка у школу имало проблеме са одвајањем, треба имати на уму да је долазак у нову средину тежак прелаз за њега. Иако се дешава да дете на почетку одбија да се прикључи групи, да учествује у активностима са другарима, да одговара на упутства, наставник треба имати на уму да је такво понашање, макар у првим недељама школе, уобичајено.

И да се подсетимо...

Дете је спремно за школу ако:

- мења млечне зубе;
- уме да се игра кликера и користи маказе;
- може да одгледа цртани филм и позоришну представу за децу, може да задржи пажњу преко 20 минута (без нарушавања звуцима са стране);
- игра се са другом децом;
- склања своје играчке после завршене игре;
- не расплаче се и не наљути ако изгуби у друштвеним играма типа „Човече, не љути се“;
- црта фигуру човека са свим детаљима;
- може да прецрта линију;
- уме да покаже која му је лева, а која десна рука;
- може да буде одвојено од родитеља више сати или дана;
- уме да брине о својој безбедности и личним стварима;
- зна основне податке о себи;
- усвојило је навике самосталног облачења, исхране, хигијене и понашања у саобраћају.

Детету је у овом периоду потребна подршка и родитеља и наставника:

- у развијању хигијенских, културних и радних навика;
- у вршењу школских обавеза;
- у организовању слободног времена;
- у развијању правилног односа према школи.

Детету су потребни:

- пажња;
- стрпљење;
- доследност;
- поверење у њега и његове снаге;
- подстицај и подршка;
- игра.

Развој детета у школи подстиче се:

- изоштравањем чула у различитим наставним и ваннаставним активностима;
- опажањем односа и упоређивањем величина;
- вежбањем пажње и вербалног изражавања;
- вежбањем ситне моторике.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ДЕЦЕ УЗРАСТА 11–15 ГОДИНА

Пубертет можемо дефинисати као прелазни период до релативне зрелости, као и период полног сазревања.

За прелаз из детињства у пубертет карактеристичан је брз телесни раст (8–10 цм годишње). Услед начина живота и исхране, доња граница полне зрелости помера се наниже, тако да је децу потребно информисати о овим променама (полне жеље често налазе израз у сањарењу, тзв. дневно сањарење, а самозадовољавање се јавља код 15–20% деце пре 12. године).

За ово доба карактеристичан је психомоторни немир: деца су стално у покрету, скачу, вичу, много причају, изводе разне необичне покрете, склона су импулсивном реаговању.

Деца у овом добу лако мењају расположења и без значајнијег повода, у афектима често претерују, па су или наглашено весела или потиштена. Понекад без разлога заплачу или прасну у смех. На овакво емоционално реаговање утичу многе телесне промене (убрзан и нехармоничан раст) и социјални фактори.

Што се тиче односа између дечака и девојчица – и једни и други се више друже са истим полом, чак би се могло рећи да се јавља извесна „одбојност” према супротном полу (девојчице потцењују дечаке, не желе да се друже са њима, а дечаци задиркују девојчице, подсмевају им се и ругају, па их чак и физички нападају).

Деца овог узраста постају врло критична према наставницима и родитељима, радо се расправљају и покушавају да наметну своје мишљење. Може се рећи да је ово време појачане тврдоглавости, непослушности и пркоса према одраслима. Тврдоглавост у овом узрасту често представља само опирање туђим утицајима и протест против туђег ауторитета.

У школи се може појавити проблем слабијег успеха у односу на претходне разреде. С једне стране, физиолошке промене (нагле телесне промене и рад жлезда са унутрашњим лучењем) узрокују брже замарање; с друге стране, на нивоу интелектуалних промена дешава се прелазак са конкретних на логичке операције, мишљење постаје све мање зависно од конкретних представа, а пубертетлије не желе да уче понављањем. Наравно, није свако погоршање успеха последица карактеристика узраста.

Прелаз са разредне на предметну наставу

Прелазак са разредне на предметну наставу чини нову прекретницу у школовању деце, па треба обраћати пажњу на извесне специфичности.

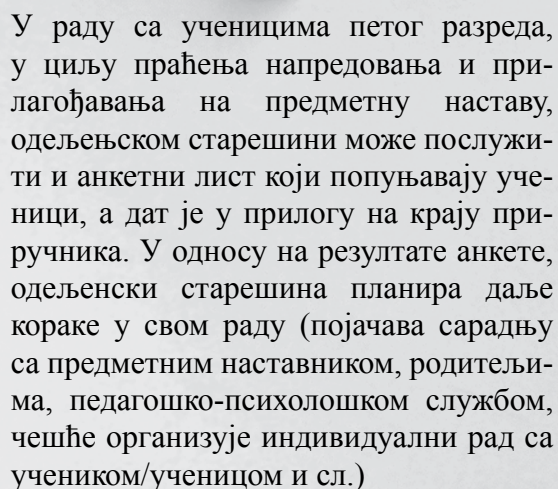
1. Сада сваки предмет предаје други наставник; за разлику од учитеља, који је за четири године добро упознао ученике:

- наставници недовољно познају ученике (мало времена проводе са њима, најчешће два часа седмично);
- различити су захтеви наставника на којима инсистирају због природе предмета који предају (не ради се само о томе да ли је наставник благ или строг, већ сама природа предмета захтева више, рецимо, писмено или усмено изражавање, графичко представљање, певање, кретање – сами предмети су издиференциранији, а нису сва деца подједнако обдарена за све ове облике манифестовања способности);
- различити су наставни стилови наставника (разликују се по критеријуму оцењивања, начину предавања и начину комуницирања).

2. Значајна промена је и то што су сложеност наставног градива и захтеви за степеном усвојености градива већи; већа сложеност градива објашњава се чињеницом да деца, почев од 11. године улазе у период формалних операција.

3. Још један проблем који очекује ученике петог разреда јесте – социјални: дешава им се непријатна животна околност – од најстаријих у својој смени, постали су најмлађи; они сада траже своје место у односу на ученике старијих разреда.

Када сви ови фактори укрсте своје дејство, може доћи до нежељених последица. Пре свега, то је погоршање успеха (пад је највећи у категорији одличних ученика!). Погоршање успеха обично за собом може повући појаву треме и страха – што нису добри предуслови за учење.

У раду са ученицима петог разреда, у циљу праћења напредовања и прилагођавања на предметну наставу, одељењском старешини може послужити и анкетни лист који попуњавају ученици, а дат је у прилогу на крају приручника. У односу на резултате анкете, одељенски старешина планира даље кораке у свом раду (појачава сарадњу са предметним наставником, родитељима, педагошко-психолошком службом, чешће организује индивидуални рад са учеником/ученицом и сл.)

РАЗВОЈ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА

Критичко мишљење јесте виши облик мишљења и због тога је уврежено схватање да је својствено пре старијим адолесцентима него предшколцима или основношколском узрасту.

Међутим, то није баш тако. И мала деца су способна за неке облике симболичког мишљења, што је уједно и почетак критичког мишљења. Наиме, у складу са својим менталним развојем, мала деца се радо укључују у решавање сложених проблема и доношење одлука на себи својствен начин. Понекад, управо из наивних запажања и низа питања које мања деца постављају, а која су израз природне радозналости, произилази нови, другачији угао гледања на ствари, појаве, процесе.

Зато је важно да се сваки облик критичке мисли на време препозна, подржи и подстакне, ма како наивно изгледао из угла одраслог.

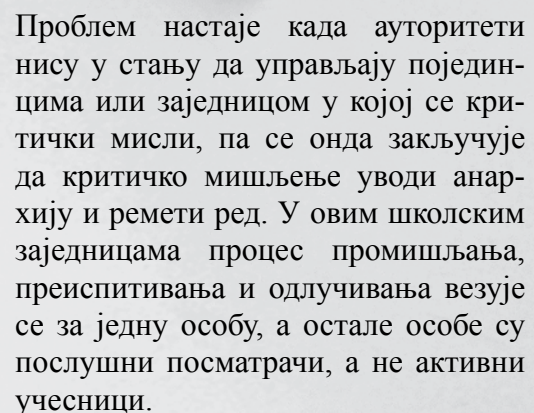
Развојно гледано, основа за развој критичког мишљења јесте развој способности децентрације у мишљењу – способности да се једна појава, предмет сагледа не само из свог угла, са своје позиције већ и из разних других углова и са разних других позиција. Ова способност јавља се између 7. и 9. године и интензивно се развија до 11. године, а до краја живота се дограђује.

Успостављањем ове способности човек стиче предуслове да се бави стварима мање пристрасно и да се критички односи према себи, сопственом промишљању и сопственом окружењу. Критичко мишљење је неопходно вежбати, упражњавати и неговати.

Некада критичност мишљења постаје напорно за средину у којој мислилац живи и ради, па га средина одбацује, па чак и кажњава. Тада се особе које критички мисле осећају неприхваћеним, често и одбаченим, па спутавају своје мишљење или његово исказивање.

Критичко мишљење се, дакле, развија од најранијег детињства, али, колико ће се развити и неговати зависи од окружења и од подстицаја који долазе из средине.

Критичко мишљење даје значајан допринос како на личном плану, тако и на побољшавању услова живота и рада у заједници. Зато, на пример, у школској заједници, критичко мишљење има за циљ да помогне у што бољем разумевању појава, догађаја, односа, као и да допринесе квалитетнијем одлучивању које се тиче и појединца и живота школске заједнице у целини.

Проблем настаје када ауторитети нису у стању да управљају појединцима или заједницом у којој се критички мисли, па се онда закључује да критичко мишљење уводи анархију и ремети ред. У овим школским заједницама процес промишљања, преиспитивања и одлучивања везује се за једну особу, а остале особе су послушни посматрачи, а не активни учесници.

Критичко мишљење је интерактиван, сложен мисаони процес којим се:

- активирају сви потенцијали јединке;
- предмет проучавања сагледава са различитих аспеката;
- промишља, закључује, предвиђају се исходи неког догађаја и понашања;
- одређује јасан циљ;
- може бити креативан јер се информације преобликују, осмишљавају се алтернативни поступци и сл.

√ **Особа која има развијено критичко мишљење препознаје се по томе што:**

- поставља кључна питања и препознаје кључне проблеме, који могу бити скривени;
- формулише их јасно и прецизно;
- уме да прибави релевантне податке за проблем којим се бави;
- уме да тумачи појаве користећи апстракције односно уопштавања;
- доноси логички засноване закључке и решења проблема;
- преиспитује и проверава своје закључке тако што их упоређује са важећим, објективним критеријумима;
- показује потпуну отвореност према алтернативном систему размишљања;
- препознаје и процењује претпоставке, скривена значења и последице које алтернативна решења доносе, као и решења које је особа сама предложила;
- повезује свој поглед на проблем и сопствена решења са начинима размишљања других који се истим проблемом баве.

Оно што разликује особе које имају „истанчан осећај” за критичко мишљење од оних других јесте испољавање спремности на кориговање својих становишта под утицајем аргумената и објективних показатеља.

Много је начина на које се развија и подстиче критичко мишљење, а неки од њих су *постављање питања*. Важно је да она буду отвореног типа, како би одговори могли да се образлажу, као на пример:

√ **Питања о значењима и садржају текста:**

- Шта ћете запамтити у овом тексту?
- О чему сте размишљали док сте читали текст?
- Шта вам овај текст поручује?
- На која питања текст није одговорио?

√ „Етичка питања“: тумачење поступака ликова или личности из свакодневног живота:

- Како тумачите/процењујете поступак...?
- Шта вам се допало, а шта није у поступку...?
- Како бисте ви/ваши пријатељи реаговали у истој ситуацији?
- Шта бисте ви другачије урадили?

√ Питања уз навођење аргумената „за и против“ – формулисање аргумената за одбрану поступка/идеје/информације, као и против, без обзира на лични став полазника.

√ Когнитивна/метакогнитивна питања – истовремено се размишља о садржају (информацији/идејама и сл.) и сопственом мисаоном процесу:

- Шта ја мислим о томе?
- Како се то уклапа у оно што већ знам?
- Шта могу другачије да урадим сада када знам нешто ново?
- Да ли се и шта у мојим ставовима променило?

Сви наведени примери применљиви су и пожељни у наставном процесу, а посебно на часовима одељењског старешине.

√ **Како би се критичко мишљење подржало и подстицало, неопходно је да се од ученика у континуитету захтева:**

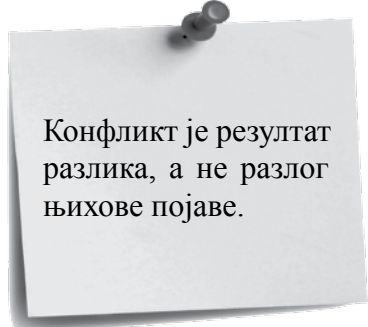
- да доносе закључке или процењују ваљаност и утемељеност изнетих закључака;
- да на различитим примерима из свакодневног живота уочавају разлику између чињеница и субјективног тумачења чињеница;
- да износе аргументе у прилог или против одређених тврдњи;
- да тумаче поруке, како оне експлицитно дате, тако и оне скривене између редова;
- да препознају угао гледања из којег неко говори, да пореде и вреднују различита гледишта;
- да самостално уочавају и формулишу проблеме;
- да предлажу различита решења проблема.

КОНФЛИКТИ И ШТА/КАКО СА ЊИМА

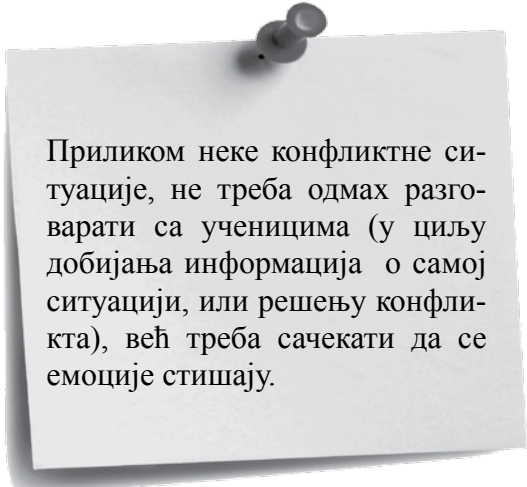
Конфликт је реч коју скоро свакодневно чујемо што у нашем животном окружењу, што у медијима. Лаичко схватање конфликту приписује негативну конотацију. Што се теорије конфликта тиче, у почетку је постојао концепт сличан лаичком мишљењу. Међутим, с временом су конфликти изгубили свој негативни предзнак и почело се на њих гледати као на феномене који нису сами по себи негативни или позитивни, већ да могу имати само конструктивне или деструктивне последице, зависно од тога како се њима управља.

Најкраће речено, конфликт је било која ситуација у којој две стране или више њих имају међусобно супротстављене циљеве.

Конфликти су саставни део живота, одрастања, сазревања и развоја. Сви смо имали искуство да смо били у конфликту (интерперсоналном, интраперсоналном или интергрупном), тако да можемо рећи да су конфликти очекивана појава. С обзиром на то да је сваки човек непоновљива јединка и да се од других људи разликује по многим критеријумима (интересовањима, вери, боји коже, музичком укусу, психолошким карактеристикама, вредностима, физичким карактеристикама, тренутним потребама...), у сусрету са другим особама њихова различитост ће се пре или касније, али сасвим сигурно – манифестовати. Десиће се конфликт. Конфликти се јављају као резултат неподударних циљева, дезинформација, недостатка информација, па чак и начина на који се тумаче информације; разликама у вредностима, од стилова живота и религија до политичких идеологија и сл.; принципима за које верујемо да су исправни и да их се морамо придржавати; стварно или привидно неравномерној расподели свих врста ресурса; потреби да „сачувамо образ”...

Конфликт је резултат разлика, а не разлог њихове појаве.

Приликом неке конфликтне ситуације, не треба одмах разговарати са ученицима (у циљу добијања информација о самој ситуацији, или решењу конфликта), већ треба сачекати да се емоције стишају.

ФАЗЕ КРОЗ КОЈЕ КОНФЛИКТ ПРОЛАЗИ

- **ИЗБИЈАЊЕ** – нагомилава се агресија, учесници најчешће нису свесни шта се дешава; разлике се користе да би се мобилисале снаге за тзв. „виши циљ”.
- **ЕСКАЛАЦИЈА** – конфликт ескалира када постојећи механизми не могу конструктивно да одговоре на сукоб и када стране у конфликту почињу јавно да изражавају непријатељство; у језику који се користи све је више претњи, захтева и ултиматума.

У наставку ескалације испољавају се три динамичка процеса:

1. почетни захтеви расту, циљеви се мењају, почетне визије бивају замењене другима;

2. у овој фази често интерни конфликт добија карактер јавног догађаја (слабија страна тражи савезнике, неког ко има снагу и моћ);
3. стране у сукобу постају све склоније насиљу, узроци остају присутни и ништа није разрешено.
 - **ТРАЈАЊЕ** – започиње отворени сукоб, „рат”: стране окривљују једна другу, увек је неко други проблем, све је блокирано, учесници полако почињу да стичу утисак да су у клопци, ћорсокаку или да су у пат-позицији из које нема излаза; снаге које подржавају сукоб или „рат” постају све јаче, као и вера да се победа може освојити кад-тад; иако стране у сукобу увиђају да ће тешко изаћи као победници, настављају да уништавају једни друге.
 - **СМИРИВАЊЕ** – стране у сукобу су „сите” губитака и постају свесне ћорсокака у коме су се нашле; разлози због којих долази до паузе су различити – исцрпљеност сукобом, помањкање идеја и сл.

Обично се ова фаза јавља више пута у току конфликта прво као „пад” који се не може одржати, па талас насиља поново наступи снажнији него што је био. Успоставља се „паритет снага” јер обе стране почињу језик узајамног оптуживања и одбацивања да замењују језиком уважавања и прихватају захтеве и ставове оне друге стране као њихове легитимне интересе; кроз извесно време обе стране почну да говоре на начин који је за другу страну сасвим прихватљив.

У овом моменту обично се појави тзв. „трећа страна”, која започиње претпреговоре са сукобљеним странама, с циљем да се додатно смири конфликт и одржи пад тензије међу странама. Претпреговори могу да донесу промену става, перцепције и појаву идеја за решење конфликта. Конструктивни дијалог постаје могућ, долази до децентрације у односу на потребе и захтеве друге стране. Заједно се креирају мере које ће помоћи да се ова фаза конфликта одржи и да дође до искорак ка процесу преговарања.

- **ДОГОВОР ИЛИ РЕШЕЊЕ**

Конструктивно решење конфликта има седам компоненти: **комплетност** (решење је свеобухватно тако да се губе полазишта конфликта), **прихватљивост** (решење је прихватљиво за обе стране), **самоодрживост** (нема потребе да неко трећи гарантује да ће се решење одржати), **задовољство** (обе стране виде решење као усклађено са њиховим вредностима), **бескомпромисност** (ниједан циљ није жртвован зарад компромиса), **иновација** (решењем се успоставља нов, позитиван и легитиман однос међу странама), **одсуство принуде** (до решења се дошло без икаквих спољних фактора или притисака).

Примена донетог решења пружа прилику обема странама у конфликту да раде заједно на веома конкретним задацима, од којих су најважнији реконструкција односа и изградња поверења.

- **РЕКОНСТРУКЦИЈА ОДНОСА И УСПОСТАВЉАЊЕ ПОВЕРЕЊА**

У овој фази конфликта разматрамо:

1. **свесност/свест** – подразумева да обе стране преузму одговорност за оно што ће се догађати после донетог решења, као и свест о патњи и губицима за време конфликта;
2. **надокнада** – подразумева суочавање са грешкама и кривицама, али у духу искрености и праштања, а не освете;
3. **реконструкција** – поправљање свих штета које су нанете током конфликта и насиља уз суштинску промену приступа проблемима.

Реконструкција односа међу сукобљеним странама, на новим основама, али и реконструкција односа сукобљених страна са окружењем и њихово поновно позиционирање у окружењу, захтева дуго време и захтева огромну снагу и осетљивост свих. Поновна изградња поверења захтева да се фокусирамо на три димензије: прошлост, садашњост и будућност.

МОДЕЛ ДВОСТРУКЕ БРИГЕ И КОНФЛИКТНИ СТИЛОВИ

Изучавањем понашања људи у конфликтним ситуацијама дошло се до стварања класификације тих понашања. Начини понашања у конфликтним ситуацијама који показују извесну трајност и доследност називају се конфликтни стилови.

Према моделу двоструке бриге, стилове решавања конфликта одређујемо на основу два критеријума, тј. две димензије: брига коју водимо о себи (степен у којем особа настоји да оствари своје циљеве и интересе, мера колико јој је важно да задовољи своје потребе) и брига коју водимо о другој страни у конфликту (степен у којем особа води рачуна о потребама друге стране у конфликту, колико јој је стало до доброг односа са том особом).

1. ПОПУШТАЊЕ – Овај стил карактерише мала брига за своје интересе, а велика брига за интересе и потребе друге стране зарад очувања добрих односа са другима. Особа која попушта негира своје потребе, циљеве и интересе у корист супротне стране. Осим када особа установи да није у праву, овај стил је лоша стратегија – дугорочно гледано, код особе која попушта гомила се незадовољство, које може урушити касније односе и довести до деструктивног реаговања у наредним конфликтима.

2. ДОМИНАЦИЈА (надметање, компетитивно понашање, крут стил) – Како сам назив указује, у овом стилу „доминира“ сопствени интерес, тј. карактерише га висок степен бриге за своје интересе, а низак за потребе другог. Доминирајућа особа тежи да оствари своје циљеве занемарујући потребе друге стране, настоји да победи у конфликту, јер има уверење да у конфликту само један може да победи, док други губи, тако да се брига о себи и брига о другоме међусобно искључују. Уколико предмет конфликта није нека безначајна ствар, овај стил понашања се на дуге стазе показује као разоран по квалитетне и блиске интерперсоналне односе.

3. ПОВЛАЧЕЊЕ (избегавање) – Овај стил одликује низак интерес како за своје, тако и за потребе другог. Особа склона повлачењу се, по правилу, не упушта у конфликтне ситуације или је потпуно неактивна у самом конфликтном процесу. Проблем се тако не смањује, већ напротив – погоршава се, јер особа која има избегавајући стил не успева да задовољи сопствене интересе, а притом другу страну такође оставља ускраћеном за некакав позитиван исход (за разлику од попуштања). Једино уколико се процењује да би само суочавање са другом страном донело више штете у односу на добит стечену разрешавањем конфликта, овај стил би био адекватан. Дугорочно гледано, ово је лоша стратегија.

4. ИНТЕГРИСАЊЕ (интегративни, кооперативни приступ, сарадња, решавање проблема, win-win стил, принципијелан стил) – Интегративни приступ решавању конфликта одликује се великом бригом за сопствене интересе, али се веома води рачуна и о потребама друге стране. Подразумева отвореност према другој особи али и отвореност за нове идеје и креативна решења, размену информација, истраживање разлика, као и трагање за обострано прихватљивим решењима. Овај приступ може водити и креативним исходима. Познате win-win солуције су: „увешавање колача“, „обештећење“, „ја теби – ти мени“, „смањивање губитака“ и „премошћивање“.

5. КОМПРОМИС – Овај стил подразумева половичну бригу о сопственој и туђој страни, где обе стране нешто дају, и обе нешто губе како би се дошло до узајамно прихватљивог решења. Осим уколико интереси страна у сукобу нису узајамно искључиви, овај стил је дугорочно варљива стратегија, јер обе стране остају са осећањем губитка, уместо да се трагало за решењем које ће више задовољити обе стране.

РЕСТИТУЦИЈА

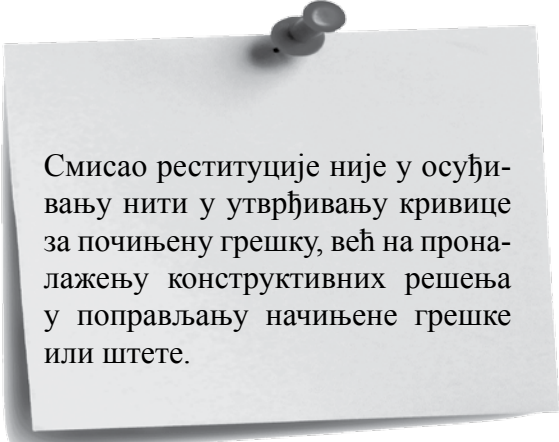
Одељењски старешина је често у ситуацији да решава различите конфликте. Стога је веома важно да познаје процес реституције и њен значај, као меру помоћу које се развија одговорност ученика за последице сопствених поступака и решавају дисциплински и други проблеми у понашању ученика.

Реституција је поступак поправљања учињене штете. Неки је називају креативном дисциплином. Реституцијом особа заправо својим трудом и размишљањем поправља грешку.

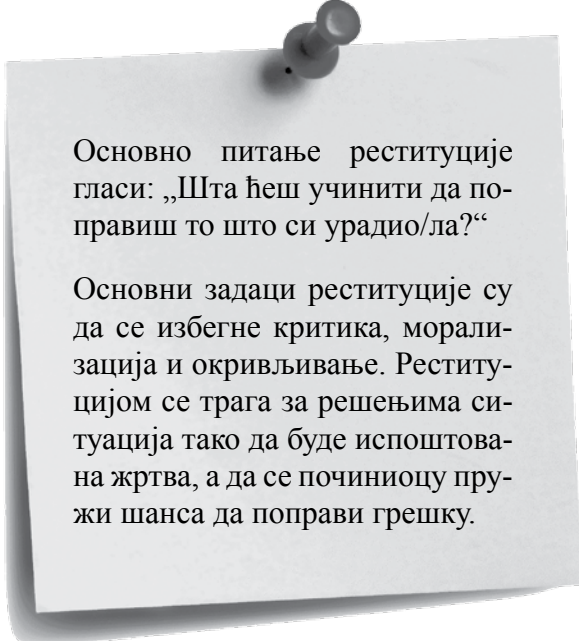
Процес реституције је креативан процес развијања способности решавања проблема. Људи којима је дозвољено да у младости поправљају начињене грешке великодушни су у разумевању грешака других око себе и у зрелом добу не примењују кажњавање као модел решења.

Концепти реституције се ослањају на филозофска начела:

- свако чини грешку, грешке су нормалне, људски је грешити;
- кривица и критика потпомажу одбрамбеном понашању – у циљу задржавања самопоштовања склони смо да примењујемо различите технике рационализације;
- људи ће се понашати боље уколико знају да на њих гледамо као на способне, одговорне и спремне на промену; уз могућност реституције људи јачају;
- ако људи верују у реституцију и спроводе је (пошто им је дата та могућност), неће морати да лажу или крију своје грешке.

Смисао реституције није у осуђивању нити у утврђивању кривице за почињену грешку, већ на проналажењу конструктивних решења у поправљању начињене грешке или штете.

Основно питање реституције гласи: „Шта ћеш учинити да поправиш то што си урадио/ла?“

Основни задаци реституције су да се избегне критика, морализација и окривљивање. Реституцијом се трага за решењима ситуација тако да буде испоштована жртва, а да се починиоцу пружи шанса да поправи грешку.

✓ **Кораци реституције су:**

- поразговарати са особом која је начинила штету (пожељно је прво обавити разговор са особом која је имала насилно понашање, а касније са оном која је била жртва);
- применити правила реституције (подсетити особу на донета правила, питати је како намерава да поправи грешку);
- када особа која је направила грешку дође до идеје како да је поправи, са другом особом се обавља разговор о решењима постојеће ситуације; одељењски старешина води рачуна да реституција има праву вредност а не површну улогу по принципу „ја ћу се извинити, а даље ћу терати по своме“; ако особа не смисли прави начин реституције, оштећени му помаже да до ње дође.

Уколико реституција не успе да се реализује, онда се примењују нека од санкција која је унапред договорена и која је универзална у школи. Недопустиво је да изостане реакција на понашање које чини школу несигурним местом за децу и младе.

РУКОВОЂЕЊЕ КОНФЛИКТИМА – МЕДИЈАЦИЈА

Медијација је начин решавања конфликта и превазилажења неспоразума у коме се неутрална, трећа страна појављује у улози посредника између сукобљених страна.

Познавање ове вештине може помоћи одељенском старешини у решавању сукоба који се у школи дешавају између различитих актера.

Циљ медијације је да се конфликту приђе на конструктиван начин и да се дође до заједничког решења око кога постоји сагласност, а које води успостављању изгубљеног поверења и уважавања. Медијација има све битне карактеристике процеса решавања проблема: дефинисање проблема, излиставање могућих решења, избор решења, доношење одлуке, спровођење одлуке и процена успешности одлуке/решења.

За медијацију су потребне одређене вештине које повезују комуникацију, преговарање и посредовање, а то су: активно слушање; изражавање својих потреба без оптуживања, критиковања и етикетирања других; вештине преговарања којима се процес усмерава ка позитивном исходу уз поновно успостављање поверења; процедуре и правила којима се уводи ред у понашање и односе међу странама у процесу медијације.

Да би се процес медијације одвијао успешно, потребно је: добровољно учешће обе стране; да медијатор помаже странама у сукобу да реше проблем, да не решава проблем уместо њих; да размена током медијације буде поверљива (да оно што је речено остаје између медијатора и страна у сукобу); да се медијатор усмерава на оно што може да се уради (конструктивно решење), а не на оно што је било, оптужујући једну или другу страну; чак и када у току медијације стране у сукобу говоре искључиво о ономе што је било, медијатор то преводи на језик „сада и овде“ тако што тежи да се утврди:

- шта је то што обема странама треба (потребе) и
- на који начин се могу задовољити (захтеви и могућа решења).

За наставнике који реше да примене овај поступак када је двоје деце у сукобу веома је важно да примене кораке и понашања која воде конструктивном решењу. Они помажу својим колегама, ученицима и вршњацима да сагледају проблеме које имају, открију разлоге због којих долази до конфликта и да расту и развијају се учећи на непосредном искуству да живе заједно упркос међусобним разликама.

КРОЗ КОЈЕ ФАЗЕ ПРОЛАЗИ ПРОЦЕС МЕДИЈАЦИЈЕ?

Као наставник-медијатор, важно је да имате на уму да процес има неколико фаза или корака кроз које пролази, али да нисте у обавези да све фазе или кораке пролазите у свакој ситуацији, као и да брзина којом кроз њих пролазите зависи од много фактора и околности, а ту осетљивост ћете већ искуством стећи. Овде наводимо фазе/кораке како се оне примењују у званичним процедурама добро тренираних медијатора.

1. фаза: ЈАСНО ДЕФИНИСАЊЕ ПРОБЛЕМА

Ово је важан корак пошто од дефиниције проблема зависи колико ћемо га успешно решити. У овом кораку користите вештине активног слушања да бисте помогли странама у сукобу да јасно дефинишу ситуацију, без интерпретације; изразе своје потребе; направе разлику између потреба и жеља (начина задовољења потреба), које се у ситуацијама сукоба често мешају.

Ако је конфликт сложен и обухвата неколико незадовољених потреба са обе стране, можете да их испишете на табли да буду видљиви и вама и странама у сукобу.

Овај корак се завршава када су потребе обеју страна јасно дефинисане.

2. фаза: СМИШЉАЊЕ МОГУЋИХ РЕШЕЊА

После јасно дефинисаних потреба медијатор подстиче обе стране у сукобу да смисле различита решења која би могла да задовоље и једну и другу страну. У овом кораку се може користити техника *brainstorming*-а (мозгалице), у којој се сукобљене стране подстичу да дају што више различитих решења, не процењујући потенцијалну вредност и успешност појединих решења.

3. фаза: ПРОЦЕЊИВАЊЕ РЕШЕЊА

У овом кораку процењујемо могућа решења, нека одмах елиминишемо, око неких се договарамо имајући у виду колико су адекватна за решење проблема.

4. фаза: ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКЕ

Уколико су претходни кораци правилно спроведени, овој корак није тежак. Често се најбоље решење само наметне. Уколико се сви сложе, овај корак се завршава. Уколико се појави неколико прихватљивих решења, потребно је поново размотрити свако од њих. Трудите се да постигнете потпуну сагласност, важно је да то буде решење око којег се и једна и друга страна слажу да је најприхватљивије и да ће задовољити њихову потребу.

Напомена: Понекад се после овог корака потписује нека врста уговора којим се стране обавезују да ће испробати предложено решење.

5. фаза: ОДРЕЂИВАЊЕ НАЧИНА СПРОВОЂЕЊА РЕШЕЊА

Често се дешава да се донете одлуке не спроводе. То се дешава онда када се не утврди прецизно начин на који ће се одлука спроводити (ко ради, шта ради, када и како).

6. фаза: ПРОЦЕНА УСПЕШНОСТИ РЕШЕЊА

Основна идеја је да се процени ефикасност постигнутог договора и да сви учесници у медијацији, укључујући и медијаторе, кажу своје мишљење.

КОЈЕ УЛОГЕ БИ ТРЕБАЛО ДА ИМА НАСТАВНИК – МЕДИЈАТОР?

- Неутрална, трећа страна – објашњава процес медијације и контролише процес (никако садржај), охрабрује, има став да се договор може постићи; ствара атмосферу прихватања и уважавања како би стране дошле до договора; осетљива је за потребе обе стране: реагује у ситуацији када се једна од њих осети угроженом и „притиснутом”; објашњава у ситуацијама када процени да су потребна додатна објашњења, обема странама даје времена да размисле...
- Активни слушалац – слуша и препознаје потребе обе стране; преводи језик критика, оптужби и процена на језик потреба и очекивања; омогућава странама у сукобу да се узајамно чују.
- Отвара различите могућности – нуди алтернативе о којима учесници медијације нису размишљали; наводи учеснике да продукују што више решења; децентрира учеснике, наводећи их да се ставе у позицију друге стране и сагледају њену могућу реакцију, осећања.
- Тестира реалност – током процеса медијације проверава да ли су решења изводљива; током формулисања договора проверава да ли се обе стране обавезују да ће га се придржавати и да су разумеле шта се од њих очекује.
- Подржава процес – показује да цени и уважава напоре обе стране да раде на постизању и остваривању договора; подржава обе стране да истрају у напорима да се договор постигне; помаже обема странама у ситуацијама када се појаве проблеми у вези са постизањем и поштовањем договора.

КОЈЕ УЛОГЕ НЕ БИ ТРЕБАЛО ДА ИМА НАСТАВНИК–МЕДИЈАТОР?

- Пристрасни посредник – ставља се или на једну или час на једну час на другу страну; не подстиче и не охрабрује, делује незаинтересовано, уноси песимизам; не води рачуна о томе да ли се правила поштују; допушта неадекватно понашање и неприлагођен речник; креира атмосферу у којој нема поверења и искрености; не обезбеђује међу странама размену на нивоу потреба или жеља; осећања се испољавају без контроле.
- Интерпретатор – подржава аргументисање; коментарише и интерпретира оно што стране говоре једна о другој; пушта да разговор измакне контроли, што доводи до поновне ескалације сукоба; показује незаинтересованост за проблем или се чак лично укључује у сукоб.
- Кочничар – не дозвољава размену на нивоу осећања и потреба; усмерен је на решење и свој успех као медијатора а не на процес и учеснике у њему.
- Утописта – не придаје важност изводљивости решења које стране предлажу, већ форсира саглашавање око једног; препушта странама да дефинишу решења без обзира на то колико су могућа; не проверава са странама да ли је решење обострано прихватљиво.
- Саветодавац – форсира своја решења без обзира на то да ли су прихватљива обема странама; саветује и моралише, изазива осећај кривице код обе стране; придикује о томе како да се убудуће сукоб избегне; „гуши“ саговорнике својим виђењем ситуације.

БАРИЈЕРЕ У КОМУНИКАЦИЈИ – шта нарушава комуникацију

1. НАРЕЂИВАЊЕ, КОМАНДОВАЊЕ
„Боље би ти било да слушаеш шта ти се каже!“
2. МОРАЛИСАЊЕ, ПРОПОВЕДАЊЕ
„Када дођеш у школу, своје личне проблеме треба да оставиш код куће.“
3. САВЕТОВАЊЕ, НУЂЕЊЕ РЕШЕЊА
„Боље распореди време, па ћеш моћи да завршиш све обавезе.“
4. АРГУМЕНТИСАЊЕ
„Чињеница је да ти је остало још само месец дана до краја године.“
5. ОСУЂИВАЊЕ, КРИТИКОВАЊЕ
„Зашто си чекао/чекала толико дуго да се градиво нагомила?“
6. ЕТИКЕТИРАЊЕ
„Ти си велика ленчуга!“
7. ИНТЕРПРЕТИРАЊЕ, АНАЛИЗА
„Ти у ствари хоћеш само да се извучеш и не радиш ништа.“
8. ХВАЉЕЊЕ, САГЛАШАВАЊЕ
„Ти си веома способан/способна, сигурно ћеш наћи решење.“
9. ТЕШЕЊЕ
„Проћи ће то. И ја сам се тако осећала па је прошло.“
10. ИСПИТИВАЊЕ, САСЛУШАВАЊЕ
„Мислиш да је задатак био тако тежак? Зашто си одустао/одустала, зашто ме раније ниси питао/питала да ти помогнем?“
11. ПОВЛАЧЕЊЕ
„Хајде да причамо о нечему пријатнијем.“

Извор: Трикић, З, Коруга, Д, Врањешевих, Ј, Дејановић, В. и Видовић, С. (2006). *Вршњачка медијација, од свађе слађе*. Београд: GTZ.

Некад у најбољој намери, готово свакодневно примењујемо овакву комуникацију. Важно је да освестимо да она неће довести до жељеног циља, јер код саговорника блокира жељу за даљом разменом.

ПРАЂЕЊЕ, ОЦЕЊИВАЊЕ И ИЗВЕШТАВАЊЕ О НАПРЕДОВАЊУ УЧЕНИКА

Као што је до сада већ познато, оцењивање у првом разреду основне школе је искључиво описно, док је у осталим разредима основног образовања и описно и бројчано. Описна оцена садржи повратну информацију о напредовању у односу на циљеве, исходе односно стандарде постигнућа, напредак ученика у односу на претходни период, као и осврт на лично ангажовање ученика. Описна оцена треба да садржи и препоруке за даље учење и напредовање у односу на предвиђене исходе односно стандарде постигнућа, као и међупредметне компетенције. Описну оцену ученика у свим разредима неопходно је бележити у личној документацији наставника – педагошкој свесци. Одељењски старешина, кроз редовну, свакодневну комуникацију подстиче предметне наставнике да редовно прате и бележе напредовање ученика.

Одељењски старешина – учитељ има у виду да се ученик другог и трећег разреда који на крају другог полугодишта има недовољне оцене преводи у наредни разред, на основу одлуке одељењског већа, осим ако родитељ односно старатељ изричито захтева да ученик понавља разред.

Ученику који је преведен у наредни разред признаје се разред из кога је преведен као завршен и организује му се индивидуализован рад, у складу са чланом 77 Закона о основама система образовања и васпитања.

Ученик од четвртог до седмог разреда који има до две недовољне закључне бројчане оцене полаже поправни испит у августовском испитном року, а ученик завршног разреда у јунском и августовском року. Уколико ученик четвртог–седмог разреда има на крају другог полугодишта више од две недовољне закључне бројчане оцене или не положи поправни испит – понавља разред.

Такође, треба имати у виду да се владање ученика од првог до петог разреда основног образовања и васпитања оцењује описном оценом, која не утиче на општи успех ученика.

Владање ученика од шестог разреда оцењује се описно у току полугодишта, а бројчано на крају првог и другог полугодишта и утиче на општи успех.

Општи успех ученика основног образовања и васпитања утврђује се на крају првог и другог полугодишта на основу аритметичке средине позитивних закључних бројчаних оцена из обавезних предмета и оцене из владања почев од шестог разреда.

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА И ИНДИВИДУАЛНИ ОБРАЗОВНИ ПЛАН

Сваки наставник познаје могућности примене индивидуализације у редовној настави. Када је у питању рад са децом са сметњама у развоју, као и рад са даровитом децом, важно је да одељењски старешина прати примену индивидуализације. Такође, неопходно је да познаје кораке израде индивидуалног образовног плана – ИОП-а, јер ће у највећем броју случајева, управо он, као особа која најбоље познаје дете и његове родитеље, бити руководилац Тима за додатну подршку ученику (тзв. „мали тим“).

Индивидуализација наставе се односи на прилагођавање брзине и темпа савлађивања садржаја, обима садржаја, материјала, начина усвајања садржаја, метода, задатака наставе и др.

Можемо говорити о неколико аспеката индивидуализације:

1) Индивидуализација наставних садржаја:

а) ученик бира одређене теме међу понуђеним из наставних садржаја појединих наставних предмета, сагласно својим интересовањима;

б) ученик понавља и вежба у складу са својим способностима (број понављања и вежбања може варирати у квалитету, по тежини и/или у квантитету, по броју).

2) Индивидуализација времена (брзина и темпо рада)

3) Индивидуализација наставних секвенци – могућност избора и реорганизације наставних секвенци према претходном индивидуалном искуству ученика, његовом укупном когнитивном, емотивном, конативном и мотивационом структуром.

4) Индивидуализација персоналне пажње, која подразумева различиту комуникацију између наставника и појединог ученика, специфичне, индивидуално обојене и диференциране повратне информације и охрабрења за сваког ученика.

5) Индивидуализација ученичких и наставничких активности у процесу наставе: могућност избора и коришћења различитих активности учења од стране ученика и активности поучавања

од стране наставника како би се што квалитетније и ефикасније досегли заједнички постављени циљеви и задаци (Ђукић, Мара, 2003 : 94).

За дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, а индивидуализација не даје очекиване резултате, установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план – ИОП.

Сврха ИОП-а, као и кораци у израђивању овог документа, прецизирани су у Закону о основама система образовања и васпитања.

Индивидуални образовни план (у даљем тексту: ИОП) јесте посебан документ којим се планира додатна подршка у образовању и васпитању за одређено дете и ученика, у складу са његовим способностима и могућностима.

- Циљ ИОП-а је оптимални развој детета и ученика, укључивање у вршњачки колектив и остваривање општих и посебних исхода образовања и васпитања, односно задовољавања образовно-васпитних потреба детета и ученика.
- ИОП се израђује на основу претходно реализованих и евидентираних мера индивидуализације и израђеног педагошког профила детета и ученика.
- ИОП се израђује према образовно-васпитним потребама детета и ученика и може да буде заснован на:

1) прилагођавању начина рада, као и услова у којима се изводи образовно-васпитни рад (ИОП 1);

2) прилагођавању и измени садржаја образовно-васпитног рада, исхода и стандарда постигнућа (ИОП 2);

3) обогачивању и проширивању садржаја образовно-васпитног рада за дете и ученика са изузетним способностима (ИОП 3).

- Доношењу ИОП-а 2 претходи доношење, примена и вредновање ИОП-а 1, као и прибављање мишљења интерресорне комисије за процену потреба за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету и ученику.
- Изузетно, за ученика који образовање стиче остваривањем ИОП-а 2, осим наставног програма, може да се измени и наставни план, на основу мишљења интерресорне комисије за процену потреба за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету и ученику.
- ИОП 1 доноси Педагошки колегијум на предлог Стручног тима за инклузивно образовање (тзв. „велики тим“), коме предлог даје Тим за пружање додатне подршке ученику (тзв. „мали тим“).
- Тим у школи чини наставник разредне наставе односно наставник предметне наставе, одељењски старешина, стручни сарадник, родитељ односно старатељ, а у складу са потребама ученика и педагошки асистент односно пратилац за личну помоћ ученику, на предлог родитеља односно старатеља.
- Родитељ односно старатељ даје сагласност за спровођење ИОП-а, у складу са Законом.
- У првој години уписа у установу, ИОП се доноси и вреднује тромесечно, а у свакој наредној години два пута у току радне односно школске године.

- Ученик са сметњама у развоју коме су током образовања прилагођавани посебни стандарди постигнућа оцењује се у складу са прилагођеним стандардима.

Уколико ученик не постиже резултате радећи по ИОП-у, неопходно је, након евалуације, ИОП ревидирати.

ПЕДАГОШКИ АСИСТЕНТ И ЛИЧНИ ПРАТИЛАЦ ДЕТЕТА

Педагошки асистент пружа помоћ и додатну подршку деци и ученицима, у складу са њиховим потребама и помоћ наставницима, васпитачима и стручним сарадницима у циљу унапређивања њиховог рада са децом и ученицима којима је потребна додатна образовна подршка. Он може бити ангажован само за једно дете, али и за више деце у једном разреду, или у више разреда. Ангажовање педагошког асистента се планира – требало би тачно да се зна ком детету пружа подршку, за које активности, колико дуго, колико често. Заправо, потреба за ангажовањем асистента проистиче из педагошког профила (Чл. 117 Закона о основима система образовања и васпитања).

Док је педагошки асистент подршка наставницима и деци током наставног процеса, персонални асистент (у Закону се користи термин *лични пратилац дејетета*) пружа подршку самом детету, али неvezано за наставу – он може бити ангажован за вођење и довођење детета у школу, може пружати подршку детету које се отежано креће, подршку приликом облачења, пресвлачења, исхране, одласка у тоалет...).

ДОДАТНА ПОДРШКА

У основну подршку спада све оно на шта сви као грађани наше државе имамо право – основна здравствена заштита, упис у школу, образовање, без обзира на то да ли се спроводе мере индивидуализације или ИОП по прилагођеном програму, услуге социјалне заштите као што је дечји додатак, дневни боравак, помоћ у кући, саветовање, подршка за самосталан живот и сл. (Закон о социјалној заштити, чл. 40).

О другим мерама непосредне и посредне додатне подршке детету можете се детаљније обавестити у Правилнику о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику. Ове мере одобрава **Интерресорна комисија**.

Поступак пред **Интерресорном комисијом**, која процењује потребе за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету или ученику могу покренути:

- родитељи/старатељи, или по службеној дужности;
- здравствена установа;
- установа социјалне заштите или
- образовна установа односно школа.

Да би се покренуо поступак по службеној дужности, неопходна је сагласност родитеља/старатеља.

Поступак пред овом комисијом може се покренути у свим случајевима када је детету потребна додатна подршка из неког од ова три система која захтева и додатна финансијска средства

(чл. 98 Закона о основама система образовања и васпитања), а школа је обавезна да поступак покрене пре доношења индивидуалног образовног плана по измењеном програму.

Потребно је попуњени образац 1 који је део Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику, где ће се образложити разлози за покретање поступка, поднети изабраном лекару детета. Изабрани лекар ће у року од 8 дана допунити овај захтев својим подацима и проследиће га координатору интерресорне комисије који је запослен у општинској управи.

ПРОФЕСИОНАЛНО ИНФОРМИСАЊЕ УЧЕНИКА ЗАВРШНОГ РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Одељењски старешина у сарадњи са педагошко-психолошком службом ради на пословима професионалног информисања ученика и родитеља. Подсећамо на неке важне податке које су од значаја како за ученике, тако и за њихове родитеље, када је у питању информисање о наставку школовања.

Постоје три врсте средњих школа: средње стручне школе, гимназије и уметничке школе.

Средње стручне школе и уметничке школе у четворогодишњем трајању оспособљавају за рад и за наставак школовања. Гимназије оспособљавају само за наставак школовања.

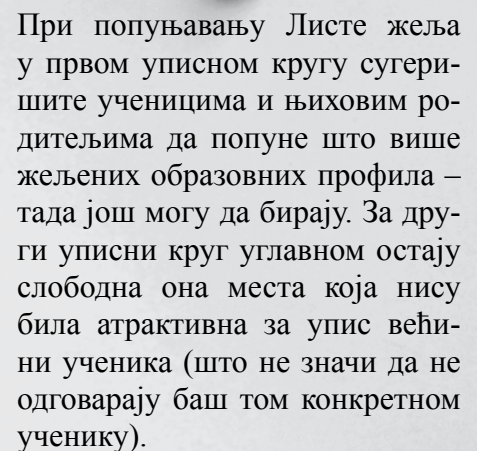
Завршни испит полажу сви ученици осмог разреда, а пријемни испит полажу ученици који желе да се упишу у уметничку школу, школу за ученике са посебним способностима и у школу у којој се део наставе остварује на страном језику.

Постигнућа на такмичењима у осмом разреду омогућавају ученицима додатне бодове за упис у средње школе.

За сваки образовни профил постоје и здравствени услови и о њима се мора водити рачуна (ако у одељењу имате ученика са неком хроничном болешћу, обавезно га упутите да провери да ли је његова здравствена тешкоћа препрека обављању одређених послова).

Редослед образовних профила у Листи жеља попуњава се према преференцијама ученика, а не према сигурним шансама за упис на основу оствареног броја бодова.

И ученике и њихове родитеље подсетите да постоје типичне странпутице у избору занимања и да их се чувају. А погрешне стратегије у избору занимања су: „уписаћу се у најближу школу – мрзи ме да путујем кроз гужву“, „мој најбољи друг/другарица ће такође уписати ову школу – нећу да се раздвајамо“, „моја мама/мој тата су баш желели да упишу ово занимање, али нису – па ћу им ја испунити жељу“, „уписаћу се на најпопуларније занимање, које се свима допада“, „осветнички пут: показаћу ја свима шта и колико могу“, „ја имам само једну жељу: или ћу се уписати тамо или ми је потпуно свеједно, не морам ни да идем у средњу школу“, „имам катастрофалан успех – уписаћу се тамо где ме приме“, „ја сам ’вуковац’ и бићу успешан шта год да упишем“...

При попуњавању Листе жеља у првом уписном кругу сугеришите ученицима и њиховим родитељима да попуне што више жељених образовних профила – тада још могу да бирају. За други уписни круг углавном остају слободна она места која нису била атрактивна за упис већини ученика (што не значи да не одговарају баш том конкретном ученику).

ПРОФЕСИОНАЛНА ОРИЈЕНТАЦИЈА И ЗАВРШНИ ИСПИТ

Професионална оријентација је комплексна и систематска делатност пружања помоћи појединцу у решавању проблема који су у вези са избором занимања и његовим даљим напретком.

При избору занимања главну улогу имају три фактора, односно фазе:

- 1) неопходно је да појединац добро познаје себе (способности, могућности, интересовања, амбиције...);
- 2) да познаје услове и захтеве различитих послова;
- 3) да правилно схвати однос између ове две групе фактора (да усклади сопствене могућности са захтевима средине).

И све ово звучи врло логично, јасно, само – ми пред собом имамо петнаестогодишњаке! О свим карактеристикама њиховог узраста треба водити рачуна.

С друге стране, професионалну оријентацију чине: професионално информисање, професионално саветовање, професионална селекција и праћење успешности ученика.

Професионално информисање почива на претпоставци: да би човек могао да се определи (зрело и самостално), треба да познаје што већи број занимања, њихових услова и захтева.

Професионалне информације које се дају ученицима и њиховим родитељима (да би информисање било ефикасније) требало би да буду:

- прилагођене узрасту и способностима ученика и образовном нивоу родитеља;
- објективне (а не субјективни ставови информатора);
- свестране, а то подразумева следеће категорије информација:
 - о самој природи рада (опис посла и поступака у послу, одговорност у послу, какве су активности потребне, да ли се користе машине...);
 - о условима рада – где се ради (отворен или затворен простор, температура, бука, влажност ваздуха...);
 - квалификације потребне за тај посао (школска и стручна спрема, психофизички захтеви за тај посао, захтеви за мисаоне активности, вербалне, нумеричке, пажња, памћење, друге црте личности...);
 - каква је припрема потребна за занимање (које је претходно знање и вештине, колико траје школа, курс, постоје ли могућности стручног усавршавања...);
 - запослење, напредовање, лична примања;
 - остали фактори (нпр. време када се ради: дан, ноћ, да ли преко празника, да ли је то сезонски посао...);
 - перспективе запошљавања.

Професионално саветовање донекле се поклапа са информисањем. Пружа се саветодавна помоћ ученику да самостално донесе одлуку о избору занимања, не врши се притисак, само се дају савети.

Суштина професионалног саветовања је да помогне појединцу да интегрише информације о себи и занимању и да донесе одлуку која ће одговарати њему и реалним социјалним условима.

Са аспекта ученика, завршни испит представља сертификат да су завршили основну школу. Дакле, полагају га сви ученици осмог разреда. Одељењске старешине се са процедуром и својим обавезама током завршног испита могу упознати из Приручника за спровођење завршног испита на крају основног образовања и васпитања (Министарство просвете и науке и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2012). Корисне информације у вези са завршним испитом могу се пронаћи на сајту Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Такође, пред упис у средње школе ученика вашег одељења, било би добро да проучите и Конкурс и Информатор за упис у средње школе. Ово су две публикације које стигну до сваког ученика осмог разреда, али се често не искористе све информације које оне дају (нпр. у Конкурсу се може прочитати и Правилник о упису ученика у средње школе; такође, у њему су дати сви образовни профили по свим подручјима рада, тако да се може користити и за професионално информисање) или се користе погрешно (иако у Информатору јасно пише да се наведени број потребних бодова за упис у одређени образовни профил односи на упис у претходној школској години, често их ученици, а и њихови родитељи, „читају“ као довољан број бодова за упис и ове школске године!).

Помоћ у професионалној оријентацији ученика можете добити од стручних сарадника школе.

ОСНОВНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ РАДИОНИЧАРСКОГ ПОСТУПКА НА ЧАСОВИМА ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ

Радионичарски поступак је један од облика образовног рада, који је последњих деценија постао посебно популаран. То је облик групног рада, тачније облик интерактивног рада у коме сви учествују у заједничком процесу размене и учења.

За разлику од производних радионица, у којима је процес осмишљен у служби продукта, у психолошким радионицама продукти који настају (цртежи, плакати, све што је написано и друго), у служби су самог процеса. Нагласак у раду је на процесу откривања и сазнавања, а не на исходу. Сазнање се одвија кроз игровне активности, осмишљене према моделу искуственог или доживљајног учења, тако да их ученици радо прихватају.

Без обзира на основну тему, циљ и ефекат сваке радионице је да се развије групна кохезивност, позитивна клима у групи и међусобно уважавање, да се створи осећање пријатности и припадања, да се подстиче укљученост и боља прихваћеност сваког појединца, али и његова социјална одговорност.

ПОДЕЛА РАДИОНИЦА:

1) Креативне радионице – чији је основни циљ подстицање и развијање дивергентног изражавања у најширем смислу те речи; посебно су популарне драмске, ликовне, песничке и др.

2) Едукативне радионице – чији је основни смисао сазнање у најширем смислу речи; могу се издвојити 3 подгрупе:

а) *когнитивне радионице или едукативне радионице у ужем смислу* – чији је циљ стицање конкретних знања и вештина, али и усмеравање и подстицање неких базичних когнитивних процеса (расуђивање, стицање стратегија учења и памћења, артикулација сопственог мишљења, аргументовање властитог става, децентрација, планирање...);

б) *превентивне радионице* – чији је циљ примарна ментално-хигијенска превенција; оне су усмерене на развој личности, идентитета, изражавање емоција; ове радионице су едукативне јер им је циљ стицање неких знања и увида – у овом случају то су сазнања о себи и другима, односима са другима и слично;

в) *радионице са основним циљем развијања социјалних вештина* (конструктивно решавање сукоба, социјалне вештине управљања групом и сл.), заправо обједињују претходне две подврсте – едукативне и превентивне; циљ ових радионица је да освесте неке опште комуникацијске феномене и законитости (вербалне, невербалне поруке, гласине, стереотипе, предрасуде), као и да утичу на разумевање конфликтних ситуација и усвајање стратегија за њихово решавање.

ОСНОВНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ РАДИОНИЧАРСКОГ ПОСТУПКА:

- › структурисан сценарио;
- › конкретан захтев;
- › лични ангажман учесника;
- › изазивање доживљаја (од нарочитог су значаја емоције које прате процес мишљења: осећање збуњености, сумња, усхићење, чуђење, „аха-дживљај“, недоумица);
- › уобличавање доживљаја – кључна тачка радионице (управо се по овом својству радионица највише разликује од класичне наставе – доживљаји деце тамо остају „по страни“, ако не и намерно елиминисани: неприхватање доживљаја чини да он остане приватно, неструктурирано и полусвесно искуство, дете је обесхрабрено да га узме озбиљно и прида му пажњу, тако да деца, уместо уобличавања и разраде сопствених доживљаја, у школи постепено открију како се продукују пожељни одговори – било да је реч о социјалним или интелектуалним садржајима);
- › да би доживљај постао освешћен мора се превести у неки симболички систем (реч, цртеж, покрет – зависно од узраста, а све у игровном контексту) – овде је веома важна осетљивост и едукованост водитеља, да региструје, прихвати и понуди технику за уобличавање и исказивање доживљаја – јер ће само тако дете научити да цени своје доживљаје, да се ослања на њих и да их даље култивише;
- › размена – има две функције: а) износећи и објашњавајући другима, постајемо за још један степен свеснији свог доживљаја и начина на који он утиче на наше понашање и б) туђа искуства, нарочито у погледу разних начина излагања на крај са различитим ситуацијама обогаћују наше искуство, дограђују га, прерађују, уопштавају, освешћују нам цели распон могућности;
- › елаборација, обрада – последња је фаза у којој се појединачни доживљај, размењен и обогаћен, уопштава и претвара у сазнање.

Најчешће коришћени облици рада: симултана индивидуална активност, рад у паровима или малим групама, акваријум техника, размена у целој групи – разговор у круг (заправо основни

облик рада у радионици), групне дискусије, мозгалица (brainstorming), вођена фантазија, вајање, играње улога, уводне и завршне игре.

ВАЖНО О ИГРАМА!

Важно је истаћи да су игре и игровни контекст оно што даје „тон“ свакој радионици и један су од разлога зашто ученици воле радионичарски поступак, тако да их никако не треба избацивати или прескакати.

Уводне игре повећавају свест о себи и другима, о односима са другима, тако да међусобно поверење које се гради путем ових игара доприноси развијању позитивне атмосфере и омогућава одвијање кооперативних активности. Основни задатак игара представљања и упознавања је да радионица започне на занимљив начин који подстиче да се о другима сазна нешто ново. Игре загревања и опуштања, као и игре које подстичу самоафирмацију омогућавају ученицима да направе прелаз са претходних активности на оно што ће се радити сада (са предавања на радионицу), помажу да се избришу тренутне бригае и преокупираност другим стварима. Циљ им је да опусте ученике, како би били осетљиви за доживљаје које им нуди радионица. Игре које првенствено служе за поделу ученика на мале групе имају за циљ да се омогући да сви ученици раде са сваким другим учеником из одељења, и то на лак, забаван и ненаметнут начин. Ове игре истовремено и активирају ученике, што је нарочито добро ако радионице следе после дужих вербалних активности.

Основна функција завршних игара је да забаве ученике, развеселе их и омогуће да радионицу напусте у добром расположењу, са пријатним осећајем да су нешто заједно радили. Ове игре помажу да се среде утисци. Поред тога, неке завршне игре пре свега служе за размену афирмишућих порука, тако да су погодне за крај циклуса радионица, на крају полугодишта, пред празнике. Посебну врсту завршних игара чине игре евалуације. Њихов циљ је да водитељу пруже информације о томе како су се ученицима свиделе поједине радионице или активности и како их процењују. Веома је важно да се процене бележе неформално, без непосредног надгледања водитеља, како би била обезбеђена анонимност ученичких процена.

Неке игре се могу користити и као уводне и као завршне, а могу се користити и као основ за грађење структуре појединих главних активности.

ПРАВИЛА РАДИОНИЧАРСКОГ РАДА

Да би се обезбедили психолошки услови (осећање самопоуздања, поверења у групу, слободе изражавања), понашање учесника је, као и у сваком групном раду, регулисано радионичарским правилима.

Правила се договарају заједно са ученицима (водитељ их може предложити или преформулисати ученичке предлоге, али у сваком случају пита ученике да ли су сагласни са њима). Било би добро да правила стоје исписана, како би водитељ могао да подсети ученике на договор око њихове примене. На листи правила требало би да се нађу:

- седи се у кругу (јер се тако сви боље виде и чују и имају равноправан положај у групи);
- сви учествују, нема посматрача (врло је важно да сви могу да кажу оно што мисле или осећају, јер је само у том случају могућа права размена која обогаћује);
- даље (уколико неко није смислио одговор или из било ког разлога не жели да га саопшти, само може да каже „даље“; наравно, ово правило се не може користити често, јер у том случају ученик више није учесник – већ посматрач!);
- немој седети на својим потребама (уколико ученицима нешто смета или им је потребно, треба то да кажу одмах, јер тиме уче да препознају своје потребе и да их уважавају);

- слушај другог (кад један говори – остали слушају, јер само тиме можемо добро да га разумемо; такође, слушање другог и нама помаже да се нечег сетимо, да нешто смислимо);
- поштовање договореног времена (нема кашњења, доласка и одласка усред радионице, поштује се време предвиђено за поједине активности).

У односу на специфичности одељења, правила се могу преформулисати да звуче познато и могу се додати и нека друга правила („причам кад на мене дође ред“, „нема подсмевања“ и слично).

УЛОГА ВОДИТЕЉА РАДИОНИЦЕ

Водитељ радионице би требало да буде у улози фацилитатора, особе која олакшава, подржава процес рада у групи. Иако са собом носи одређену моћ, улога водитеља радионице не подразумева: улогу вође или шефа, улогу учитеља или предавача, улогу судије или процењивача, улогу особе која зна све тачне одговоре и има сва готова решења!

Подсетник за водитеља радионице: основна начела приступа

- › Нема готових решења, исправних одговора које дете треба да упамти. Нагласак је на процесу откривања и сазнавања, а не на самом исходу.
- › Сазнање се одвија кроз игру.
- › У том процесу равноправно и активно учествују и одрасли и деца.
- › Одрасли организује активности тако да деца осете потребу и жељу да размењују садржаје и између себе, а не само са одраслима.
- › Одрасли усмерава, али не „притиска“. Негује позитиван приступ, коментарише и наглашава оно што је позитивно и добро у свакоме, и то конкретно (свиђа ми се што си то урадио тако и тако) а не уопштено (ти си добар).
- › Ствара атмосферу прихватања и поверења, без процењивања и критике. Показује осетљивост за тананост дечјих осећања: деца се осећају сигурнија у средини која води рачуна о њиховим осећањима.
- › Свестан је у сваком тренутку да својим понашањем моделира понашање деце.
- › Негује толеранцију, разумевање и сарадњу, а то значи да и сам свима приступа благо, смирено, без агресије (не подизати глас, већ договорити знак за „Молим за мир“ и „Обратите пажњу“).
- › Подржава самосвојност и истиче да је свако особен и непоновљив, а да разлике узајамно обогаћују.
- › Ако група одбија да ради, видети у чему је проблем (можда су заузети причом о догађају са одмора, можда нису добро разумели инструкцију) и разјаснити. Некад је потребно додатно прилагодити сценарио, или увести још игрица.

ИНДИВИДУАЛНА САРАДЊА СА РОДИТЕЉИМА

Сарадња одељењског старешине са родитељима најчешће се одвија кроз два облика: индивидуални и групни. Подсећамо да о сарадњи говоримо онда када постоји двосмерни проток информација на основу којих се заједнички планирају и предузимају различите мере.

Индивидуална сарадња је основа за све остале облике сарадње – ако ње нема, неће бити ни осталих облика сарадње.

Основа сваке добре сарадње је успешна комуникација, а у овом случају успешан разговор између наставника и родитеља.

√ **Како бисмо обезбедили услове за успешну сарадњу, потребно је да стално имамо на уму следеће:**

- *поверљивост разговора* (Основно правило односа поверења између вас и родитеља је да садржај разговора никако не сме доћи у „неовлашћене уши”.);
- *поштовање* (Особа која има више моћи, а у школи сте то свакако ви, треба колико год може да покаже поштовање за положај слабије особе, што је у овом случају родитељ.);
- *припремљеност* (За сваки се разговор добро припремите. Како бисте олакшали припрему, било би корисно увести праксу најављивања разговора с родитељем тако да знате ко ће доћи.);
- *опуштеност* (За време разговора покушајте да се опустите, немојте бити превише озбиљни.);
- *стереотипи* (Покушајте да током разговора „ставите у заграду своје стереотипе и предрасуде, нпр. родитељ који има дугу косу „сигурно” има проблема са алкохолом.);
- *пажња* (Не показујте досаду и нестрпљивост, што се види ако: вртите оловку, листате папире, гледате на сат, јављате се на мобилни и слично.);
- *агресивност* (Ако је родитељ агресиван, позовите помоћ и предузмите све како бисте се заштитили.);
- ако је неко понашање непримерено или је ситуација измакла контроли, основно питање и за родитеља и за учитеља требало би да буде „Зашто?” и „Како даље?”, а не „Ко је крив?”.

Успешно вођење разговора подразумева познавање неколико вештина:

1) вештина активног слушања (Омогућите родитељу да говори без прекидања; усредсредите се на оно што родитељ говори и покушајте да разумете и његова осећања, не само чињенице; обратите пажњу на вербалне и невербалне знаке; како бисте показали своју пажњу, употребљавајте прикладан „говор тела”; допустите паузе или тишину.);

2) вештина постављања питања (Користите питања отвореног типа што је чешће могуће, а посебно на почетку разговора; користите потпитања како бисте разјаснили оно што је нејасно; за добијање специфичних информација користите затворена питања; избегавајте навођена питања; избегавајте постављање више питања у исто време – то збуњује; оставите родитељу

довољно времена за одговор на ваше питање; постављајте питање на другачији начин, једноставнијим језиком уколико је одговор нејасан или вам се чини како родитељ није разумео питање.)

3) вештина невербалне комуникације (опуштен и отворен положај тела, блага нагнутошћ тела према саговорнику, гледање у очи, поштујте лични простор, осмехујте се).

Уобичајене грешке које би требало избећи: превелик број питања, недопуштање родитељу да прича властиту причу својим речима, исправљање изговореног, непотребно прекидање саговорника, пропуштање вербалних и невербалних знакова.

Како би индивидуални контакти са родитељима били ефикасни, било би добро да се јасно договорите о правилима: када је термин за „дан отворених врата“, како ћете се договарати и најављивати разговоре, које време је најпогодније за телефонске контакте, постоји ли могућност електронске комуникације, које теме разговора захтевају непосредни контакт, на које начине ће родитељи правдати изостанке и слично. Око ових правила можете се договорити на првом родитељском састанку, који је, по правилу, најпосећенији. Будите отворени за предлоге родитеља!

РЕАЛИЗАЦИЈА ОДЕЉЕЊСКИХ САСТАНАКА СА РОДИТЕЉИМА

Најчешћи групни облици сарадње наставника и родитеља су родитељски састанци, који могу бити редовни, планирани и ванредни. Нешто ређи су састанци са групама мањег броја родитеља.

Ванредни родитељски састанци најчешће се организују уколико постоји потреба за договором око неких питања или решавањем неке новонастале ситуације.

Када говоримо о планираним родитељским састанцима, њихов дневни ред се углавном састоји из информисања о различитим темама (увек анализа успеха и дисциплине ученика на класификационим периодима, текућим школским активностима), едукацијом (са циљем развијања и јачања родитељских компетенција) и евалуацијом рада школе (различите анкете и упитници). Учешће родитеља у планирању и програмирању најчешће изостаје.

Основу доброг родитељског састанка чини добра припрема, што подразумева:

- адекватан избор тема (о чему ће се говорити, нпр: тешкоће у раду са децом, тешкоће у учењу, односи у породици, радне навике, карактеристике узраста и сл.);
- препознавање потреба и интересовања родитеља (ако вам је тешко, покушајте да замислите шта би вас интересовало да сте родитељ ученика тог разреда!);
- познавање особености родитеља (образовни ниво, претходна искуства и др.);
- препознавање властитих способности (уз препознавање особа од којих се може затражити помоћ за оне аспекте у којима је по процени помоћ потребна).

√ Најчешће грешке у вођењу родитељских састанака

→ Родитељски састанак нема јасну структуру нити одређену временску динамику.

→ Коментарише се понашање и успех појединих ученика (који се ословљавају именом и презименом).

→ Разговор се усмерава на појединог родитеља (најчешће оног који је „најгласнији“, који износи примедбе, или чије дете има неку врсту проблема) или групу родитеља, док су остали родитељи изопштени из комуникације.

- У овој ситуацији пожељно је да захвалите на коментарима, укажете на неопходност враћања на дневни ред, а затим позовете родитеља на наставак разговора после родитељског састанка или закажете индивидуални разговор у договору са њим.

→ Заказан термин састанка не одговара запосленим родитељима, па се онда негодује због слабе посећености.

→ Не дозвољавање родитељима изношење ставова о појединим аспектима рада.

- Питајте родитеље какво је њихово мишљење о појединим аспектима рада установе, позовите их да дају конкретне предлоге који су реално изводљиви.

→ Вршење карактеризације родитеља и ученика или уопштавања грешака или понашања.

- Укажите на неопходност решавања проблема САДА и ОВДЕ, што значи проблема који се тренутно дешавају без враћања на недавне проблеме или проблеме из прошлости.

→ Разговор се састоји од међусобних критика и оптуживања, усмерен је на критику, уместо на конкретне предлоге за унапређивање сарадње и рада уопште.

→ Родитељи међусобно коментаришу и пореде успех свог детета са другим ученицима.

- У континуитету подсећајте родитеље да процењују успех и понашање свог детета у односу на претходни период, односно на степен напредовања у односу на претходно стање, а не у односу на друге ученике.

→ Коментарисање или позивање на оно што је родитељ рекао током индивидуалног састанка.

→ Коментарисање и процењивање рада колега.

√ Како би се обезбедило присуство родитељским састанцима, било би добро родитељима послати писмени позив, који треба да садржи:

- време и место одржавања родитељског састанка;
- процењено време трајања;
- назив теме или дневни ред и, обавезно,
- потпис одељењског старешине.

Неопходно је да се са родитељима унапред договорите око начина обавештавања и информисања – да ли ће то бити писаним путем, електронском поштом, усмено преко деце и слично.

Пример позива:

„Драги родитељи,

Позивам вас на родитељски састанак у среду, 10. 9. 2014. у 17,00 часова, у учионици нашег одељења. Упознаћемо се са темом „Како помоћи детету у изради домаћих задатака”. Радићемо у радионици, која ће трајати 60 минута.

Дођите, размените своја искуства са другима и сазнајте нешто ново.

Срдачан поздрав,

Ваша учитељица _____”

Родитељски састанци нису само прилика да се успостави квалитетан контакт између родитеља и одељењског старешине, већ и да се родитељи повежу међусобно. На тај начин родитељи, кроз заједничку комуникацију, могу пронаћи решења за неке проблеме своје деце или дати сугестије за рад са њима (шта препоручују за читање, како их подстаћи на читање, како се носити са променама у пубертету...).

На родитељским састанцима се може договорити и о темама за идући састанак. Свако одељење има своје специфичности и проблеме, тако да не треба генерализовати, већ помоћи у учењу и одрастању баш тог одељења.

За реализацију појединих тема може се ангажовати и родитељ-стручњак (теме здравствене превенције, правилне исхране, професионалне оријентације...).

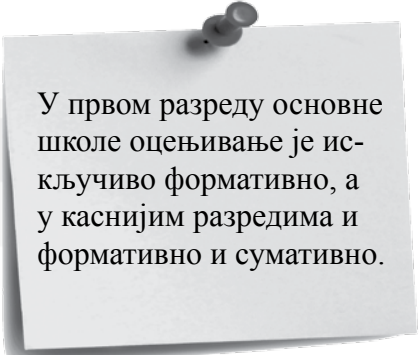
Имајте на уму да различите заједничке активности деце и родитеља (заједнички излет, израда новогодишњих честитки, такмичења у друштвеним играма...) доприносе већој отворености и поверењу.

Обавештавајте родитеље о новим документима, изменама и допунама закона и новим процедурама који су од значаја за родитеље. Родитељи би требало да буду упознати, поред осталог, и са стандардима постигнућа ученика, као и новинама у праћењу напредовања и оцењивања ученика, како би могли да учествују у процесу праћења напредовања свог детета, и помогну свом детету да овлада процесом учења.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ТЕМА РОДИТЕЉСКИХ САСТАНАКА

ПРАЋЕЊЕ, ОЦЕЊИВАЊЕ И ИЗВЕШТАВАЊЕ

Родитеље треба упознати са стандардима постигнућа ученика. Родитељима треба објаснити да су образовни стандарди искази о основним знањима и умећима којима би ученици требало да овладају, а истовремено пружају могућност ученицима да самовреднују свој рад односно резултате учења, као и да, у сарадњи са одраслима, планирају своје даље напредовање. Тиме ћете показати родитељима да Ваш рад није произвољан, субјективан, да се не руководите утиском, већ конкретним показатељима.

У првом разреду основне школе оцењивање је искључиво формативно, а у каснијим разредима и формативно и сумативно.

Упознајте родитеље са карактеристикама формативног и сумативног оцењивања, које су дефинисане и новим правилником о оцењивању.

Формативно оцењивање	Сумативно оцењивање
<ul style="list-style-type: none"> • Редовно праћење постигнућа ученика у односу на: <ul style="list-style-type: none"> а) циљеве, исходе односно стандарде постигнућа; б) претходни период; в) лично ангажовање. • Садржи у себи и препоруке за даље учење и напредовање. • Бележи се у педагошку свеску – личну документацију наставника. • Садржи у себи и повратну инфомрацију о владању ученика и његовом напредовању. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вредновање постигнућа ученика на крају неке целине из градива, или на крају класификационог периода. • Даје се нумеричка оцена, која се уписује у дневник. • Вреднује се владање.

Обавестите родитеље о начинима оцењивања, као и правилима која се односе на провере постигнућа.

√ Не заборавите:

→ Знање ученика може и треба да се проверава на сваком часу. Усмене и писмене провере знања које трају до 15 минута обављају се без најаве. Ученик у току часа може да буде оцењен само једном.

→ Распоред писмених провера дужих од 15 минута уписује се у дневник рада и објављује за свако одељење на огласној табли школе.

→ У току дана ученик може да има највише један писмени задатак дужи од 15 минута, а два у току једне наставне недеље.

→ Ученици се обавештавају који ће садржаји бити испитивани на писменом задатку најкасније пет дана пре провере.

→ Уколико више од половине ученика на писменој провери добије јединицу, провера се поништава, а рад у оквиру допунске наставе је обавезан.

→ Ученик мора да има најмање четири оцене у полугодишту.

→ Оцена коју ученик добије мора да буде одмах образложена.

Упознајте родитеље са извештајима о раду и напредовању ученика: о елементима извештаја, о динамици извештаја, као и о начину на који ћете извештај давати.

У том смислу, квалитетан и користан извештај о раду и напредовању ученика треба да:

- буде јасан и лако разумљив;
- опише ученикова постигнућа у односу на дефинисане исходе;
- јасно прикаже наредне кораке у учењу;
- укаже на развојне потребе ученика;
- садржи запажања наставника о позитивним личним особинама ученика;
- буде саопштен у правилним размацима и роковима са којима су сви упознати.

Такође, корисно је родитеље упознати и са компетенцијама целоживотног учења које су дате у виду прилога на страни 82.

ПРАВА И ОБАВЕЗЕ УЧЕНИКА

Осим права, ученици имају и обавезе. То је важна ставка о којој родитељи треба да буду информисани, како би подржали развој свог детета, његово осамостаљивање и преузимање одговорности за сопствена понашања.

Упутите родитеље у одговорности ученика које се односе на:

- редовно похађање наставе и извршавање школских обавеза;
- поштовање одељењских и школских правила;
- рад на усвајању знања, вештина и навика, на праћење сопственог рада, као и на обавештавање родитеља;
- ометање извођења наставе и напуштања часа без претходног одобрења наставника;
- поштовање личности других ученика и свих запослених у школи;
- благовремено правдање изостанака;
- чување школске имовине, чистоће и изгледа школских просторија;
- чување животне средине.

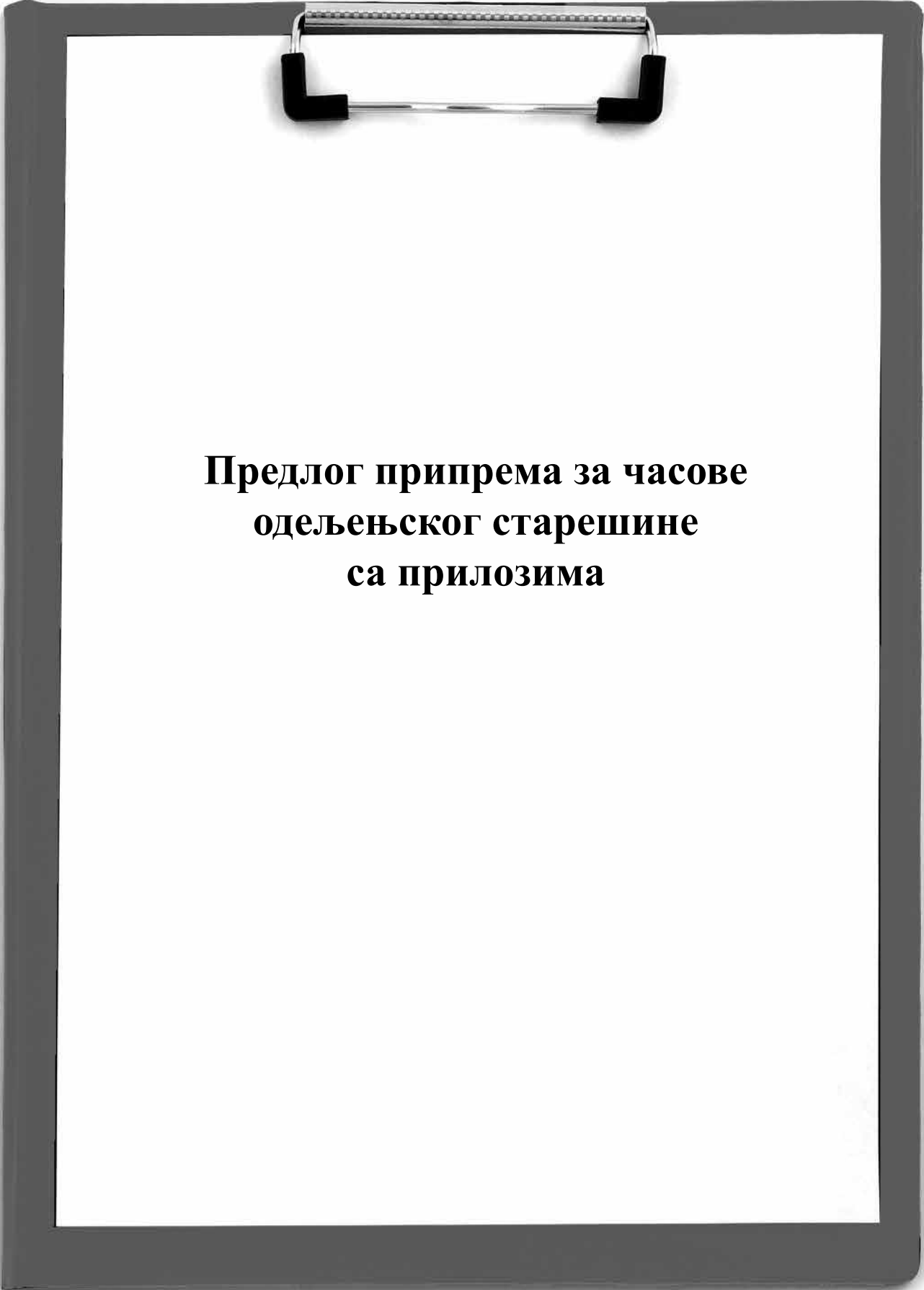
Уколико ученик повреди неку од обавеза, неопходно је предузети мере појачаног васпитног рада са учеником, а све са циљем превазилажења тешкоћа које ученик има. Поменуте мере неопходно је предузети без обзира да ли се ради о лакшој или тежој повреди обавезе. Васпитно-дисциплински поступак се не врши када је у питању лакша повреда обавеза.

Неке од тежих повреда обавеза су:

- уништење или крађа школске имовине;
- подстрекивање на узимање алкохола, дувана, психоактивне супстанце;
- уношење оружја или других предмета који могу угрозити или повредити друге;
- употреба мобилног телефона или другог уређаја којим се угрожавају права других;
- преправљање докумената;
- неоправдано изостајање са наставе преко 25 часова, од чега више од 15 часова након што је уследило писмено обавештење родитељима.

Када је васпитно-дисциплински поступак у питању, неопходно је знати:

- старешина је дужан да обавести родитеље када ученик изврши преступ;
- малолетни ученици саслушавају се уз присуство родитеља;
- ова мера се изриче у години у којој се извршен преступ;
- оцена из владања се смањује, али може бити поправљена када се понашање промени набоље.

**Предлог припрема за часове
одељењског старешине
са прилозима**

НАША ОДЕЉЕЊСКА ЗАЈЕДНИЦА

Трајање: 45 минута

Циљеви

- уочавање заједничких карактеристика ученика у одељењу

Материјал

- празни листови папира

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност

- Ученици треба да стану у колону ређајући се по датумима рођења. Наставник показује место у учионици од ког почиње колона ученика (рођених у јануару, па надаље).

➤ Централна активност: *Шта нам је заједничко*

- У односу на то како су поређани, наставник дели ученике у групе (од 5 ученика).
- Задатак ученика у оквиру група је да пронађу и запишу што више заједничких особина које поседују сви чланови унутар групе, интересовања која су заједничка, активности које воле или не воле да раде. Записује се само оно што се односи на све чланове групе. Ученици такође треба да својој групи дају назив и осмисле амблем своје групе.

Напомена: уколико наставник примети једнообразност одговора, може подстаћи ученике на шта све да обрате пажњу, на пример: коју врсту хране ученици воле или не, којим спортом воле или не воле да се баве, да ли сви чланови групе имају хоби, да ли сви чланови групе воле да одлазе у биоскоп (да гледају филмове) или не и слично.

- Ученици по групама извештавају – представљају назив своје групе и образлажу га, читају одговоре, показују амблем групе и објашњавају га.
- Ученици уз помоћ наставник коментаришу уочене заједничке карактеристике ученика на нивоу целог одељења.

➤ Завршна игра: *Масажа*

- Сви ученици стану у круг, а потом се окрену надесно. Задатак им је да благим покретима масирају врат и леђа особе испред себе. Након пар минута окрећу се налево и настављају масажу.

ПРАВИЛА ПОНАШАЊА У НАШОЈ ШКОЛИ

Трајање: 45 минута, прва од две радионице

Циљ

- усвајање правила понашања која ће важити за целу одељењску заједницу

Материјал

- празни листови папира за рад по групама

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: Групице 1, 2, 3, 4, 5

- Ученици се слободно шетају по учионици уз пуштену музику. Када наставник утиша музику и изговори *два*, сваки ученик се ухвати за руке са најближом особом, и тако у пару наставља слободно кретање уз музику. Када учитељ поново утиша музику и изговори *четири*, ученици се хватају за руке у групе од по четири ученика, и настављају слободно шетање и играње уз музику. Игра се понавља неколико пута, а последње груписање (број *пет* или *шест*, у зависности од броја ученика у одељењу) заправо служи за поделу ученика у групе у којима ће ученици наставити даљи рад.

➤ Централна активност: Дефинисање правила

- Учитељ разговара са ученицима о важности постојања правила. Затим даје упутство ученицима да размисле о правилима понашања која би требало да важе за цело одељење.
- Учитељ скреће пажњу ученицима на формулације правила (уместо: „Не трчи по учионици”, треба рећи: „По учионици се хода лаганим кораком” и слично).
- Ученици у оквиру својих група наводе правила и записују их.
- Свака група затим саопштава по једно правило, а учитељ их записује на табли (помаже у формулацији уколико је потребно) и тако редом, све док се сва правила не прочитају и не запишу. Ученици потом гласањем бирају правила која ће важити за цело одељење.
- Учитељ истиче да ће листа правила стајати на видном месту у учионици, и да је могуће додавати и нова правила, али само уколико се са њима сложи већина ученика у одељењу.

➤ Завршна активност: Тајанствени поклон

- Ученик пантомимом уручује поклон ученику поред себе и тако у круг, а задатак примаоца поклона је да погоди шта је добио, о каквом поклону је реч.

ПРАВИЛА ПОНАШАЊА У НАШЕМ ОДЕЉЕЊУ 2

Трајање: 45 минута; друга од двеју радионица

Циљ

- процењивање правила понашања која ће важити за целу одељењску заједницу

Материјал

- празни листови папира за рад по групама

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: *Пантомима*

- Неколико ученика добровољаца добија задатак да пантомимом прикаже нека од правила понашања усвојена на претходном часу.

➤ Централна активност: *Ревизија правила и уочавање последица непоштовања правила*

- Ученици по групама процењују која се од наведених правила најчешће крше, а затим на нивоу одељења извештавају и коментаришу. Уколико је потребно, правила се могу преформулисати.
- Ученици затим добијају задатак да у оквиру својих група наводе начине на које ће се осигурати поштовање усвојених правила, односно дају предлоге последица кршења правила.
- Групе редом саопштавају по једну последицу, а наставник их записује на табли.

Напомена: Уколико се предлози односе на, на пример, удаљавање са часа ученика који не поштује неко правило, скренути пажњу ученицима да то није циљ, већ да је потребно да сви научимо да се понашамо тако да не угрожавамо друге, а ни себе.

➤ Завршна активност: *Настави покрет*

- Ученик направи покрет, а остали ученици га имитирају; затим се ученици смењују.

ПОЖЕЉНА И НЕПОЖЕЉНА ПОНАШАЊА У НАШЕМ ОДЕЉЕЊУ

Трајање: 45 минута

Циљ

- да ученици уоче како својим понашањем утичу на друге ученике у одељењу
- да ученици науче која су понашања пожељна, а која непожељна према друговима у одељењу

Материјал

- цедуљице са исписаним називима емоција (цедуљица треба да има колико и ученика у одељењу, емоције се могу понављати)
- клупко вуне

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: *Отвори шаку*

- Ученици се поделе у парове и договоре ко је особа А, а ко особа Б. Особа А чврсто стисне шаку, а особа Б треба да је наведе да шаку отвори. Након пар минута замене улоге.
- Након вежбе следи разговор о томе како су се ученици осећали у једној и у другој улози, којим су начинима покушавали да наведу особу да отвори шаку, да ли је било покушаја присиле, који начин је ефикаснији и слично.

➤ Централна активност

- У кутију или корпицу ставе се цедуљице са називима појединих емоција. Сваки ученик извуче једну цедуљицу (страх, стид, одушевљење, срећа, разочарање, туга, бес, радост, љутња...) и има задатак да се сети ситуације из школе када се тако осећао.
- Када се већина ученика сети такве ситуације, позива се први ученик који, прво, пантомимом показује емоцију са своје цедуљице, а остали треба да погоде о којој се емоцији ради. Након тога, ученик преприча ситуацију из одељења у којој се тако осећао.
- Уколико се ради о пожељној емоцији, нагласити да је то понашање које треба да имамо према друговима у одељењу, похвалити. Уколико се ради о негативној емоцији, навести ученике да кажу како се та конкретна ситуација могла другачије одвијати да се ученици не би тако осећали и нагласити да је то непожељно понашање.

➤ Завршна активност: *Мрежа добрих дела*

- Ученици стоје у кругу. Учитељ у руци држи клупко вуне и даје инструкцију: „Свако од вас ће изабрати неког из групе и рећи му шта је лепо урадио у последње време и додати му клупко вуне. Један крај нити држите у руци.” На крају активности, сви ученици ће бити међусобно повезани држећи клупко.

СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКЕ

Трајање: 45 минута

Циљ

- да ученици уоче да имају заједничке карактеристике са другима и да су истовремено јединствени

Материјал

- припремљен подсетник са ознакама за водитеља (за сваку од доле наведених карактеристика црвени, плави или зелени знак); папир за писање, фломастери;

Напомена: опционо – радни листић са наведеним тврдњама

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: Реци своје име...

- Ученици истовремено изговарају своје име: тихо, гласно, певајући, слово по слово, шапућући, уз пуцкетање прстима...

➤ Централна активност

- Сваки ученик добија по један папир и по 3 фломастера.
- Учитељ даје упутства: „Радићете личну карту. На папиру напишите како желите (писаним или штампаним словима, бојом којом желите, на делу папира где желите) своје име и презиме. Ја ћу на табли цртати неке знаке, и објашњавати шта значе, а ви ћете на вашем папиру где желите цртати онај знак који вама више одговара, са којим се слажете.”

На пример:

- Ко је дечак, нека нацрта овај знак (знак за мушки пол), а девојчице овај (знак за женски пол).
- Ко воли да једе боранију нека нацрта _____, а ко не воли – нека нацрта овај знак _____.
- Ко тренутно на себи има нешто жуто – _____, а ко нема, нека нацрта _____.
- Ко има кућног љубимца – _____, ко нема _____.
- Ко воли пливање, нека нацрта _____, а ко воли атлетику _____ овај знак.
- Ко је старији брат или сестра, нека нацрта два чича Глише, а први да буде већи; ко је млађи брат или сестра, нека нацрта два чича Глише, а другог мањег). Ко има више браће и сестара, нека нацрта све, а себе као највишег.
- Ко воли дуже да спава ујутру _____, ко се рано буди _____.
- Ко сада има чарапе на себи _____, ко је бос _____.
- Ко највише воли јесен _____, зиму _____, пролеће _____, лето _____.
- Ко зна да вози бицикл _____, ко не зна _____.
- Ко воли да једе супу _____, ко не воли _____.
- Сада прошећајте и погледајте „личне карте” осталих ученика.
- Имате два задатка: пронађите ону особу са којом имате највише истих знакова и ону особу са којом имате најмање заједничких знакова.
- Након десетак минута учитељ покреће разговор о сличностима и разликама. Обратите пажњу и на распоред и величину знакова на папиру.
- Учитељ сумира: Сада свако има своју личну карту, која ће га подсећати да је у неким стварима исти као сви други, а опет потпуно посебан.

➤ Завршна активност: Комплиментии укрузи или Реци нешто пријатно особи десно од себе.

ДЕЧЈА ПРАВА И ОДГОВОРНОСТИ

Трајање: 45 минута

Циљеви

- уочавање важности постојања права и одговорности ученика

Материјал

- самолепљиви стикери, празни листови папира, картице са правима (у прилогу)

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: *Имам право да...*

- Ученици индивидуално, анонимно, на самолепљивом стикеру записују и довршавају тврдњу: *Имам право да...* (идем у школу, да изражавам своје мишљење, да се одмарам између часова и слично). Уколико ученици записују више реченица о правима, свака мора бити записана на одвојеном папиру.
- Учитељ скупља цедуље, чита их, групише и лепи на таблу.
- Ученици заједно са учитељем анализирају урађено. *Истичу да је граница у примени права вођење рачуна да се не угрозе права других особа.*

➤ Централна активност

- Сваки пар ученика добије неколико картица са правима детета (у зависности од процене учитеља). Задатак парова је да осмисле и запишу што више одговорности које се односе на дато право. (На пример, за право похађања школе, одговорности би биле следеће: да редовно извршавам школске обавезе, да радим домаће задатке, да пажљиво слушавам на часу, да редовно долазим у школу и слично.)

Напомена: ученици првог и другог разреда могу радити у већим групама.

- Парови читају урађено, међусобно се допуњују и коментаришу урађено заједно са наставником. Наставник подстиче ученике да формулишу закључак: *Имајући право не значи да свако може да ради шта хоће, већ да уз свако право иду и обавезе односно одговорности.*

➤ Завршна активност: *Пантомима*

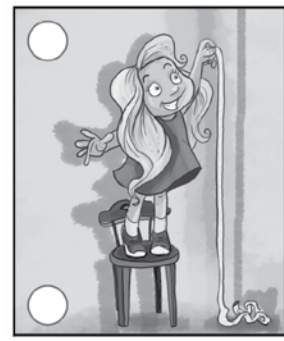
- Неколико ученика пантомимом представља право или одговорности о којима се на часу говорило, а други ученици погађају о ком праву односно одговорности је реч.

Члан 1
Право да будем дете
до осамнаесте године.

Члан 2
Право да се поштује ко
сам, какав сам и одакле сам.

Члан 6
Право да живим, растем
и да се развијам.

Члан 7
Право на своје име и
своје родитеље.

Члан 9
Право да будем са
својим родитељима.

Члан 11
Право да живим у својој
земљи.

Члан 12
Право да своје мишљење
слободно изразим.

Члан 14
Право да верујем и
имам своју веру.

Члан 15
Право да се слободно дружим
са другом децом.

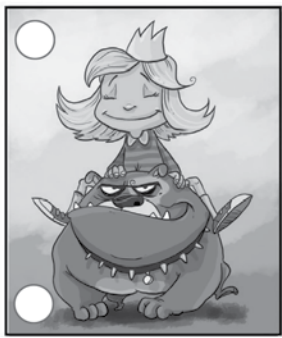
Члан 16
Право да будем свој и
чувам своју част и углед.

Члан 17
Право да будем информисан
и да читам новине и књиге
за децу.

Члан 19
Право да будем заштићен
од насиља.

Члан 22
Право да, ако нисам код куће или у свом крају, будем заштићен.

Члан 21
Право да ме лече ако сам болестан.

Члан 27
Право на стандард и живот који одговара детету.

Члан 28
Право да идем у школу и да се образујем.

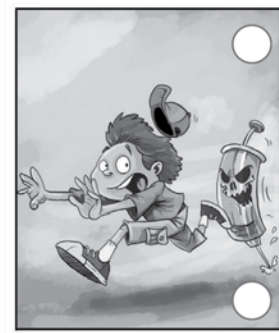
Члан 30
Право на своју културу, веру и језик у земљи у којој живим.

Члан 31
Право на одмор, слободно време и слободне активности.

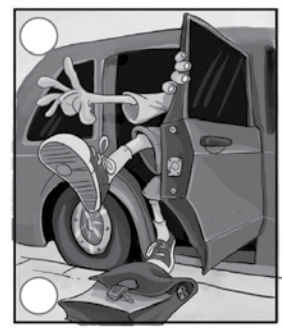
Члан 32
Право да не радим оно што је опасно и што ме омета у школовању и развоју.

Члан 33
Право да будем заштићен од дроге.

Члан 34
Право да будем заштићен од свих облика сексуалног искоришћавања и злостављања.

Члан 35
Право да будем заштићен од отмице, продаје и трговине децом.

Члан 37
Право да будем заштићен од мучења, понижавања и кажњавања.

Члан 42
Право да знам која су моја права.

БОНТОН

Трајање: 45 минута

Циљ

- упознавање ученика са манирима лепог понашања у свакодневним животним ситуацијама

Материјал

- папир за писање

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност

- Ученици добијају задатак да се присете манира лепог понашања на које их родитељи стално подсећају, а затим их усмено наводе.

➤ Централна активност

- Ученици раде у пет група. Свака група записује што више правила лепог понашања за добијени задатак: а) у продавници; б) у посети другу/другарици; в) на рођендану; г) у превозном средству; д) за столом при обедовању. Учитељ помаже по потреби и усмерава.
- Групе читају урађено, коментаришу и међусобно се допуњују.

➤ Завршна активност

- Свака група се договара како ће сценски да представи једно правило наведено у оквиру групе (по избору), а затим групе глуме. Задатак осталих је да препознају и именују правило о коме је реч.

ДРУГАРСТВО

Трајање: 45 минута, прва од две радионице

Циљеви

- уочавање и разумевање особина и понашања која одликују доброг друга
- уочавање значаја другарства у свакодневном животу

Материјал

- листићи са примерима понашања (у прилогу)
- празни листићи

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: *Мозџалица*

- Наставник тражи од ученика да усмено наводе асоцијације на појам *друѓарство*. Наставник их бележи на табли. Подстиче ученике да се изражавају једном речју, не реченицама.

Напомена: Наставник записује све асоцијације, без њиховог процењивања и коментарисања.

➤ Централна активност: *Анализа понашања*

- Ученици подељени у 3 групе добијају унапред припремљене листиће на којима су записани различити облици понашања њихових вршњака (у прилогу).
- Ученици, у оквиру група, процењују сваки пример понашања са аспекта – пожељно/непожељно.
- Групе затим дискутују и образлажу урађено.
- Потом за сваки облик понашања са листе који је процењен као непожељан записују алтернативно, пожељно понашање.
- Свака група приказује урађено и усмено образлаже.
- Наставник подстиче дискусију између група.

➤ Завршна активност

- Наставник даје инструкцију: „Сетите се ситуације у којој вам је друг помогао, пружио подршку, похвалу, охрабрио вас. Нека ради свако за себе.”
- Ученици неколико минута размишљају и присећају се ситуација.
- Затим наставник даје инструкцију: „Свако за себе треба на папирићу да напише поруку тој особи. У поруци треба да се види колико вам је тај поступак значајан, колико је био од помоћи и слично. На папирићима не треба да се потписујете нити да запишете име особе којој је та порука упућена.”
- Папирићи се прикупљају и стављају у кутију, а затим сваки ученик извлачи по једну поруку и чита је наглас.

ДРУГАРСТВО

ПОЖЕЉНА И НЕПОЖЕЉНА ПОНАШАЊА

Зна да чува тајну.	Слуша ме када имам неки проблем.
Не држи дата обећања.	На мојој је страни кад су други против мене.
Забаван/забавна је у друштву.	Љубазан је према мени када сам нерасположен/нерасположена.
Укључује ме у групна дружења.	Не укључује ме у своја дружења са другим друговима и другарицама.
Прича лоше о мени када нисам ту.	Љубоморан је када мени нешто добро иде.
Похвали ме када нешто добро урадим.	Има добар смисао за хумор.
Држи моју страну када треба.	Руга ми се када му се не свиђа како сам се обукао/ла.
Исмева друге људе.	Ретко жели да ми позајми своје ствари.
Помаже ми да не упаднем у проблеме.	Радо ми позајмљује своје ствари.
Каже ми да сам кукавица ако нешто не желим да урадим.	Смеје се кад види да сам упао/ла у неку тешкоћу.
Помаже ми око домаћих задатака.	Обилази ме кад сам болестан/болесна.
Наговара ме да узимам нечије ствари без питања.	Подсећа ме колико је сати да не закасим кући.
Не зове ме да се играмо кад има друго друштво.	Честита ми када нешто добро урадим.
Увек долази на мој рођендан.	Игра се само оних игара које он/она бира.

ДРУГАРСТВО И ХУМАНОСТ НА ДЕЛУ

Трајање: 45 минута, друга од две радионице

Циљеви

- ученици уочавају ситуације и начине понашања којима могу помоћи другу
- оспособљавање ученика за самоевалуацију рада у групи

Материјал

- припремљени листићи са ситуацијама (у прилогу)

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: *Срдчан сусрећ*

- Ученици се крећу слободно по учионици. Када чују знак водитеља (плесак рукама, на пример), са првом особом са којом се сретну треба да се поздраве као да је то изузетно драга особа коју дуго нису видели. Поздрављање је без речи, пантомимом односно гестикулацијом.

➤ Централна активност

- Ученици су подељени у групе од 5–6. Свака група извлачи једну од ситуација са задатком, треба да смисли решење и одглуми га.
- Пре драматизације ситуација, чланови сваке групе треба да испричају да ли су имали проблема у процесу долажења до решења, да ли су сви чланови били сагласни са решењем, да ли су сви чланови групе имали прилику да кажу своје мишљење, да ли су се сви чланови групе међусобно слушали, на који начин су постигли договор око поделе задатака за драматизацију и слично. Након извођења, остале групе могу дати и другачије предлоге решења ситуација.

➤ Завршна игра: *Погсети ме*

- Сваки ученик погледа ученика десно од себе и подсети га на поступке из протеклог периода у којима је неком помогао/ла, саслушао/ла га и слично.

ДРУГАРСТВО И ХУМАНОСТ НА ДЕЛУ

Ситуације:

1. Твојој другарици је за време великог одмора испала ужина.
2. Твој друг из одељења је цео дан безвољан и тужан.
3. Твоји другови из одељења намерно крију ранац једном ученику. Он га тражи, али не може да га нађе.
4. Твој друг плаче, јер га неко стално задиркује.
5. Твоја најбоља другарица је кришом узела гумицу једном дечаку. Он је узнемирен, тражи гумицу и пита друге да ли су је видели.
6. Пошто је учитељица саопштила оцене са контролног задатка, твоја другарица почиње да плаче.
7. Твој друг заостаје са учењем, пошто је две недеље био болестан и није био у школи.

Ситуације:

1. Твојој другарици је за време великог одмора испала ужина.
2. Твој друг из одељења је цео дан безвољан и тужан.
3. Твоји другови из одељења намерно крију ранац једном ученику. Он га тражи, али не може да га нађе.
4. Твој друг плаче, јер га неко стално задиркује.
5. Твоја најбоља другарица је кришом узела гумицу једном дечаку. Он је узнемирен, тражи гумицу и пита друге да ли су је видели.
6. Пошто је учитељица саопштила оцене са контролног задатка, твоја другарица почиње да плаче.
7. Твој друг заостаје са учењем, пошто је две недеље био болестан и није био у школи.

Ситуације:

1. Твојој другарици је за време великог одмора испала ужина.
2. Твој друг из одељења је цео дан безвољан и тужан.
3. Твоји другови из одељења намерно крију ранац једном ученику. Он га тражи, али не може да га нађе.
4. Твој друг плаче, јер га неко стално задиркује.
5. Твоја најбоља другарица је кришом узела гумицу једном дечаку. Он је узнемирен, тражи гумицу и пита друге да ли су је видели.
6. Пошто је учитељица саопштила оцене са контролног задатка, твоја другарица почиње да плаче.
7. Твој друг заостаје са учењем, пошто је две недеље био болестан и није био у школи.

Ситуације:

1. Твојој другарици је за време великог одмора испала ужина.
2. Твој друг из одељења је цео дан безвољан и тужан.
3. Твоји другови из одељења намерно крију ранац једном ученику. Он га тражи, али не може да га нађе.
4. Твој друг плаче, јер га неко стално задиркује.
5. Твоја најбоља другарица је кришом узела гумицу једном дечаку. Он је узнемирен, тражи гумицу и пита друге да ли су је видели.
6. Пошто је учитељица саопштила оцене са контролног задатка, твоја другарица почиње да плаче.
7. Твој друг заостаје са учењем, пошто је две недеље био болестан и није био у школи.

САРАДЊА

Трајање: 45 минута

Циљ

- да ученици кроз вежбу схвате значај међусобне сарадње

Материјал

- три кесице смокија за сваку групу и по паковање чачкалица

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: *Разговор у љару*

- Ученици се поделе у парове и договоре се ко ће бити особа А, а ко особа Б. На знак водитеља, особа А почне да прича особи Б шта је све радила у претходна три дана. Кад водитељ да знак, особа Б треба да исприча оно што јој је говорила особа А. На следећи знак улоге се замене.
- Након вежбе укратко следи разговор о томе како су се осећали у којој улози, шта им је било тешко, а шта не и зашто, шта им је било занимљиво и слично.

➤ Централна активност

- Ученици раде по групама од три до пет чланова. Свака група седи за столом. Испред сваке групе налазе се три кесице смокија и паковање чачкалица. Задатак сваке групе је да, ћутећи и користећи само једну руку, направи заједничку грађевину од смокија и чачкалица. Пре почетка рада, групе имају минут или два да се договоре о начину споразумевања, рада и подели улога.

➤ Завршна активност

- Представљање рада група, разговор и анализа урађеног – на које све начине су сарађивали? Шта их је ометало у раду? Који су били проблеми у споразумевању и како су они решавани?

НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЈА

Трајање: 45 минута

Циљ

- да ученици уоче да се поруке могу преносити невербалним путем и да при томе постоје ограничења у разумевању

АКТИВНОСТИ

➤ **Уводна активност:** *Покажи знак, покрет или гримасу*

Један ученик покаже знак, покрет тела или гримасу, а остали имитирају. Игра се понавља неколико пута.

➤ **Централна активност:** *Ланчана пантомима*

- Ученици се поделе у 4 групе и договоре о редоследу којим ће један другом преносити поруку пантомимом. Први из сваке групе добија текст, кратку причу коју треба да покаже, а остали ученици су окренути леђима док на њих не дође ред. Кад први прочита причу (у себи) и буде спреман, позива другог и показује му је пантомимом. Када он схвати шта му се показује, позива трећег и такође му пантомимом преноси шта је схватио да треба, и тако редом до последњег ученика. Последњи ученик треба да исприча причу онако како мисли да је разумео.

- По две групе преносе исту причу, као на пример: „Црвенкапа је шетала шумом. Наишао је вук, на кога се она толико наљутила да га је везала за дрво.” „На летовање сам понео нови фото-апарат. Када сам хтео да фотографишем једну лепу фонтану, оклизнуо сам се и фото-апарат ми је упао у воду.”

- Разговор о игри – сумација: након што последњи играч исприча причу онако како ју је разумео, сви играчи, редоследом од последњег ка првом, причају причу онако како су је разумели. Треба уочити онај корак где је прича изгубила основни смисао, разговарати о томе да ли нам је довољно јасно када се порука преноси само гестом или изразом лица; да ли некад у свакодневном животу користимо пантомиму („седи”, „да”, „не може”, показивање где се нешто налази...). Јасно истаћи да неке поруке можемо пренети и само невербалним путем, али да нам је за јасне поруке потребан и говор.

➤ **Завршна активност**

- На флип-чарту или табли написати листу осећања (радост, туга, понос, стид, бес, љубав, страх, ишчекивање, гађење, кајање...) и замолити ученике – добровољце да изаберу неко осећање са листе, покажу га пантомимом, а остали треба да погоде о ком осећању је реч.

Напомена: Ученици старијих разреда играју игру *Рецепционер*

ВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЈА

Трајање: 45 минута

Циљ

- да ученици уоче везу између вербалних порука и осећања која се јављају у вези са њима

Материјал

- папир за писање

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: *Насмеј туужну фигуру*

- Ученици су подељени у парове. Један ученик у пару добија задатак да што дуже остане озбиљан, док је задатак другог да га покретима или причом насмеје (без додиривања).

➤ Централна активност

- На табли су написана питања:
 - „Шта ти је рекао/ла _____, па си био љут?”
 - „Шта ти је рекао/ла _____, па си био тужан?”
 - „Шта ти је рекао/ла _____, па си био бесан?”
 - „Шта ти је рекао/ла _____, па си био уплашен?”
 - „Шта ти је рекао/ла _____, па си био срећан?”
- Сваки ученик за себе треба да се присети и запише име особе, као и да запише изјаву која је произвела поменута осећања. (Важно је усмеравати ученике да напишу изјаву – укратко, а не опис целе ситуације.)
- Следи разговор и размена на нивоу одељења. Наставник усмерава разговор на уочавање последица које поруке могу да имају; подстиче уочавање да начин изговарања и понашање особе такође утиче на „јачину” поруке.

➤ Завршна активност: *Огледало лећих порука*

- Сваки ученик на папирџу запише по једну лепу поруку и убаца је у кутију (кесу, капу или слично). Поруке се измешају, а затим сваки ученик извлачи по једну поруку и чита је.

ЗДРАВЉЕ

Трајање: 45 минута, први час

Циљеви

- уочавање елемената за здрав живот
- уочавање важности усвајања навика здравог живота

Материјал

- анкетни лист (у прилогу)

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: *Мозџалица*

- Ученици наводе асоцијације на реч *здравље*, које наставник пише на табли (без процењивања).
- Ученици заједно са наставником, на основу записа са табле, издвајају услове који су неопходни да би човек био здрав (одржавање личне хигијене и хигијене простора, редовна и правилна исхрана, најмање осам сати сна, редовна физичка активност, боравак на свежем ваздуху, као и услови који се односе на психичко здравље).

➤ Централна активност

- Сваки ученик самостално, без потписивања попуњава анкетни лист.
- Наставник прикупља анкетне листове. На следећем часу ће ученицима представити податке до којих је дошао анализом анкета.
- Ученици затим уз помоћ наставника усмено наводе последице по здравље које могу настати уколико се не придржавамо наведених услова.

➤ Завршна активност

- Ученици у паровима смишљају поруке/пословице/слогане који се односе на навике здравог живота, читају их и коментаришу.

ЗДРАВЉЕ

Анкета за ученике

1. Туширам се сваког дана. ДА НЕ
 2. Сваког дана мењам доњи веш. ДА НЕ
 3. После употребе тоалета перем руке: а) увек; б) понекад; в) зависи од много ствари.
 4. После уласка у кућу перем руке:
 - а) увек; б) понекад; в) зависи где сам био/ла и шта сам радио/ла.
 5. Зубара посећујем:
 - а) кад осетим бол у зубу; б) кад ме подсете родитељи; в) једном у 6 месеци.
 6. Пре 22 часа (10 увече) одлазим на спавање:
 - а) сваке вечери; б) најчешће; в) ретко; г) преко викенда остајем дуже.
 7. Гледам телевизију:
 - а) више од два сата сваког дана; б) до два сата сваког дана;
 - в) не више од сата сваког дана; г) не гледам је сваког дана.
 8. Кувано јело ручам:
 - а) сваког дана; б) у просеку три дана недељно;
 - в) не знам; г) не волим кувано, па га ретко једем.
 9. Зубе перем: а) после сваког јела; б) како кад; в) ујутру и пред спавање.
 10. Бавим се спортом и ван редовне наставе. ДА НЕ
- Колико пута недељно? _____
11. Проводим слободно време на свежем ваздуху (на отвореном, у природи):
 - а) сваког дана; б) скоро сваког дана; в) углавном викендом; г) ретко.
 12. Тражим помоћ када имам проблем? ДА НЕ
 13. Често упадам у туче? ДА НЕ
 14. Слободно време проводим са друговима и другарицама;
 - а) увек; б) често; в) ретко; г) никад.
 15. У школи заборавим оно што код куће добро научим:
 - а) увек; б) често; в) ретко; г) никад.
 16. Имам проблем када треба да говорим пред одељењем или неком групом ученика:
 - а) увек; б) често; в) ретко; г) никад.

СТРЕСНЕ СИТУАЦИЈЕ или КАД НЕ ИДЕ КАКО ЖЕЛИМ

Трајање: 45 минута, друга радионица

Циљеви

- да науче како могу лакше да превазиђу непожељне ситуације

Материјал

- припремљени листићи са ситуацијама (у прилогу)
- папир за писање

АКТИВНОСТИ

➤ **Уводна активност:** играње игрице *Ко што говори?*

➤ **Централна активност**

- Учесници су подељени у шест група. Свака група извлачи картицу са једном од ситуација и има задатке да:

- а) размисли и запише како се може осећати дечак/девојчица у тој ситуацији;
- б) како се може понашати неко ко се налази у тој ситуацији и
- в) смисли шта тај дечак/девојчица може да уради да му/јој буде лакше.

- Док групе извештавају, наставник на једном пану, подељеном вертикално на пола, записује осећања и понашања. Уколико ученици наведу понашања која не воде разрешењу ситуације (нпр. да претуче друга, поцепа контролни и сл.), наставник подстиче ученике да уоче да се тиме проблем не решава, већ се продубљује или се појављује нови проблем.

- На посебном пану наставник записује стратегије превазилажења. Подстиче ученике да наведу што је могуће више различитих стратегија у односу на наведено осећање и понашање (тренутно смиривање: дубоко дисање, попити чашу воде, сести и размислити шта даље; урадити неку забавну активност: слушати музику, гледати цртани филм, возити бицикл; потражити савет од друга/другарице, учитељице, родитеља...).

Напомена: Било би добро да пано са записаним стратегијама превазилажења стресних ситуација (са насловом „Кад не иде како желим, могу да...”) остане окачен у учионици.

➤ **Завршна активност**

- Групе у круг надесно додају картицу са својом ситуацијом. Сваки учесник, читајући са картице ситуацију („Кад би се мени десило да...”), саопштава шта би урадио – може бирати стратегију са великог панона, а може и додати неку нову.

СТРЕСНЕ СИТУАЦИЈЕ

1. Поново си добио/ла лошу оцену на контролном задатку.
2. Твој најбољи друг/другарица ти каже да више неће да се игра с тобом.
3. Изгубио/ла си нову јакну.
4. Мама ти не дозвољава да изађеш напоље, а сви твоји другови су тамо.
5. Родитељи су ти управо рекли да ове године нећете ићи на море.
6. Другови из одељења ти се стално подсмевају и говоре да си трапав.

1. Поново си добио/ла лошу оцену на контролном задатку.
2. Твој најбољи друг/другарица ти каже да више неће да се игра с тобом.
3. Изгубио/ла си нову јакну.
4. Мама ти не дозвољава да изађеш напоље, а сви твоји другови су тамо.
5. Родитељи су ти управо рекли да ове године нећете ићи на море.
6. Другови из одељења ти се стално подсмевају и говоре да си трапав.

1. Поново си добио/ла лошу оцену на контролном задатку.
2. Твој најбољи друг/другарица ти каже да више неће да се игра с тобом.
3. Изгубио/ла си нову јакну.
4. Мама ти не дозвољава да изађеш напоље, а сви твоји другови су тамо.
5. Родитељи су ти управо рекли да ове године нећете ићи на море.
6. Другови из одељења ти се стално подсмевају и говоре да си трапав.

1. Поново си добио/ла лошу оцену на контролном задатку.
2. Твој најбољи друг/другарица ти каже да више неће да се игра с тобом.
3. Изгубио/ла си нову јакну.
4. Мама ти не дозвољава да изађеш напоље, а сви твоји другови су тамо.
5. Родитељи су ти управо рекли да ове године нећете ићи на море.
6. Другови из одељења ти се стално подсмевају и говоре да си трапав.

1. Поново си добио/ла лошу оцену на контролном задатку.
2. Твој најбољи друг/другарица ти каже да више неће да се игра с тобом.
3. Изгубио/ла си нову јакну.
4. Мама ти не дозвољава да изађеш напоље, а сви твоји другови су тамо.
5. Родитељи су ти управо рекли да ове године нећете ићи на море.
6. Другови из одељења ти се стално подсмевају и говоре да си трапав.

ОДОЛЕВАЊЕ СОЦИЈАЛНИМ ПРИТИСЦИМА 1

Трајање: 45 минута; прва од две радионице

Циљеви

- оспособљавање ученика за препознавање социјалних притисака
- оснаживање ученика за одупирање социјалним притисцима

Материјал

- самолепљиви папирићи – стикери
- анкетни лист (у прилогу)

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: Представљање ученика

- Сваки ученик се представи именом и особином која почиње првим словом имена.

➤ Централна активност: Приписци – препознавање и реаговање

• Наставник даје следеће упутство: „Сада имате задатак да се присетите и размислите о ситуацији у којој вас је неко наговарао да урадите нешто што није у складу са прихватљивим понашањима. Уколико нисте до сада имали такво искуство, присетите се ситуације о којој вам је неко причао или сте у таквој ситуацији били само посматрач.”

- Ученици имају неколико минута да размисле о задатку.
- Наставник дели стикере – самолепљиве папириће сваком ученику. Затим даје следеће упутство: „Напишите на папирићима реченицу коју вам је неко упутио у тој ситуацији, односно којом је покушао на нешто да вас наговори. Не треба да се потписујете.”
- Ученици записују реченицу и лепе је на таблу.
- Када сви ученици заврше, наставник чита одговоре са папирића. Затим подстиче ученике да кажу а) како су се осећали у тој ситуацији; б) шта им је у том тренутку пролазило кроз главу; в) како су одреаговали на притисак и зашто баш тако; г) како су се осећали на крају.

Напомена: Наставник подстиче ученике да препознају која су то осећања преовладала у тим ситуацијама (то су, најчешће, осећање страха, стида, немоћи и слично). Наставник у овом моменту не треба да процењује понашања ученика и не даје повратне информације о грешкама у поступцима.

- Наставник сваком пару даје припремљен листић са анкетом. Даје следеће упутство: „Сада је ваш задатак да у паровима допуните листу, а затим процените притисак који на вас делује најснажније, бројевима од 1 до 3 (1 – најснажнији притисак).”
- Ученици после десетак минута читају одговоре.
- Затим сваки пар за себе бира два притиска, смишља и бележи начине на које може да се притисцима одупре.
- Ученици читају предлоге решења, размењују и коментаришу. Наставник подстиче ученике да усмено образлажу решења која су за њих прихватљива и реално изводљива.

Напомена: Наставник на крају сумира да увек постоји најмање једно решење којим свако може да се одупре притиску, само је важно да свако за себе открије оно које је за њега реално изводљиво у датој ситуацији.

➤ Завршна активност: усмене поруке охрабрења

ОДОЛЕВАЊЕ СОЦИЈАЛНИМ ПРИТИСЦИМА 1

Анкетни лист		
Врста притиска	Реченице које се упућују	Оцене од 1 до 3
Аргументи	То је добро за тебе јер ћеш бити храбрији.	
Наређивање	Мораш то да учиниш јер сам и ја тебе послушао пре неки дан.	
Молба	Молим те... Баш си неки...	
Уцењивање	Ако то не будеш урадио/ла, нећу више да се дружим са тобом.	
Провоцирање	Ти си обична кукавица ако то не урадиш. Ниси никакав ортак.	

ОДОЛЕВАЊЕ СОЦИЈАЛНИМ ПРИТИСЦИМА 2

Трајање: 45 минута; друга од две радионице

Циљеви:

- оснаживање ученика за одупирање социјалним притисцима применом корака у одбијању притисака

Материјал:

- припремљени пано – *кораца у одбијању притиска вршњака* (у прилогу)

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: „Хоћеш – нећу”

- Ученици у паровима стану један наспрам другог и договоре се ко је особа А, а ко особа Б. У првом кругу игре, један ученик у пару два минута говори: „Хоћеш”, а други: „Нећу”. Након тога замене улоге.
- Ученици износе своје утиске о игри и усмено одговарају на питања учитеља: Шта сте научили о себи? Како сте се снашли у једној, а како у другој улози? Шта је било лакше, а шта теже? Како сте се осећали? Јесте ли истрајали?

➤ Централна активност

- Ученици имају задатак да се сете неке ситуације у којој су њихови другови вршили притисак на њих да ураде или кажу нешто што нису желели. Наставник те ситуације пише на табли.
- Ученици се деле у групе од 4–5. Наставник говори да у неким ситуацијама попустимо и тада имамо неку добит (нпр. забава, добри односи са друговима), али имамо и неке последице. У неким ситуацијама не попустимо, и тада последица може бити то да се другови наљуте на нас, али је добит то што смо истрајали у свом ставу, поносни смо – заузимали смо се за себе. Обавезно треба рећи: „Важно је да изразимо сопствени став на примерен начин. Шта је примерен начин? То је све оно што не вређа другу особу и омогућава нам да задржимо примерен однос са њом.”
- Групе имају задатак да изаберу једну од записаних ситуација на табли и између себе разговарају о томе шта је добит, а шта последица уколико попусте или уколико одбију притисак.
- Наставник на видно место истиче припремљени пано са корацима у одбијању притиска, а потом представници сваке групе вежбају кораке у одбијању притиска на својој изабраној ситуацији. Било би добро да што већи број ученика провежба кораке.

Напомена: Пано би требало да остане истакнут у учионици на видном месту.

➤ Завршна активност: *Сво људи – сво ћуди*

ОДОЛЕВАЊЕ СОЦИЈАЛНИМ ПРИТИСЦИМА 2

- 1) Погледај друга/другарицу у очи и ослови га именом.
- 2) Мирним гласом реци: „Не желим да...” (понови оно на шта те друг/другарица наговара) или: „Нећу да...” (понови оно на шта те друг/другарица наговара).
- 3) Наведи последицу: „... јер може да се деси...”
- 4) Предложи нешто друго: „Хајде да...”

- 1) Погледај друга/другарицу у очи и ослови га именом.
- 2) Мирним гласом реци: „Не желим да...” (понови оно на шта те друг/другарица наговара) или: „Нећу да...” (понови оно на шта те друг/другарица наговара).
- 3) Наведи последицу: „... јер може да се деси...”
- 4) Предложи нешто друго: „Хајде да...”

- 1) Погледај друга/другарицу у очи и ослови га именом.
- 2) Мирним гласом реци: „Не желим да...” (понови оно на шта те друг/другарица наговара) или: „Нећу да...” (понови оно на шта те друг/другарица наговара).
- 3) Наведи последицу: „... јер може да се деси...”
- 4) Предложи нешто друго: „Хајде да...”

- 1) Погледај друга/другарицу у очи и ослови га именом.
- 2) Мирним гласом реци: „Не желим да...” (понови оно на шта те друг/другарица наговара) или: „Нећу да...” (понови оно на шта те друг/другарица наговара).
- 3) Наведи последицу: „... јер може да се деси...”
- 4) Предложи нешто друго: „Хајде да...”

- 1) Погледај друга/другарицу у очи и ослови га именом.
- 2) Мирним гласом реци: „Не желим да...” (понови оно на шта те друг/другарица наговара) или: „Нећу да...” (понови оно на шта те друг/другарица наговара).
- 3) Наведи последицу: „... јер може да се деси...”
- 4) Предложи нешто друго: „Хајде да...”

БОЛЕСТИ ЗАВИСНОСТИ

Трајање: 45 минута

Циљ

- проширивање и продубљивање знања ученика о болестима зависности и последицама употребе дроге, алкохола и цигарета по здравље људи

Материјал

- радни листић (у прилогу)

Напомена: за ученике од III до VIII разреда

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност

- Ученици у паровима разговарају о болестима зависности и размењују информације које до сада поседују.
- Затим на нивоу целог одељења наводе шта је то што знају о наркоманији, алкохолизму и пушењу, међусобно се допуњују и образлажу своје ставове о утицају дроге, алкохола и никотина на здравље људи.

Напомена: ученици старијих разреда, у мањим групама, техником грозда записују појмове које знају о овим болестима. Затим се врши фронтална размена, коментарисање и допуњавање.

➤ Централна активност

- Ученици затим читају наставни листић (свако за себе) и, примењујући инсерт технику, знаком + у тексту обележавају оно што су ново сазнали (нове информације), знаком √ обележавају оно што их је изненадило, а знаком ! оно што је на њих оставило најјачи утисак. (Уколико учитељ процени да у тексту има непознатих речи, ученицима сугерише да и непознате речи обележе знаком по договору.)
- Затим се на нивоу целог одељења врши размена о прочитаном и образлажу обележени детаљи из текста. (Учитељ објашњава непознате речи, уколико је потребно.)

Напомена: ученици старијих разреда остају у својим групама и реализују горепоменуте активности. Када се заврши фронтална размена, ученици новим појмовима допуњују запис настао техником грозда.

➤ Завршна активност

- Ученици у паровима смишљају савете који би помогли пушачима да оставе цигарете.

Напомена: ученици старијих разреда у оквиру својих група (које раде различите задатке) смишљају различите начине помоћи свом вршњаку који је почео са коришћењем марихуане, алкохолних пића свакодневно и цигарета.

- Савети (и начини помоћи) потом се читају, образлажу и коментаришу.

БОЛЕСТИ ЗАВИСНОСТИ

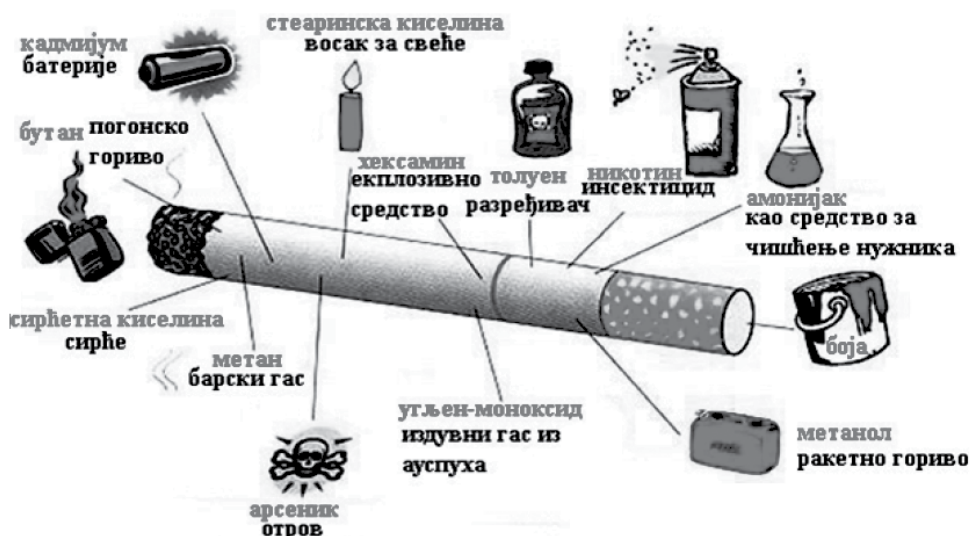
У болести зависности спадају наркоманија, алкохолизам и пушење.

По једној од дефиниција, *наркоманија* је периодично или стално тровање које настаје узимањем природних или вештачких дрога. Дрога је материја која, унета у организам, мења његову једну или више функција. Данас су најраспрострањеније дроге: марихуана, хашиш, кокаин, хероин... Осећај усамљености, недостатак пажње, бежање од проблема, лично незадовољство, жеља за потврђивањем, или радозналост, само су неки од разлога које особу наведу да се за дрогу заинтересује и да је проба. Почине се са мањим количинама. Убрзо се јавља потреба за већом количином или јачим средствима. Све то прераста у неизбежну потребу за дрогом. Организам постаје зависан од ефеката дроге, што доводи до промене карактера и понашања зависника. Зависници од дроге слабије памте, слабије виде и чују, имају проблем са мишљењем и расуђивањем, губе оријентацију у простору и времену, обузети су паником, несигурно ходају и друго. Наркоманија је болест која погађа појединца, али и његову породицу и друштво у целини. Потреба за дрогом и недостатак новца често поведу зависника у криминал (отимање новца, крађе, па и убиства). А све почне наизглед безазленом ставом: „Неће се то мени десити, знам шта радим...”

Алкохолизам је болест зависности од алкохола. Алкохоличари су особе које повремено или стално конзумирају алкохолна пића. Они постају психички и физички зависни од алкохола и због тога имају здравствене, психичке и социјалне проблеме. Алкохол уништава мозак, нерве, јетру, срце и плућа... Промене постају видљиве прво на кожи лица и носа, а затим и усне дупље. Код алкохоличара се мења свест, јавља се дрхтање мишића прстију, долази до губљења оријентације у простору и времену, до слушних и видних халуцинација.

Алкохолизам је болест која утиче на све чланове породице. Највећи број саобраћајних несрећа изазивају управо пијани возачи.

Пушење је најраспрострањенија болест зависности. Често се погрешно мисли да пушење не изазива зависност и да није штетно. Напротив! Дуван штетно утиче на рад различитих органа: на срце и крвне судове, плућа, желудац, црева, нервни систем... Сматра се да је дуван најчешћи узрок рака плућа. И дувански дим садржи велики број штетних састојака, што угрожава здравље и особа које су у близини пушача.

НАСИЉЕ МЕЂУ ДЕЦОМ

Трајање: 45 минута, прва од три радионице

Циљеви

- оспособљавање ученика да препознају ситуације и поступке насиља
- упознавање са дефиницијом насиља

Материјал

- припремљени листићи (у прилогу)
- самолепљиви листићи – стикери

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: мозалица

- Ученици усмено наводе асоцијације на појам *насиље*, а наставник их бележи на табли, без процењивања и коментарисања.

➤ Централна активност: рад на припремљеном листићу

- Ученици у паровима попуњавају листић процењујући да ли се дате тврдње односно примери поступака односе на насиље или не. Поред сваке тврдње уписују и скраћени назив облика насилничког понашања и злостављања, које је наставник претходно записао на табли: вербално (В), физичко (Ф), социјално (СОЦ), психолошко (П), сексуално (С), електронско (Е).
- Затим ученици читају урађено, образлажу и заједно са наставником анализирају одговоре. У паровима наводе по један пример из реалних ситуација за сваки облик насиља, читају и коментаришу одговоре. Наставник затим упућује ученике на запис са табле, даје повратну информацију читајући облике и примере насиља и злостављања (из прилога), а затим и дефиницију насиља и злостављања. *Наставник поново истиче да је неуређивање на насиље такође подршка насиљу.*
- Сваки ученик за себе пише на папирићу шта је најважније што је на овом часу научио и лепи стикер на таблу, а наставник их затим чита.

➤ Завршна активност: смешни ход

- Док један ученик хода на необичан, смешан начин, остали га прате и имитирају. Ученици се смењују у приказивању покрета.

НАСИЉЕ МЕЂУ ДЕЦОМ

Поред ситуације за коју сматраш да описује насиље упиши ✓.

Ситуације	
Иван данас није играо фудбал јер му његова екипа није дозволила. Образложили су му да мора да буде спретнији уколико жели да игра са њима.	
Милица и Зорана су другарице. Једна другој шаљу поруке за време часова и дописују се преко мобилног телефона. Милица се непријатно изненадила када је чула да Ивона, ученица другог одељења, коментарише Миличину поруку као глупу.	
Дејан је подстицао Марка да игнорише Јовану када му она говори да је кукавица.	
Узео сам му новац без питања... Па шта, знамо се, а био сам гладан!	
Видела сам да се два друга из мог одељења гурају, а затим и шутирају један другог, али у томе нисам учествовала. Само сам стајала поред њих и посматрала. Па било је ту и других ученика...	
Анђела и Сретен иду заједно на фолклор. Сретен Анђелу мази по коси и често грли, што Анђели не прија. Отворено му то говори, а Сретен се љути и наставља.	
Када одговарам на часу, имам утисак да ми увек иста група деце шапуће погрешно.	
Ако ме неко удари, вратићу ударцем, јер морам да покажем да се не плашим. Ако не вратим, тек онда ћу трпети батине.	
Чини ми се да се Филип није појавио на игралишту јер су му се данас смејали због двојке из геоса.	
Другарица ме је посаветовала да се пожалим разредном на једну седмакињу која на одмору иде за мном и прави неке гримасе. Понавља наглас све што кажем. Да ли ћу испасти тужибаба?	

НАСИЉЕ МЕЂУ ДЕЦОМ

Дефиниција 1

Под насиљем и злостављањем подразумева се сваки облик једанпут учињеног, односно понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности.

Дефиниција 2

Насиље је сваки облик понашања које има за циљ намерно наношење психичког или физичког бола другоме.

Да би насиље имало карактер злостављања, мора да поседује још нека својства: да је једна особа у ситуацији приметно слабија, да је изложена насилничком понашању које се понавља.

Облици насиља

Облици физичког насиља и злостављања: ударање чврга, гурање, штипање, гребање, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари.

Облици психичког насиља и злостављања: омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање”.

Облици социјалног насиља и злостављања: добацивање, подсмевање, искључивање из групе или заједничких активности, фаворизовање на основу различитости, ширење гласина.

Облици сексуалног насиља и злостављања: неумесно, са сексуалном поруком: добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално недвосмислена гестикулација.

Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија и других комуникационих програма: узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом.

Облици физичког насиља и злостављања: ударање чврга, гурање, штипање, гребање, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари.

Облици психичког насиља и злостављања: омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање”.

Облици социјалног насиља и злостављања: добацивање, подсмевање, искључивање из групе или заједничких активности, фаворизовање на основу различитости, ширење гласина.

Облици сексуалног насиља и злостављања: неумесно, са сексуалном поруком: добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално недвосмислена гестикулација.

Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија и других комуникационих програма: узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом.

НАСИЉЕ 2

Трајање: 45 минута, друга од три радионице

Циљеви

- даље оспособљавање ученика за препознавање ситуација насиља
- уочавање последица по здравље и развој особа које трпе и које чине насиље

Материјал

- папир за писање
- стикери

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност

- Ученици усмено наводе који је од облика насиља најприсутнији у њиховом одељењу (или школи) користећи знања стечена на претходном часу.

➤ Централна активност

- Ученици раде по групама. Наводе које последице по себе може имати особа која трпи насиље и особа која чини насиље.
- Усмено представљају урађено и образлажу.

➤ Завршна активност

- Самостално састављају поруке насилнику и особи која трпи насиље и лепе на таблу или пано. Шетају, читају и износе своје утиске.

НАСИЉЕ 3

Трајање: 45 минута, трећа од три радионице

Циљеви

- оспособљавање ученика за реаговање у ситуацијама насиља
- оспособљавање ученика за самопроцену рада у групи

Материјал

- стикер
- папир за писање

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност

- Ученици укратко записују по једну ситуацију насиља којој су присуствовали и лепе папире на таблу или пано. Наставник бира неколико најчесталијих облика насиља од понуђених и разврстава ученике за рад по групама.

➤ Централна активност

- Свака група добија по једну ситуацију. Ученици по групама наводе шта може да се уради у тој ситуацији, шта је правилно реаговање – из угла жртве насиља и угла сведока насиља.
- Групе читају своје предлоге и процењују их. Наставник бележи предлоге правилних реаговања на таблу.
- Ученици, свако за себе, процењују свој рад у групи размишљајући о тврдњама: Пажљиво сам слушао/ла друге чланове групе. Уколико је било потребно, подстицао/ла сам друге чланове групе да се усредсреде на задатак. Учествовао/ла сам у анализи задатка. Давао/ла сам предлоге решења и јасно их образлагао/ла. Учествовао/ла сам у извођењу закључка и образлагању одговора.
- На нивоу одељења коментаришу самопроцену рада у групи.

➤ Завршна активност: играње игре *Рецејционер*

РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА 1

Циљ

- упознавање ученика са корацима у решавању проблема и оспособљавање за њихову примену

Материјал

- папир за писање

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: *Брзалица*

- Ученици говоре бројеве по реду, по унапред утврђеном редоследу ученика. Труде се да праве што мању паузу између бројева. (Игра се понавља неколико пута.)

➤ Централна активност

- Учитељ описује једну проблемску ситуацију из свакодневног живота ученика (на пример, ученику је нестала омиљена оловка, па неутешно плаче).
- Задатак ученика је да по групама: а) открију односно дефинишу проблем; б) предложе идеје за његово решавање без процењивања (записују се све идеје; корисна техника је техника *мозгалице*); в) затим се идеје анализирају, процењују и многе се елиминишу пошто нису адекватне за решавање овог проблема; г) договор око једног решења и доношење одлуке.
- Групе читају своја коначна решења, коментаришу их и образлажу.

- **Завршна активност:** *Драматизација* – групе имају задатак да одглуме по једно од решења о којима су дискутовали у оквиру групе.

РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА 2

Циљ

- даље оспособљавање ученика за примену технике решавања проблема у свакодневном животу

Материјал

- стикери (или мали листови папира)

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: Игра *Чвор*

- Ученици су распоређени у круг, држе руке високо изнад главе и жмурећи се крећу ка средини круга. Кад стигну једни близу других тако да се телима додирују, и даље жмурећи, хватају једни друге за шаке (не за друге делове руке); отварају очи на наставников знак, а тек онда када свако у шаци има другу шаку. Добијају задатак да се распетљају и направе ред без пуштања руку. Наставник подстиче ученике да наводе решења и да их испробавају. (Напомена: у зависности од броја ученика у одељењу, могу се формирати две или више група које раде истовремено.)

➤ Централна активност

- Сваки ученик на малом папиру анонимно запише неки проблем који га мучи и који би волео да реши и преда га наставнику.
- Затим се ученици деле у групе. Свака група извлачи по један папир и предлаже решење по ученим корацима.
- Групе извештавају, допуњују се, анализирају изводљивост предложених решења.

➤ Завршна активност: *Таласи*

- Један ученик у оквиру своје групе зада покрет који се преноси у групи брзо, без прекида. Ученици се смењују у предлагању покрета.

УСЛОВИ УЧЕЊА

Трајање: 45 минута

Циљеви

- упознавање ученика са условима успешног учења
- уочавање важности познавања услова успешног учења

Материјал

- папир за писање

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност

- Сви учесници стоје и имају задатак да изразом лица и покретом тела покажу следеће ситуације (једну по једну):
 - Спремаш се да радиш домаћи задатак, али не можеш да нађеш свеску.
 - Седиш на веома ниској столици и осећаш бол у ногама.
 - Једанаест сати је увече. Сетио/ла си се да ниси научио/ла песмицу, а идеш пре подне у школу.
 - Вече је, нема струје, а ти читаш лектуру.
 - Гладан/на си, а треба да урадиш још 5 задатака.
 - Добио/ла си петицу на контролном задатку.

➤ Централна активност

- Ученици се поделе у 3 групе извлачењем папирџа са натписом „место за учење”, „време за учење” и „план учења”.
- Ученици у групама разговарају о добијеном услову учења; треба да га опишу, да објасне зашто је важан и због чега им олакшава учење.
- Након тога по један представник групе излаже аргументе пред одељењем, а представници других група могу да допуне.
- После размене свака група илуструје на великом папиру разматрани услов учења.

➤ Завршна активност

- Изложба групних цртежа: сваки ученик, гледајући сва три цртежа, говори о једном од илустрованих услова уз навођење аргумента зашто је важно да буде испуњен (нпр. „На радном столу не треба да стоје играчке, да ми не би одвлачиле пажњу”, „Кад имам план учења, нећу заборавити да урадим домаћи”, „Ако седим на ниској столици – неће ми бити удобно и брже ћу се уморити”, „Ако учим тек касно увече, спаваће ми се и ништа нећу урадити”, и слично).

МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ УЧЕЊА 1

(за ученике нижих разреда)

Трајање: 45 минута, први од два часа

Циљ

- да ученици освесте да постоје различити начини учења
- да уче на које све начине могу ефикасније учити и боље напредовати

Материјал

- папир А4 за сваког ученика
- шема учења за наставнике у прилогу (по потреби)

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: играње игре *Пахуљица*

• Сви ученици добију папир А4 формата. Наставник је окренут леђима групи и даје инструкције: „Сви у рукама имамо папире. Ја ћу говорити шта радим са папиром, а ви треба да радите исто што и ја. Цепам десни горњи угао папира. Пресавијам папир на пола. Цепам десни доњи угао. Сада поново пресавијам папир на пола. Цепам леви доњи угао. И поново пресавијам папир на пола. Цепам леви горњи угао.”

• Учитељ и ученици након овога рашире своје папире који, најчешће, покажу да су све добијене „мустре” различите. Ученици уочавају да до разлике долази због коришћења само једног чула – чула слуха, и да је зато потребно у школи вршити разноврсне активности које активирају више чула.

➤ Централна активност

• Наставник води разговор са ученицима о њиховом процесу учења – ученици наводе на које све начине уче, а наставник пише на табли (неко слуша док му други чита лекцију, неко хода док чита а неко седи, неко се преслишава наглас, неко у себи, неко себи поставља питања и слично).

• Затим за сваку записану ставку ученици процењују ефикасност учења – да ли учећи на тај начин: а) брже и лакше памте; б) боље разумеју оно што уче и в) слабије заборављају.

• Ученици добијају задатак да се присете садржаја неког предмета који нису добро савладали; затим сваки ученик за себе записује на папиру: а) садржаје које жели боље да савлада; б) начине на које то може да уради.

Напомена: Наставник подстиче ученике да буду што конкретнији приликом записивања садржаја (уместо: да будем бољи у математици, треба: да будем бољи у решавању текстуалних задатака, или да тачније сабирам и одузимам до 100 са прелазом преко десетице и слично).

• Ученици затим фронтално наводе своје предлоге начина на које могу ефикасније да уче и анализирају их заједно са наставником. Наставник их бележи на табли како би се добила брза идеја (на пример, *делим трагиво на мање целине; њостављам њишања себи и одговарам на њих; њрејричавам лекцију или је објашњавам групу/грутарици; одређујем на који начин се новонаучено уклапа у оно што већ знам* и слично).

➤ Завршна активност: играње игре *Таласи*

МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ УЧЕЊА 1

(за ученике виших разреда)

Трајање: 45 минута, први од два часа**Циљ**

- да ученици освесте да постоје различити начини учења
- да уоче на које све начине могу ефикасније учити и боље напредовати

Материјал

- папир А4 за сваког ученика
- листић за наставнике и/или ученике у прилогу

АКТИВНОСТИ➤ **Уводна активност:** *Мозџалица*

- Ученици усмено наводе асоцијације на појам учења које наставник записује на табли, без процењивања.

➤ **Централна активност**

- Наставник води разговор са ученицима о њиховом процесу учења – ученици наводе на које све начине уче, а наставник записује на таблу (неко слуша док му други чита лекцију, неко хода док чита а неко седи, неко се преслишава наглас, неко у себи, неко себи поставља питања и слично).

- Затим за сваку записану ставку ученици процењују ефикасност учења – да ли учећи на тај начин: а) брже и лакше памте; б) боље разумеју оно што уче и в) слабије заборављају.

- Наставник упознаје ученике са појмом *стиллови учења* и разговара са ученицима о важности познавања свог стила учења (при чему се може користити текстом у прилогу). Ученици могу да, на основу текста и анализе свог процеса учења, препознају активности које им помажу да ефикасније уче.

- Затим ученици добијају задатак да се присете садржаја неког предмета који нису добро савладали; затим сваки ученик за себе записује на папиру: а) садржаје које жели боље да савлада; б) начине на које то може да уради.

Напомена: Наставник подстиче ученике да буду што конкретнији приликом записивања садржаја (уместо: *да будем бољи у математици*, треба: *да будем бољи у решавању сложених текстовних задатака*, или *да прецизније množим и делим разломке* и слично; уместо става: *нисам добро савладао/ла лекцију из историје о Другом светском рату*, боље је, на пример: *треба да научим битке, војсковође, разлоге избијања рата, као и његове последице*).

- Ученици затим фронтално наводе своје предлоге начина на које могу ефикасније да уче (а у складу са својим стилевима учења) и анализирају их заједно са наставником. Наставник их бележи на табли како би се добила берза идеја (на пример: *делим градиво на мање целине; постављам питања себи и одговарам на њих; репривичавам лекцију или је објашњавам другу/другарици* и слично).

➤ **Завршна активност:** играње игре *Таласи*

МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ УЧЕЊА 1

Прилої Стиллови учења

Стил учења је начин размишљања, обраде и разумевања информација који преовлађује код неке особе. Важно је разумети да свет око нас не опажамо сви на исти начин, па ни процес учења није једнообразан код све деце. Такође, не смемо стил учења поједноставити и категорисати ученике у један од четири стила, јер је стварност много сложенија, а и разлике унутар појединих стилова могу бити велике.

Визуелни тип најбоље учи гледањем слика или писаног материјала. Деца код које преовладава учење гледањем слика, најефикаснији су када уче из различитих дијаграма, графикона, временских ленти, низа слика и сл. У раду са овом децом пожељно је користити мапе ума и технику грозда. Деца која лакше уче из писаног материјала – линеарних текстова, претварају слике у речи. По природи су добри читачи и могу се збунити уколико се у учењу инсистира на дијаграмима и графиконима. Овој деци одговара да различитим бојама означавају речи или делове текста.

Аудијтивни тип најбоље учи слушањем, кроз разговор са другима; учи читајући наглас или снима материјал, па га затим преслишава. Може да учи уз музику, па чак и буку. Некој деци је потребно да разговарају и расправљају јер им није довољно да само чују речи, већ морају и да их изговоре. Често не разумеју ни упутства док их не прочитају наглас.

Кинестетички тип најбоље учи кроз покрет, додир или неку активност. Воли при учењу да израђује белешке, записује или преписује материјал, подвлачи текст или га при читању прати прстом. Жврља док слуша упутства или усмено предавање, воли да црта, прави, саставља и раставља предмет на делове, лакше учи уз рачунаљку, брже памти док је у покрету.

Комбиновани тип укључује од сваког стила понешто.

Прилої Процес примања и обраде информација

ПРИМАМО ИНФОРМАЦИЈЕ	ПАМТИМО	ЗАДРЖАВАМО
1% ПУТЕМ ЧУЛА УКУСА	10% ОНОГ ШТО ПРОЧИТАМО	5% СА ПРЕДАВАЊА 10% ОД ЧИТАЊА
1,5% ПУТЕМ ЧУЛА ДОДИРА	20% ОНОГА ШТО ЧУЈЕМО	20% ОД АУДИОВИЗУЕЛНОГ
3,5% ПУТЕМ ЧУЛА МИРИСА	30% ОНОГА ШТО ВИДИМО	МАТЕРИЈАЛА 30% СА
11% ПУТЕМ ЧУЛА СЛУХА	50% ОНОГА ШТО ЧУЈЕМО И	ДЕМОНСТРАЦИЈЕ 50% СА ДИСКУСИЈЕ
83 % ПУТЕМ ЧУЛА ВИДА	ВИДИМО 80% ОНОГА ШТО ИЗГОВОРИМО	75% ОД ПРАКТИЧНЕ ВЕЖБЕ 90% ОД ОНОГА ШТО
	90% ОНОГА ШТО ИЗГОВОРИМО И УРАДИМО	ОБЈАШЊАВАМО ДРУГИМА

МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ УЧЕЊА 2

Трајање: 45 минута, други час

Циљ

- даље оспособљавање ученика у вештинама учења и самопроцени процеса учења

Материјал

- листа за самопроцену процеса учења (у прилогу бр.1)
- листа за самопроцену процеса учења за ученике старијих разреда (у прилогу бр. 2)

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: играње игре *Три промене на пару*

- Један ученик у пару треба да окрене леђа свом партнеру, а други за то време треба да изврши три промене на себи (на пример, да засуче један рукав, скине шналицу/минђушу/сат и одвеже пертлу. Други ученик треба да погоди које је три промене на себи извршио његов пар. Парови затим мењају улоге.

➤ Централна активност

- Сваки ученик добија одштапану табелу (прилог број 1). Ученици са наставником разговарају о тврдњама из табеле и анализирају њихова значења.
- Ученици имају задатак да се сете последње лекције које су учили и да самостално попуне табелу.
- Затим са наставником анализирају урађено и предлажу кораке за даље напредовање.
- **Напомена:** ученици **старијих разреда** са наставником анализирају и показатеље вештина учења (у прилогу бр. 2). Свако за себе означава показатеље којима су овладали, као и оне показатеље који су приоритет у наредном периоду.
- Усмено коментаришу, анализирају и образлажу урађено.

➤ Завршна активност: *Поруке охрабрења*

- Ученици наводе које поруке упућују себи и другима, а које их мотивишу за даље учење и рад.

САМОПРОЦЕНА ПРОЦЕСА УЧЕЊА

Тврдње	Најчешће	Повремено	Ретко	Никад
Могу да објасним својим речима шта треба да урадим у задатку.				
Одређујем циљ пре сваког учења.				
Пре учења нове лекције размишљајем о наслову и присећајем се шта већ знам о томе.				
Знам шта ми помаже при учењу тежег градива.				
Могу да поставим три питања у вези са лекцијом коју учим.				
Могу да одредим шта учим лако, а шта тешко у новој лекцији.				
Могу да одредим кључне речи у новој лекцији.				
При учењу нове лекције могу да одговорим на питања: Шта? Где? Како? Зашто?				
Користим различите изворе информација самостално или уз помоћ одраслих.				
Постављајем питања одраслима када ми треба појашњење дела лекције или лекције у целини.				

САМОПРОЦЕНА ПРОЦЕСА УЧЕЊА ЗА УЧЕНИКЕ ВИШИХ РАЗРЕДА

(вештине које се односе на планирање учења, организацију учења, ток учења, сарадњу и самопроцену учења и напредовања)

Показатељи	√
Умем да проценим и испланирам време које ми је потребно за одређени процес учења.	
Умем да поставим циљеве учења и да их образложим.	
Умем да одаберем и користим потребан материјал и опрему за учење.	
Умем да одаберем начине на које ћу изучавати неки садржај.	
Умем да препознам термине и дефиниције које су ми потребне за разумевање садржаја.	
Умем из различитих углова да сагледам садржај или тему коју проучавам.	
У учењу новог садржаја користим претходна знања и искуства.	
Умем да повежем информације из различитих извора.	
Умем да критички сагледам информације из различитих извора.	
Умем да изведем закључак на основу стеченог знања и искуства.	
Умем да проценим квалитет свог рада: начине рада, време учења, решења до којих сам дошао/ла, односно закључке.	
Спреман/спремна сам да развијам своје вештине учења.	
Умем да јасно опишем сопствена запажања и мисли.	
Умем да објективно поредим своја запажања и размишљања са запажањима других.	

Показатељи	√
Умем јасно да изразим свој став и да га аргуменуујем.	
Пажљиво слушаам друге и прихватаам различита мишљења или ставове.	
Умем да проценим свој почетни ниво учења.	
Умем да поставим нове циљеве на основу самопроцењивања.	
Тражим повратне информације о свом раду и узимаам их у обзир при даљем планирању учења.	

РАЗЛИЧИТА ЗАНИМАЊА

Трајање: 45 минута

Циљ

- упознавање ученика са различитим занимањима и њиховим карактеристикама

Материјал

- папир за писање
- прилог за ученике 7. и 8. разреда
- водич за избор занимања за ученике 7. и 8. разреда

Напомена: за ученике од 2. до 8. разреда (диференциране активности)

АКТИВНОСТИ

➤ Уводна активност: Пантомима

- Неколико ученика, један по један, пантомимом представљају занимање по избору. Задатак осталих ученика је да погоде о ком занимању је реч.

Напомена: ученици седмог и осмог разреда погађају замишљено занимање постављањем питања, на које са *да* и *не*, одговара један ученик. (Примери занимања могу бити фотограф, бабица и др.)

➤ Централна активност

- Ученици раде у пет група. Свака група добија одређено слово: **в, м, с, п, к**. Задатак сваке групе је да се присети и запише најмање 4 занимања која почињу на дато слово. Такође, за свако занимање треба да се напишу по три кључне особине које би требало да поседује особа која се тим занимањем бави.
- Групе читају одговоре, коментаришу и међусобно се допуњују.
- Ученици затим на нивоу целог одељења разговарају са учитељем о томе која им се занимања допадају и зашто, која не и зашто, која занимања сматрају тешким, а која посебно занимљивим и зашто.

Напомена: после уводне активности, ученици седмог и осмог разреда записују на папир по једно занимање за које су заинтересовани. Наставник прикупља папире и издваја неколико занимања која су најчешће помињана. Ученици затим наводе по пет особина која су за та занимања неопходна, а затим и начине на које могу да добију информације о тим занимањима, као и школама које обучавају за та занимања. Наставник упућује, између осталог, и на сајтове (на пример: <http://www.upis.mp.gov.rs>; <http://www.srednjeskoleusrbiji.kreni.com>; <http://www.poslovi.infostud.com/info/opis-zanimanja>; <http://www.nsz.gov.rs/page/services/sr/planiranjekarijere/vodic.html>), као и на водич за занимања. Ученици затим заједно са наставником анализирају водич и траже потребне информације.

➤ Завршна активност

- Ученици (један по један) усмено довршавају реченицу: Волео/волела бих да се бавим _____, зато што _____.

Напомена: ученици седмог и осмог разреда читају листу описа компетенција, анализирају њихово значење, наводе значај сваке и истичу које су то компетенције по њиховом мишљењу значајније за занимања за која су заинтересовани.

Пожељно је и родитеље на родитељском састанку упознати са листом компетенција целоживотног учења.

Комуникација на матерњем језику	Подразумева знање, вештине и способности појединца да јасно схвати и изрази мисли, осећања, ставове и чињенице слушањем, говором, читањем и писањем, и да се у усменом и писаном облику споразумева с другим особама у различитим контекстима.
Комуникација на страним језицима	Подразумева знање, вештине и способности појединца да у писаном или усменом облику комуницира са другима коришћењем речи и израза на страном језику, имајући у виду друштвене, културне и остале специфичности саговорника и њиховог окружења – интеркултурално разумевање.
Математичка компетентност и основне компетенције у природним наукама	Подразумева знање, вештине и способности да се користе и представљају различити нивои сложености математичких, логичких, просторних и осталих садржаја путем бројева, формула, табела, графикана, модела итд. како би појединци решавали проблеме у свакодневном животу, на послу и у научноистраживачком раду. Оне омогућују појединцима коришћења научних знања и методологија с циљем разумевања природних појава и технолошких принципа како би са разумевањем и одговорно деловали у средини у којој живе, а у складу са својим потребама и жељама.
Дигитална компетенција	Способност да се информационе технологије примењују и критички користе за рад, слободно време и комуникацију. Ова компетенција односи се на вештине управљања информацијама и комуникацију преко интернета.
Учење како се учи	Обухвата знање, вештине и способности појединца за истрајно и ефикасно организовано управљање сопственим учењем или учењем у групи. Усвајање и примена нових знања и вештина одвија се у различитим приликама: у свакодневном животу, на послу, у образовању. Мотивација и самопоуздање су најважније компоненте ове компетенције.
Социјалне и грађанске компетенције	Подразумева знање, вештине и способности појединца за ефикасно, одговорно и конструктивно учествовање у друштвеном животу, познавање и поштовање друштвених норми – испољавају се како у свакодневном приватном животу у односу на појединце тако и у ширем окружењу и на послу. Циљ је унапређење квалитета живота у заједници, спречавање или решавање сукоба.
Смисао за иницијативу и предузетништво	Подразумева знање, вештине и способности појединца/ке да идеје претвори у акцију, сам/а покрене неку промену и преузме одговорност за њено остваривање. Укључује креативност, иновације и спремност на ризик, као и способност да се планира и управља пројектима да би се остварили циљеви, да се искористе могућности које су етички и практично у складу са интересима заједнице.
Културна свест и изражавање	Знање, вештине и способности појединца за уважавање и креативно изражавање идеја, искустава и осећања кроз музику, покрет, књижевност, све видове уметности и путем свих медија.

Извор: Key competences for lifelong learning, EU

Листа игровних активности

ИГРЕ ЗА ЗАГРЕВАЊЕ ИЛИ РЕЛАКСАЦИЈУ

Ланчане поруке

Ученици стоје или седе тако да једни другима гледају у потиљак. Један од ученика прстом испише поруку на леђима оном испред себе и тако редом, све до ученика који је први послао поруку. На крају се проверава тачност пренете поруке. *Напомена:* порука треба да буде што краћа. (Извор: Центар за интерактивну педагогију.)

Циновска реченица

Ученик из прве клупе каже једну реч, а затим сваки следећи ученик додаје по једну реч како би се саставила циновска реченица. *Напомена:* наставник пре почетка игре показује редослед по коме ученици изговарају речи (најчешће по месту седења) и подсећа да реченица мора да буде смислена. Игра се понавља више пута у зависности од заинтересованости ученика.

Реци своје име...

Ученици истовремено изговарају своје име: тихо, гласно, певајући, слово по слово, шапућући, уз пуцкетање прстима, уз одговарајући придев, омиљену животињу, цвет, храну...

Игра поверења

Ученици се разврставају по паровима разбрајањем: „Први, други...”. Договарају се ко ће бити особа А, а ко особа Б у сваком пару. На знак водитеља, особа А затвара очи, а особа Б је води у шетњу по просторији држећи је за руку. Парови после пар минута замене улоге. (Напомена: особе А могу шетати и на основу усмених упутстава особа Б, уместо вођења за руку.)

Мрежа добрих дела

Ученици стоје у кругу. Учитељ у руци држи клупко вуне и даје инструкцију: „Свако од вас ће изабрати неког из групе, рећи му шта је лепо урадио у последње време и добацити му клупко вуне. Један крај нити држите у руци.” Циљ је да сви ученици на крају буду међусобно повезани држећи клупко.

Потрага за детелином са четири листа

Водитељ позива ученике да крену у потрагу за детелином са четири листа. Сви седну на под, угодно и опуштено. Игра се игра у тишини. Свако може да устане колико год пута жели, али може да стоји само 5 секунди и мора поново да седне. Детелина је пронађена када истовремено устану четири ученика.

Потрага за својим јатом

Водитељ позове учеснике да устану. Поделе се у групе по троје. Свака група изабере једну животињу чије оглашавање увежбава. Затим крену у простор одвојено, а на знак водитеља затворе очи и започну оглашавање изабране животиње док траже своје јато. Тек када се сва три члана пронађу, отварају очи.

Правимо ланац

Учесници стоје у кругу, а водитељ их позива да направе ланац: „Спојићу свој палац и кажипрст, а онај до мене ће провући свој палац и кажипрст. Тако ћемо се повезати као карике у ланцу. Наставите сви.” Када се сви повежу у ланац, наставник позива ученике да прошире ланац,

пазећи да се не прекине: шири се круг, док се ученици држе прстима. Кад неко осети да ће ланац да се прекине, треба невербалним сигналом да обавести остале.

Размрси чвор

Ученици су распоређени у круг, држе руке високо изнад главе и жмурећи се крећу ка средини круга. Кад стигну једни близу других тако да се телима додирују, и даље жмурећи, хватају једни друге за шаке (не за друге делове руке); отварају очи на учитељев знак, а тек онда када свако у шаци има другу шаку. Добијају задатак да се распетљају и направе ред без пуштања руку. Учитељ подстиче ученике да наводе решења и да их испробавају. (*Напомена*: у зависности од броја ученика у одељењу, могу се формирати две групе или више које раде истовремено.)

Шпалир пријатности

Сви учесници се поређају у два реда, једни наспрам других, као шпалир. Са једног краја креће један учесник кроз шпалир, а сви му, како поред њих наилази, упућују неки осмех, неку лепу поруку или га помазе. Када прође кроз шпалир, стане на крај и онда креће други са почетка шпалира. И тако, један по један, док се сви не изређају.

Осећања у огледалу

Сви учесници се поделе у парове, па се договоре ко ће у пару бити особа А, а ко особа Б. На знак водитеља, особа А се труди да мења изразе лица изражавајући различита осећања, а особа Б га имитира – као да је његов одраз у огледалу. После 2–3 минута водитељ даје знак да замене улоге. Не смеју се користити руке нити било шта осим лица.

Отвори шаку

Ученици се поделе у парове и договоре ко је особа А, а ко особа Б. Особа А чврсто стисне шаку, а особа Б треба да је наведе да шаку отвори. Након пар минута замене улоге.

Након вежбе следи разговор о томе како су се ученици осећали у једној и у другој улози, којим су начинима покушавали да наведу особу да отвори шаку, да ли је било наговарања, да ли је било покушаја присиле, који начин је ефикаснији.

Покажи знак, покажи гримасу

Један учесник покаже знак или покрет тела, а остали имитирају. Игра се неколико пута. Потом један учесник покаже неку гримасу, а остали је имитирају; понавља се неколико пута. Циљ игре је да се учесници загреју за следећу активност.

Интервју у пару

Ученици раде у паровима. Задатак је да један другог интервјуишу, а затим свако усмено представља шта је сазнао о свом пару.

Поређај се у ред...

Варијанта 1: Ученици треба да се поређају у ред по боји косе – од најсветлије до најтамније.

Варијанта 2: Ученици треба да се поређају у ред по датуму рођења, почев од оних рођених 1. јануара.

Срдачан сусрет

Ово је врло једноставна игра. Задатак учесника је да се рукују са сваким из одељења, не изговарајући притом ниједну реч. Ученици се крећу слободно по учионици и када чују знак водитеља (на пример плесак рукама), за особу коју прву сретну треба да замисле да је то изузетно драг пријатељ кога дуго нису видели и да се срдачно поздраве.

Шест лоптица

Сви ученици стоје у кругу. Водитељ баци лоптицу неком од ученика, овај следећем. При томе, свако треба да запамти од кога је добио лоптицу и коме ју је бацио. Да би се знало ко још није добио лоптицу, ти играчи држе подигнуту руку док не добију лоптицу. Након што су сви ученици добили и бацили лоптицу и знају од кога су је добили и коме су је бацили, почиње игра. Водитељ поново баца лоптицу по истом обрасцу, али након неког времена убацује и другу, трећу, четврту, пету и шесту лоптицу. Све лоптице примају се од истог играча и бацају истом играчу.

То сам ЈА

Активност има неколико варијанти: ученици се представљају покретом; једном особином; настављају реченицу *Волим кад...*; сваки ученик присећа се једне личности која носи исто име, на коју се угледа и зашто (из области спорта, науке, уметности...) и представља се реченицом *Бићу као... јер...*

Три промене

Сви учесници стоје у кругу и бира се један добровољац. Задатак учесника је да добровољца пажљиво погледају, а затим он излази са учитељем испред учионице, где направе 3 промене у његовом изгледу (раздељак на другу страну, скине наочаре, одвеже пертле, стави крагну испод/изнад џемпера, пребаци сат/наруквицу на другу руку, стави ланчић да се види/не види, заврне ногавице, извади једну минђушу...). Након повратка у учионицу, задатак осталих учесника је да открију шта се променило у изгледу. Игра се може одиграти неколико пута.

Брод и стене

Један ученик је брод, а остали су стене. Задатак брода је да, поред стена, дође до обале, везаних очију. Водитељ распореди „стене” по учионици и њихов задатак је да, кад им се брод приближи, почну да шуште као море кад их заплускују таласи. Брод треба да ослушкује море и да, не ударивши у стену, стигне до обале.

Ко то говори?

Ученици седе на својим местима. Један ученик стане испред табле окренут леђима и зажмури. Други ученик, по избору наставника, представи се измењеним гласом и именом неког другог ученика из одељења. Ученик који стоји треба да погоди име ученика који се представио. Игра се онолико дуго колико постоји заинтересованост ученика.

Нестали предмет

Ученици раде у паровима. Један ученик показује неколико предмета истовремено (са стола, из џепа, торбе) другом ученику. Затим, док други ученик жмури, склони један предмет, а задатак другог је да погоди који предмет је склоњен. Број предмета се повећава у односу на узраст, а време потребно за гледање предмета се смањује.

Атом

Ученици се слободно крећу по простору или играју уз музику. Када наставник каже *Аџом иџри* (и заустави музику), по три ученика се хватају за руке и настављају да се крећу или играју. Када наставник каже *Аџом 5*, по пет ученика се хватају за руке. Наставник неколико пута каже различите бројеве до коначног разврставања ученика по групама.

ИГРИЦЕ КАО ЦЕНТРАЛНЕ АКТИВНОСТИ

Нацртај оно што ти кажем

Ученици су подељени у парове. Један у пару добија нацртану фигуру (нпр. лопту, ауто или слично) и описује је свом партнеру (без именованја фигуре), који треба да је нацрта.

Заврти фломастер

Ученици стоје у кругу, који броји по десетак учесника. У сваком кругу водитељ заврти фломастер и на ког учесника се усмери врх, овај треба да каже шта воли да ради са својом породицом. Када одговори, тај учесник заврти фломастер и одговара следећи, док сви чланови једног круга не одговоре на то питање.

Игра се може применити код различитих тема: особине које ценим код себе и код других, понашања која бих волео/ла да поправим/унапредим, шта бих волео/ла ново да научим и слично).

Необичан предмет

У врећицу или ранац ставити неки предмет, нпр. део неког апарата или сл., непрепознатљив предмет, чију је намену тешко погодити. Сви учесници добију папире и фломастере. Један учесник треба да описује предмет из врећице само на основу додира. Он осталима даје инструкције као да прича преко телефона, а њихов задатак је да на основу описа цртају тај предмет. Учесници не смеју да постављају потпитања, само треба да следе инструкције у цртању.

Заједнички цртеж

Ученици се поделе у парове и договоре се ко је особа А и особа Б. Из учионице изађу особе А и добију инструкцију да треба да нацртају сунчан дан, шуму, ливаду са цвећем и поток препун риба. У учионици особе Б добију инструкцију да цртају сунчан дан, једну кућу са широм отвореним прозорима, кроз које се виде деца у игри. Особе А улазе у учионицу и међу паровима престаје сваки вид комуникације. Између њих се стави један папир и једна оловка. На знак водитеља оба члана пара истовремено хватају оловку и почињу са цртањем.

Рециклирање речи

Сви учесници на папирима крупним штампаним словима напишу неколико речи које најмање воле да чују од других особа. Свако исече речи које је написао на појединачна слова. Сви папирићи се скупе на гомилу и свако сада са гомиле узима слова која су му потребна да би саставио речи које највише воли да чује.

Не постоје две исте пахуљице

Сви учесници добију папир А4 формата. Водитељ је окренут леђима групи и даје инструкције: „Сви у рукама имамо папире. Ја ћу говорити шта радим са папиром, а ви треба да радите исто што и ја. Цепам десни горњи угао папира. Пресавијам папир на пола. Цепам десни доњи угао. Сада поново пресавијам папир на пола. Цепам леви доњи угао. И поново пресавијам папир на пола. Цепам леви горњи угао.”

Водитељ и учесници након овога рашире своје папире, који, најчешће, покажу да су све добијене „мустре” различите.

Сат

Ученици су подељени у групе од три до пет чланова. Седе за столом. Једном ученику из сваке групе вежу се очи, другом ученику се вежу руке или привежу за тело, трећем ученику се стави

чарапа на руку да не може да користи прсте, четвртом ученику се стави нешто преко уста да не може да говори. Водитељ затим свакој групи даје материјал: картонске тањире, сламчице, прибадаче и фломастере. Задатак сваке групе је да заједничким ангажовањем сваког члана направи сат.

Смоки

Испред сваке групе која седи за столом налазе се три кесице смокија и паковање чачкалица. Задатак сваке групе је да, ћутећи и користећи само једну руку, направи заједничку грађевину од смокија и чачкалица. Пре почетка рада групе имају минут или два да се договоре о начину споразумевања, рада и подели улога.

Препознајем те...

Сваки ученик на листу папира запише своје три особине по којима сматра да је препознатљив и убади га у кутију. Затим један ученик извлачи један папир, чита запис и покушава да погоди који ученик је у питању. Ученици се смењују док сви папири не буду извучени.

Цин

Ученици седе у кругу. Један ученик – цин, седи на столици у центру круга и жмури. Поред његове столице налазе се кључеви. Један од ученика треба да се пришуња до кључева, да их узме и врати се на своје место. Задатак ученика из центра је да погоди ко је узео кључеве.

(Извор: модификовано из *An Eye for an Eye Leaves Everyone Blind*)

Од задатих речи састави причу

Ученици раде по групама од по четири или пет чланова. Свака група добије папир са исписаних пет речи које су исте за све групе. Затим свака група извлачи папир са задатком (или наставник шапне задатак једном представнику сваке групе), који не сме да се открије осталим групама. Задатак може да буде да саставе басну, бајку, загонетку, питалицу, песму, временску прогнозу, хорор причу и слично. Када групе заврше са радом, читају урађено, а задатак осталих је да погоде који је био задатак.

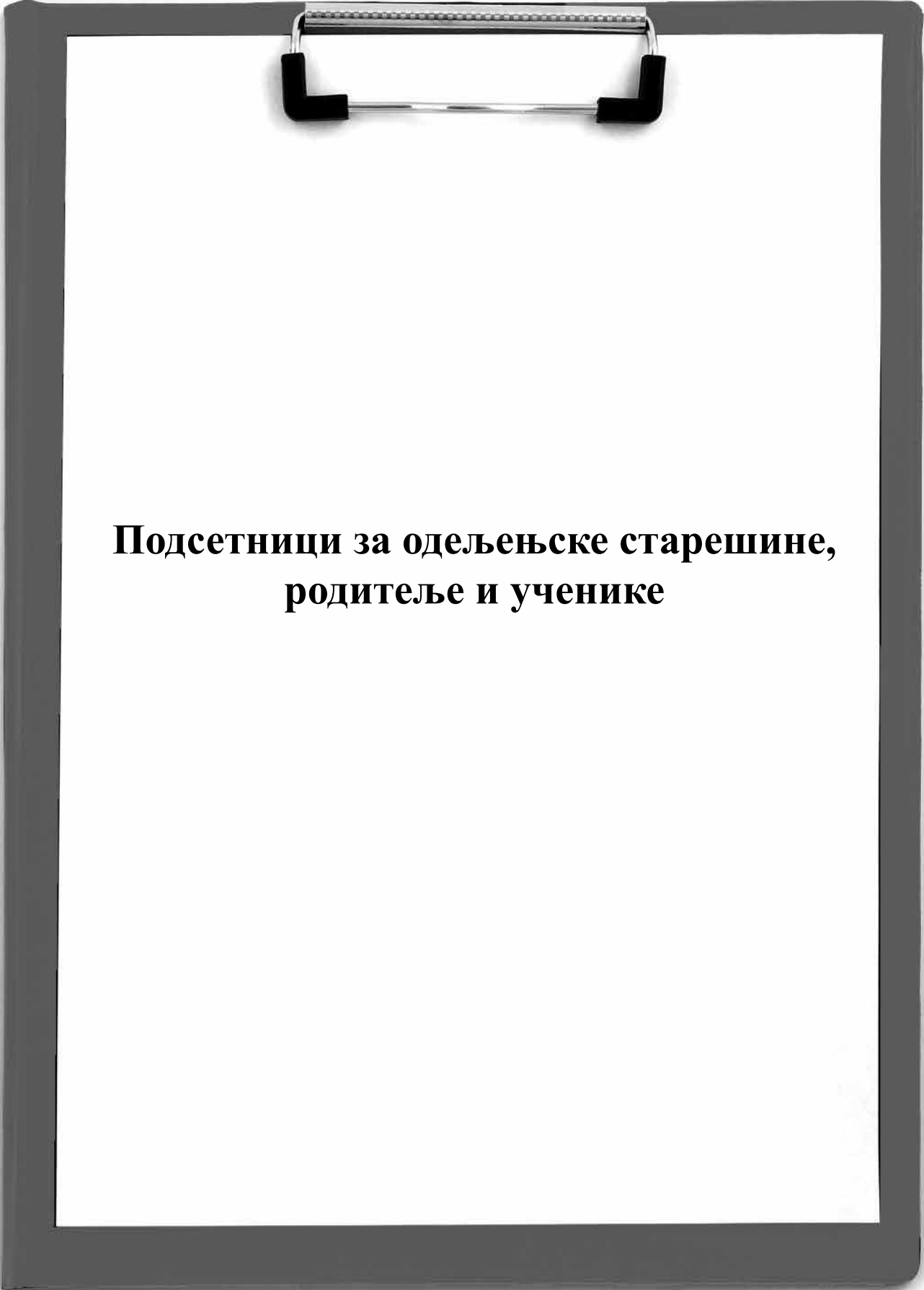
Рецепционер

Један ученик, добровољац, буде странац, хотелски гост, а други ученици су рецепционери. Гост се обраћа рецепционеру односно свим ученицима због неког проблема или захтева. Једини начин споразумевања је пантомима, јер странац не говори српски језик, а рецепционери не владају ниједним другим језиком осим српског. Рецепционери треба да погоде проблем на који странац указује.

Хотелски гост извлачи једну од цедулица на којој је написан пример проблема или захтева. Примери могу бити следећи:

„Пробушила ми се гума на колима. Позовите мајстора.“ „Нисам ока склопила целу ноћ. Гост из суседне собе хрче. Желим да променим собу.“ „Штуцао сам читаве ноћи. Молим Вас, уплашите ме!“ „Сањала сам како ме јури чудовиште и сад ме много боли глава. Да ли имате аспирина?“

Кад један од ученика (рецепционера) погоди поруку, постаје хотелски гост, који, затим, показује следећи пример, а остали погађају.

**Подсетници за одељењске старешине,
родитеље и ученике**

ЗАПАЖАЊА О НАПРЕДОВАЊУ УЧЕНИКА У ПРВИМ МЕСЕЦИМА ШКОЛЕ

Име и презиме ученика _____ одељење _____

Уме да се припреми за час:

- а) потпуно самостално;
- б) потребно му је поновити шта да припреми;
- в) припрема се само уз помоћ наставника или ученика;
- г) _____.

Води бригу о свом школском прибору и стварима:

- а) потпуно самостално;
- б) повремено заборавља и губи прибор;
- в) често не зна где му/јој је шта.

Уме да брине о својој безбедности.

да углавном не _____
коментар наставника

Усвојило је навике самосталног облачења.

да не _____
коментар наставника

Дете обавља хигијенске навике:

самостално; уз помоћ и подсећање одраслог _____
коментар наставника

Уме да тражи реч, слуша друге док говоре:

- а) увек;
- б) често;
- в) повремено прекида друге и говори без одобрења;
- г) тешко му је да прати другог док говори;
- д) _____.

Својевольно напушта место седења.

да не _____

коментар наставника

Ученик:

- а) лако ступа у контакт са децом;
- б) суздржан је у односу са децом;
- в) више комуницира са учитељем, мање са децом;
- г) _____.

Испољава солидарност и помоћ према другима.

често углавном ретко никад _____

коментар наставника

Поштује договорена правила понашања и игре.

често углавном ретко никад _____

коментар наставника

АНКЕТА ЗА УЧЕНИКЕ V РАЗРЕДА

Одељење: _____ Успех на крају IV разреда: _____ Пол (заокружи): мушки женски

1. У V разреду ми је било тешко да се привикнем на (можеш да заокружиш и више одговора):

а) већи број наставника;	г) нове учионице и услове рада;
б) различит начин рада наставника и њихове захтеве;	д) нове уџбенике;
в) нове предмете;	ђ) нешто друго, шта _____

2. Предмет који највише волим је _____, јер _____.

3. Најтежи предмет у V разреду ми је: _____ јер (можеш да заокружиш и више одговора):

а) немам довољно предзнања за тај предмет;	г) не знам како да учим тај предмет;
б) градиво је тешко и обимно;	д) градиво је незанимљиво;
в) не налазим се у дугачким лекцијама;	ђ) није ми јасно кад наставник предаје.

4. Највише учим предмет _____ зато што _____.

5. У V разреду највише ми се допада _____.

6. Проблем који ми највише смета је _____.

7. Дисциплина у V разреду је:

- а) боља него у IV;
- б) иста као у IV;
- в) лошија него у IV.

8. Да ли ти је школа тешка? а) најчешће јесте б) најчешће није

9. Волиш ли да учиш?

- а) да, увек б) често в) повремено г) ретко д) не волим да учим

10. У школи заборавиш оно што код куће добро научиш:

а) увек; б) често; в) повремено; г) ретко; д) никад.

11. Имаш ли проблем када треба да одговараш усмено: а) најчешће да; б) најчешће не.

Ако си одговорио/ла са *најчешће да*, покушај да опишеш проблем: _____

12. Да ли си често забринут/а? Да Не

13. Да ли си често уморан/на? Да Не

14. Заокружи слово испред одговарајуће тврдње за сваки од датих предмета.

Лекције у уџбенику:

математике а) су ми најчешће јасне, б) су ми повремено јасне, в) најчешће су ми нејасне;

Читанка а) су ми најчешће јасне, б) су ми повремено јасне, в) најчешће су ми нејасне;

историје а) су ми најчешће јасне, б) су ми повремено јасне, в) најчешће су ми нејасне;

географије а) су ми најчешће јасне, б) су ми повремено јасне, в) најчешће су ми нејасне;

биологије а) су ми најчешће јасне, б) су ми повремено јасне, в) најчешће су ми нејасне;

музичког а) су ми најчешће јасне, б) су ми повремено јасне, в) најчешће су ми нејасне;

техничког а) су ми најчешће јасне, б) су ми повремено јасне, в) најчешће су ми нејасне;

физике а) су ми најчешће јасне, б) су ми повремено јасне, в) најчешће су ми нејасне;

хемије а) су ми најчешће јасне, б) су ми повремено јасне, в) најчешће су ми нејасне.

ОБЛИЦИ НАСИЉА

Физичко насиље и злостављање је понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета, ученика или запосленог; физичко кажњавање деце и ученика од стране запослених и других одраслих особа.

Психичко насиље и злостављање је понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета и ученика или запосленог.

Социјално насиље и злостављање је понашање којим се дете и ученик искључује из групе вршњака и различитих облика социјалних активности, одвајањем од других, неприхватањем по основу различитости, ускраћивањем информација, изоловањем од заједнице, ускраћивањем задовољавања социјалних потреба.

Злоупотреба детета и ученика је све оно што појединац, односно институција чини или не чини, што негативно утиче, наноси штету, ускраћује или смањује могућност за безбедан и здрав развој и доводи га у немоћан положај према појединцу или установи (злоупотреба у спорту, у политичке, верске, комерцијалне и друге сврхе). Злоупотреба подразумева и прекомерно подстицање, односно психолошки притисак на дете и ученика од стране родитеља или наставника ради постигнућа која могу да имају за последицу угрожавање нормалног психофизичког и социјалног развоја и најбољег интереса детета.

Сексуално насиље и злостављање је понашање којим се дете и ученик сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, не схвата или за које није развојно дорастао или се користи за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Експлоатација је рад који није у најбољем интересу детета и ученика, а у корист је другог лица, установе или организације. Ове активности могу да имају за последицу угрожавање физичког или менталног здравља, моралног, социјалног и емоционалног развоја детета и ученика, његову економску зависност, ускраћивање права на образовање и слободу избора.

Електронско насиље и злостављање је злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу повреду друге личности и угрожавање достојанства и остварује се слањем порука електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта, четовањем, укључивањем у форуме, социјалне мреже и сл.

Занемаривање и немарно поступање је пропуштање родитеља, друге особе која је преузела бригу о детету и ученику, установе или запосленог да у оквиру расположивих средстава обезбеди услове за правилан развој детета и ученика у свим областима, а што може да наруши његово здравље и развој.

Занемаривање у установи обухвата: ускраћивање појединих облика образовно-васпитног рада неопходних детету и ученику; нереаговање на сумњу о занемаривању или на занемаривање од стране родитеља; пропусте у обављању надзора и заштите детета и ученика од повређивања, самоповређивања, употребе алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце, укључивања у деструктивне групе и организације и др.

	I НИВО	II НИВО	III НИВО
Облици физичког насиља и злостављања	ударање чврга, гурање, штипање, гребање, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари	шамарање, ударање, гажење, цепање одела, „шутке”, затварање, пљување, отимање и уништавање имовине, измицање столице, чупање за уши и косу	туча, давлeње, бацање, проузроковање опекотина и других повреда, ускраћивање хране и сна, излагање ниским температурама, напад оружјем
Облици психичког насиља и злостављања	омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање”	уцењивање, претње, неправедно кажњавање, забрана комуницирања, искључивање, манипулисање	заstraшивање, уцењивање уз озбиљну претњу, изнуђивање новца или ствари, ограничавање кретања, навођење на коришћење наркотичких средстава и психоактивних супстанци, укључивање у деструктивне групе и организације
Облици социјалног насиља и злостављања	добацивање, подсмевање, искључивање из групе или заједничких активности, фаворизовање на основу различитости, ширење гласина	сплеткарење, ускраћивање пажње од стране групе (игнорисање), неукључивање, неприхватање, манипулисање, искоришћавање	претње, изолација, малтретирање групе према појединцу или групи, организовање затворених група (кланова) које има за последицу повређивање других
Облици сексуалног насиља и злостављања	неумесно, са сексуалном поруком: добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално недвосмислена гестикација	сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење	завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест
Облици насиља и злостављања злоупотребом информацио-них технологија и других комуникационих програма	узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом	оглашавање, снимање и слање видео записа, злоупотреба блогова, форума и четовања, снимање камером појединаца против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика	снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, дечја порнографија

ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРЕМА НИВОИМА НАСИЉА ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Ниво насиља и злостављања условљава и предузимање одређених интервентних мера и активности.

I НИВО	II НИВО	III НИВО
<p>По правилу, активности предузима самостално одељењски старешина, наставник, односно васпитач, у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са васпитном групом, одељењском заједницом, групом ученика и индивидуално.</p> <p>Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако васпитни рад није био делотворан, ако су последице теже, ако је у питању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исто дете и ученик трпи поновљено насиље и злостављање за ситуације првог нивоа, установа интервенише активностима предвиђеним за други, односно трећи ниво.</p>	<p>По правилу, активности предузима одељењски старешина, односно васпитач, у сарадњи са психологом, педагогом, Тимом за заштиту и директором, уз обавезно учешће родитеља, у смислу појачаног васпитног рада.</p> <p>Уколико појачани васпитни рад није делотворан, директор покреће васпитно-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са Законом.</p>	<p>Активности предузима директор са Тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (Центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и друге организације и службе). Уколико присуство родитеља није у најбољем интересу ученика, тј. може да му штети, угрози његову безбедност или омета поступак у установи, директор обавештава центар за социјални рад, односно полицију.</p> <p>На овом нивоу обавезни су васпитни рад који је у интензитету примерен потребама ученика, као и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са Законом. Ако је за рад са учеником ангажована и друга организација или служба, установа остварује сарадњу са њом и међусобно усклађују активности.</p>

Информације о насиљу, злостављању и занемаривању од ученика прикупља, по правилу, психолог, педагог, односно друго задужено лице у установи – одељењски старешина, васпитач групе или члан Тима за заштиту.

Изјаву о насиљу, злостављању и занемаривању ученик даје директору у присуству психолога или педагога и родитеља, осим ако је родитељ спречен да присуствује.

Изузетно, ако постоји сумња на насиље, злостављање и занемаривање детета и ученика у породици, или сазнање о томе, директор обавештава центар за социјални рад и полицију, који обавештавају родитеља, у складу са законом.

Уколико се ради о догађају који захтева предузимање неодложних интервентних мера и активности, директор обавештава родитеља и у процес заштите укључује центар за социјални рад.

Ако постоји сумња да насилни догађај може да има елементе кривичног дела или прекршаја, директор обавештава родитеља и полицију.

ПОСТУПАЊЕ У ЗАВИСНОСТИ ОД ТОГА КО ЈЕ ПОЧИНИЛАЦ

ПОЧИНИЛАЦ	ЖРТВА	КО ИНТЕРВЕНИШЕ	КАКО
запослени	дете	директор	а) мере према запосленом, у складу са законом б) према детету и ученику мере за заштиту и подршку (план заштите) на основу Правилника о протоколу
родитељ	запослени	установа	Одмах обавестити полицију.
ученик	запослени	директор	Обавести родитеља, а у зависности од случаја и полицију, односно Центар за социјални рад; да покрене васпитно-дисциплински поступак и да изрекне васпитно-дисциплинску меру, у складу са Законом.
треће одрасло дете	дете	директор	Истовремено обавести родитеља детета које је изложено насиљу, злостављању и занемаривању, надлежни центар за социјални рад и полицију.
Одрасли: • запослени • запослени • запослени • родитељ	Одрасли: • запослени • родитељ • треће лице • треће лице	директор	Предузима мере, у складу са законом.

РЕДОСЛЕД ПОСТУПАЊА У ИНТЕРВЕНЦИЈИ

1.	<p>ПРОВЕРАВАЊЕ СУМЊЕ ИЛИ ОТКРИВАЊЕ НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА обавља се прикупљањем информација – директно или индиректно.</p> <p>Прикупљање информација има за циљ утврђивање релевантних чињеница на основу којих се потврђује или одбацује сумња на насиље, злостављање и занемаривање. Током прикупљања информација поштују се принципи утврђени Конвенцијом и правила која се примењују у поступцима у којима учествује малолетно лице – дете и ученик.</p> <p>Установа проверава сваку информацију о могућем насиљу, злостављању и занемаривању. Врши се преглед видео записа уколико установа има електронски надзор над простором. Када родитељ пријави директору непримерено понашање запосленог према његовом детету, директор поступа у складу са Законом.</p> <p>У случају неосноване сумње појачава се васпитни рад и прати понашање учесника. Када се потврди сумња, директор и Тим за заштиту предузимају мере и активности за извршено насиље, злостављање и занемаривање.</p>
2.	<p>ЗАУСТАВЉАЊЕ НАСИЉА И ЗЛОСТАВЉАЊА И СМИРИВАЊЕ УЧЕСНИКА је обавеза свих запослених у установи, а нарочито најближег присутног запосленог и дежурног наставника, односно васпитача да одлучно прекине све активности, раздвоји и смири учеснике у акту насиља. У случају да запослени процени да је сукоб високоризичан и да не може сам да га заустави, одмах ће тражити помоћ.</p>
3.	<p>ОБАВЕШТАВАЊЕ РОДИТЕЉА и предузимање хитних акција по потреби (пружање прве помоћи, обезбеђивање лекарске помоћи, обавештавање полиције и центра за социјални рад) обавља се одмах након заустављања насиља и злостављања. Уколико родитељ није доступан или његово обавештавање није у најбољем интересу детета и ученика, установа одмах обавештава центар за социјални рад.</p>
4.	<p>КОНСУЛТАЦИЈЕ У УСТАНОВИ се врше ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа насиља и злостављања, нивоа ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције. У консултације у установи укључују се: одељењски старешина, дежурни наставник, психолог, педагог, Тим за заштиту, директор, ученички парламент.</p> <p>Уколико у току консултација у установи директор и Тим за заштиту, услед сложених околности, не могу са сигурношћу да процене ниво насиља, злостављања и занемаривања, као и да одреде мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: Министарство просвете – школску управу, центар за социјални рад, полицију, здравствену службу и др.</p>
5.	<p>МЕРЕ И АКТИВНОСТИ предузимају се за све нивое насиља и злостављања. Оперативни план заштите (у даљем тексту: план заштите) сачињава се за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа за сву децу и ученике – учеснике насиља и злостављања (оне који трпе, који чине и који су сведоци насиља и злостављања).</p>
6.	<p>ЕФЕКТЕ ПРЕДУЗЕТИХ МЕРА И АКТИВНОСТИ прати установа (одељењски старешина, васпитач, Тим за заштиту, психолог и педагог) ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности установе. Установа прати понашање детета и ученика које је трпело и које је извршило насиље и злостављање, али и деце и ученика који су индиректно били укључени (сведоци). Прати се и укљученост родитеља и других надлежних органа, организација и служби. Ефекте предузетих мера прате и надлежне службе Министарства просвете.</p>

ПЛАН ЗАШТИТЕ

План заштите зависи од: врсте и тежине насилног чина, последица насиља по појединца и колектив, броја учесника и сл.

План заштите садржи:

а) активности усмерене на промену понашања – појачан васпитни рад, рад са родитељем, рад са одељењском заједницом, укључивање ученичког парламента и савета родитеља, а по потреби и органа управљања;

б) носиоце тих активности;

в) временску динамику;

г) начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника насиља, злостављања и занемаривања у заједницу. Мере и активности треба да буду предузете уз учешће детета и ученика и да буду у складу са његовим развојним могућностима. Када Тим за заштиту процени да постоји потреба да се, осим појачаног васпитног рада или васпитног рада који у интензитету одговара потребама ученика, прилагоди и образовни рад, предложиће Тиму за пружање додатне подршке ученицима припрему индивидуалног образовног плана.

План заштите сачињава Тим за заштиту заједно са одељењским старешином, односно васпитачем, психологом, педагогом (уколико нису чланови Тима за заштиту), директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама. У припрему плана заштите, када год је могуће, установа ће укључити представнике одељењске заједнице, односно групе, ученичког парламента, као и ученике – учеснике у насиљу и злостављању.

План заштите укључује и информације о мерама и активностима које установа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално. Када су у мере и активности укључене друге организације и службе, одређују се задаци, одговорна лица, динамика и начини међусобног извештавања.

За трећи ниво насиља и злостављања директор установе подноси пријаву надлежним органима, организацијама и службама и обавештава Министарство просвете, односно надлежну школску управу, у року од 24 сата. Пре пријаве обавља се разговор са родитељима, осим ако Тим за заштиту, полиција или Центар за социјални рад процене да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета и ученика.

Уколико је комуникација са медијима неопходна, одговоран је директор, осим ако је директор учесник насиља, злостављања или занемаривања. У том случају комуникацију са медијима остварује председник органа управљања.

ШТА ЧИНИ СПЕЦИФИЧНО ИСКУСТВО МОГ УЧЕНИКА/УЧЕНИЦЕ?

(име и презиме детета)

(адреса становања)

(кућни број телефона)

(име и презиме оца)

(мобилни број телефона)

(име и презиме мајке)

(мобилни број телефона)

	Мајка	Отац
Завршена школа и занимање по образовању		
Запосленост (стално, одређено, незапослен...)		
Занимање којим се тренутно бави		

ПОРОДИЧНИ СТАТУС

- Ученик живи у некомплетној породици (разлог: развод, смрт родитеља, хранитељство/старатељство).
- Ученик живи у вишегенерацијској и вишечланој породици.
- Ученик живи у породици у којој има троје или више деце и које је ученик дете по редоследу рођења.
- Услови становања породице ученика (подстанари, кућа/стан, привремени смештај...).
- У породици ученика није запослен ниједан члан (живе од социјалне помоћи).
- Породица ученика је корисник услуга Центра за социјални рад (материјално обезбеђење породице, саветовање, посредовање).
- Постоји сумња или сазнање да је ученик жртва породичног насиља (да ли је сумња или сазнање, на основу којих показатеља, која врста насиља).
- Постоји сумња или сазнање да је ученик занемарен у породици (да ли је сумња или сазнање и на основу којих показатеља).
- Постојање неког стресогеног догађаја у породици у току ове школске године (пресељење, развод родитеља, смрт члана породице, рођење новог члана породице, губитак посла родитеља, удаја/женидба неког члана породице или слично).

ЗДРАВСТВЕНЕ ТЕГОБЕ ДЕТЕТА

- Сензорне сметње (оштећени вид: велика диоптрија, слабовидост; оштећени слух: слушни апарат, наглувост... – да ли користи помагало и да ли постоји медицинска документација).
- Моторне сметње (умањена функција екстремитета – навести да ли постоји документација).
- Хронично здравствено обољење (постоји ли документација?).

- Сметње у говору (неправилно изговарање гласова, речи, продужени гласови, слогови, речи, поремећен ритам говора, муцање – да ли је дете било или јесте на логопедском третману).
- Менталне сметње (снижене менталне, когнитивне способности које стварају проблем у процесу учења).
- Тешкоће у учењу, тешкоће у писању (озбиљни проблеми са писањем, ученик не пише исправно слова и речи, што може да представља и дисграфију), читању (ученик не може да прочита реч, реченицу, текст, што може представљати дислексију) и учењу математике (тешкоће у учењу математичких операција, читању и примени цифара...), из којих наставних предмета постиже слаб успех.
- Сметње због тешкоћа у социјализацији (стереотипне радње, тешкоће у комуникацији, непостојање комуникације са окружењем, тешко уклапање у средину... – да ли је било или јесте на стручном третману).
- Сметње у психолошком функционисању (осцилације у расположењу, неадекватне реакције на ситуацију, изненадна реаговања... – да ли је дете било или јесте на стручном третману).
- Хиперкинетичке сметње (пренаглашене моторичке активности, немогућност задржавања пажње и места – да ли је било или јесте на стручном третману).
- Проблеми у понашању (непоштовање правила, устаљено непослушно и провокативно понашање у односу на друге ученике и наставнике, узима ствари које нису његове, уништава туђу или школску имовину, неоправдано изостаје са наставе, прекида активности које су у току, вербално (напада друге, вређа, псује, омаловажава, прети) или је физички агресиван према другима... – да ли је дете било или јесте на стручном третману).
- Сумња или сазнање да је ученик жртва вршњачког насиља (да ли је сумња или сазнање и на основу којих показатеља).

ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

- Ученик је укључен у ваншколске активности (спортови, музичке, школе језика...).
- Какав успех постиже ученик у ваншколским активностима.
- Да ли је по Вашој или по процени осталих наставника који предају у одељењу потребна индивидуализација у раду (за које наставне предмете и разлози).

ПОДСЕТНИК ЗА ИЗРАДУ ПЕДАГОШКОГ ПРОФИЛА УЧЕНИКА

При изради ИОП-а неопходно је урадити педагошки профил детета, који укључује анализу следећих области:

1. Учење и како учи (важне чињенице о досадашњим образовним постигнућима, стиловима учења, ставовима према школи, мотивацији за учење, инетересовањима, областима и специфичним вештинама у којима се истиче у односу на вршњаке, као и онима у којима заостаје у односу на вршњаке...)
2. Социјалне вештине (важне чињенице о односима са другим људима, понашању према вршњацима, поштовању правила...)
3. Комуникацијске вештине (важне чињенице о начинима размене информација са другима, укључујући и степен познавања језика на коме се школује, као и сметње у коришћењу вербалних, визуелних и симболичких средстава комуникације)
4. Самосталност и брига о себи (важне чињенице о способности да се сам стара о себи и испуњава свакодневне обавезе код куће и у школи)
5. Утицај спољашњег окружења на учење (важне чињенице о породичним и другим условима који повољно и неповољно утичу на учење и напредовање)

Образац број 1

На основу члана 5. став 5. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Службени гласник” РС, бр. ___), подносим

ЗАХТЕВ/ИНИЦИЈАТИВУ КОМИСИЈИ ЗА ПРОЦЕНУ ПОТРЕБА

ЗА ПРУЖАЊЕМ ДОДАТНЕ ОБРАЗОВНЕ, ЗДРАВСТВЕНЕ ИЛИ СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕ ДЕТЕТУ/УЧЕНИКУ ЗА ПОКРЕТАЊЕ ПОСТУПКА ПРОЦЕНЕ¹

Лични подаци о детету

Име и презиме детета: _____

Датум рођења: _____ **ЈМБГ:** _____

Место и општина рођења детета: _____

Боравиште детета (заокружити једну од понуђених могућности):

- а) у породици родитеља/старатеља;
- б) у хранитељској породици;
- в) у установи социјалне заштите.

Адреса боравишта детета: _____

¹ Садржај захтева попуњава родитељ односно старатељ детета, или образовна, здравствена односно установа социјалне заштите, уз сагласност родитеља односно старатеља детета. Захтев се подноси изабраном лекару.

Лица за контакт

Контакт подаци родитеља, старатеља односно хранитеља детета (име и презиме, адреса, контакт телефон, имејл)

Мајка: _____

Отац: _____

Хранитељ: _____

Старатељ: _____

Контакт подаци за установу која предлаже поступак процене

Назив установе: _____

Седиште: _____

Телефон: _____

Имејл: _____

Име и презиме законског заступника установе:

Разлози и образложење предлагања поступка процене¹

² Попуњава подносилац захтева/иницијативе. Потребно је изнети све разлоге за предлагање поступка процене.

Прилози²

Посебне напомене (нпр. током поступка процене постоје потребе за преводиоцем са матерњег језика детета/родитеља, знаковног језика, као и друге посебне напомене од важности за поступак процене):

Пријемни печат (здравствене установе у којој је запослен изабрани лекар)

³ Навести документа (налазе, мишљења, извештаје и др.) који указују на потребу за поступком процене и обезбеђењем подршке детету и који се достављају у прилогу захтева/иницијативе.

Изабрани лекар

Име и презиме: _____

Контакт телефон и имејл лекара: _____

Установа: _____

Адреса установе: _____

Телефон и имејл установе: _____

Датум подношења/прослеђивања захтева комисији _____

Потпис или факсимил

Печат здравствене установе

изабраног лекара

Потписи

Подносилац захтева / давалац сагласности

Родитељ/старатељ детета⁴

(Име, презиме, ЈМБГ и потпис)

Подносилац иницијативе⁵

(Назив и седиште установе, потпис
овлашћеног заступника и печат установе)

Место и датум⁶:

_____, _____ 20 ____ . године

Број⁷: _____ Датум: _____ Место: _____

⁴ Заокружити својство потписника (родитељ или старатељ детета). Родитељ односно старатељ се јавља као подносилац захтева, или као давалац сагласности уколико иницијативу подноси овлашћена установа.

⁵ Уколико се поступак предлаже по иницијативи овлашћене установе, исту потписује законски заступник (директор) установе.

⁶ ако је подносилац захтева родитељ

⁷ ако је подносилац захтева установа

КАРАКТЕРИСТИКЕ ЗДРАВЕ И ДИСФУНКЦИОНАЛНЕ ПОРОДИЦЕ

Здрава породица	Дисфункционална породица
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Јасне границе међу генерацијама, породице према спољњој средини и између деце и родитеља. ✓ Прихватају се и у уважавају индивидуалне разлике између чланова породице. ✓ Постављене су јасне границе у односима према породицама порекла. ✓ Комуникација је јасна, а неслагање се отворено испољава. ✓ Развијена вештина договарања. ✓ У односима преовладава радост и топлина, хумор је присутан. ✓ Правила и ред су свима познати, стабилни али не крути. ✓ Родитељи имају заједничке ставове у васпитању деце. ✓ Адекватно реаговање на одрастање и осамостаљивање деце, губитке и смрт блиских особа. ✓ Вредности у породици су у складу са вредностима у друштвеној средини. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Поремећене границе између родитеља и деце. ▪ Хаотична организација породичног живота. ▪ Нејасне комуникације и одсуство вештине договарања. ▪ Неприхватање деце као одраслих и самосталних људи. ▪ Недостатак заједништва, сагласности по битним питањима, емоционална неповезаност. ▪ Недостатак подршке, солидарности и сарадње, превласт негативних осећања. ▪ Присутни савези двоје против трећег. ▪ Моћ у породици је неадекватно расподељена.

ПРЕТПОСТАВКЕ УСПЕШНЕ ПОДЕЛЕ РОДИТЕЉСКИХ УЛОГА И ОДГОВОРНОСТИ

- ✓ Експлицитни и имлицитни договор који подразумева слагање у погледу општих васпитних циљева, вредности и вредносних оријентација (усмереност ка школском и образовном постигнућу, изградњи моралних стандарда, подстицање осамостаљивања и сл.)
- ✓ Договор о стратегији реализације ових циљева, уз допуштене индивидуалне разлике.
- ✓ Договор о ситуационо-практичним питањима подељене бриге о деци.
- ✓ Традиционално и савремено родитељско деловање (традиционално је васпитање препуштено мајци, а отац је невидљиви ауторитарни васпитач).
- ✓ Породични односи и партнерско родитељство (подељене улоге и одговорности у васпитању деце не могу се одвојити од укупних односа у породици).

Карактеристике три основна васпитна стила

Индикатори три основна васпитна стила

- ☛ Ауторитарни – увођење јаке контроле, ограничења и забрана, високо уплитање у живот детета. То су строги родитељи који избегавају да покажу емоције.
- ☛ Либерални – допуштање великих слобода детету; не постављање ограничења јер се сматра да свако ограничење за дете представља фрустрацију. То су благи родитељи који имају топле односе са децом.
- ☛ Демократски – уважавање дететових потреба, али без занемаривања властитих. Комуникација са дететом је равноправна, при чему родитељи имају свест о томе да су они зрелији и одговорнији. Родитељи су топли и благи, али одлучни и јасни у ставовима. Ауторитет моћи се замењује ауторитетом вредности.

ИСХОДИ СУКОБА РОДИТЕЉ – ДЕТЕ

Неизбежни сукоби: родитељ њобедник

У односу према детету овакви родитељи примењују своја права, ауторитет и моћ, верују у забране, намећу ограничења, очекују покорност, служе се казнама.

Код сукоба са дететом: родитељ одлучује о решењу, решење саопштава детету, убеђује дете да прихвати решење, ако га не убеди, користи моћ, контролише извршење.

Последице по дете: слаба мотивација за извршење одлуке, осећај гнева, спутава се самодисциплина и одговорност, послушност, конформизам као позитивно понашање и недостатак унутрашње контроле.

Неизбежни сукоби: њобећени родитељ

У односу према детету овакви родитељи дају деци много слободе, не постављају ограничења, не примењују мере ауторитета.

Код сукоба са дететом — дете има решење, саопштава га родитељу, убеђује родитеља, примењује моћ и манипулацију, па родитељ попушта.

Последице по дете: манипулација родитељима, напади беса, уцене, родитељима усађују осећај кривице, слабо сарадљива и импулсивна деца, проблем у сусрету са ауторитетним институцијама и групама, несигурност у родитељску љубав, инвентивна деца уз високу цену.

Неизбежни сукоби: блаї али одлучан родитељ

У односу према детету: благ, али одлучан у захтевима; поштује потребе детета не занемарујући сопствене; изграђује заједничка правила; уместо обликовања детета обликује однос; ауторитет моћи замењује ауторитетом вредности.

Код сукоба са дететом: родитељ и дете учествују у проналажењу решења прихватљивог за обоје, сарадња открива прави проблем који је у основи сукоба па се налази адекватно решење; решење предлаже један или обоје, а бира се решење прихватљиво за обоје.

Последице по дете: постоји велика мотивација да се изврши решење, дете разуме да је решење и његово решење, развија се осећај одговорности за преузето решење, поверење у дете рађа поуздану особу, развија се позитивно осећање јер нико није повређен, продубљује се квалитет односа.

СИМПТОМИ КОЈИ МОГУ ДА УКАЖУ НА УПОТРЕБУ ДРОГА

Промена понашања је карактеристична и уобичајена за период ране адолесценције, па је јако важно дете пратити и процењивати да ли су промене део развојне фазе или постоји реална основа за сумњу на употребу наркотика. Различити наркотици се манифестују различито и треба имати на уму да ниједан од наведених знакова није довољан да са сигурношћу укаже на злоупотребу дрога, али би требало да родитеља наведе на опрез. Значи, обратити пажњу ако дете има чешће сукобе у породици и школи, нагло прекида пријатељства, постиже слабије резултате у школи, немарно је у облачењу и све мање заинтересовано за сопствени изглед, све слабије комуницира са укућанима и повлачи се у самоћу, раздражљиво је и насилно, па убрзо затим безвољно и равнодушно. Знаци „препознавања” су и прекомерно знојење, дрхтање руку, „најежена” кожа, сува уста, сузне очи, упаљени рубови усана, неразговетан говор, стални умор и поспаност, тетурав и несигуран ход (а све у зависности од врсте дроге коју користи).

Пожељно је да се родитељ запита да ли познаје пријатеље свог детета; да ли зна где дете проводи слободно време; да ли дете у школи назадује у постизању резултата; који је став детета према дрогама/ алкохолу; и да ли би се дете обратило родитељу за помоћ у случају да има проблем.

Лекови за смирење

Ако родитељ примети да дете изгледа као да је пијано, али не мирише на алкохол, ако је напето и збуњено, ако се тешко концентрише и неразговетно говори, можда користи лекове за смирење.

Марихуана

Стакласте, црвене очи, проширене зенице, гласан говор и неадекватно смејање, а потом поспаност, успорено реаговање, губитак мотивације и заборављање, појачан апетит и потреба за слатким, само су неки од симптома који указују да неко користи марихуану.

Инхаланси (лепак)

Уколико се тинејџер смеје без разлога, делује пијано али не мирише на алкохол, има сузне очи и поремећај вида, црвенило око носа и уста, секрецију из носа, главобољу, мучнину, отежану контролу мишића и поремећено расуђивање и памћење, треба обратити посебну пажњу.

Екстази

Изражена потреба за кретањем, безбрижност, јак осећај задовољства, налети разнежености и „љубави“ према особама у околини, потреба за великом количином течности, могу указати на коришћење екстазија. Уколико дете дуже користи екстази, има убрзани рад срца и убрзано дисање, појачано знојење, мучнину и сл.

Стимуланси (спид, кокаин...)

Хиперактивност и еуфорија, раздражљивост, претерана причљивост после које наступа депресија, претерано спавање у неуобичајено време, губитак у тежини, сувоћа уста, могућа агресивност само су неки од симптома да неко користи стимулансе.

Кокаин и LSD стварају јаку зависност и узимају се ушмркавањем, жвакањем и инјекцијама. Особе које их користе осећају еуфорију, енергичност, причљиви су и промењена им је перцепција, немирни су, раздражљиви или забринути. Честе су и халуцинације и губитак везе са реалношћу.

Хероин

Оне који користе хероин није тешко препознати. Зенице су им веома сужене, често се чешу јер их тело стално сврби. Смирени су и опуштени или чак умртвљени и одсутни. Деца почињу да губе апетит и килажу. Најгоре промене дешавају се када после фазе ушмркавања наступи фаза ушприцавања.

НЕКА ОД ПРАВИЛА ЗА ПОЛАГАЊЕ ЗАВРШНОГ ИСПИТА

- Одељењски старешина је у обавези да са ученицима провери тачност личних података и података о успеху током школовања у бази података пре приступања самом испиту.
- Одељењски старешина подсећа ученике да на испит из српског, односно матерњег језика понесу ђачку књижицу са овереном фотографијом и уписаним идентификационим бројем ученика, графитну оловку, плаву хемијску оловку и гумицу, а на испит из математике, уз све поменуто, и лењир, троугао и шестар.
- Редни број ученика на Јединственом списку ученика треба да одговара редном броју клупе у којој ученик седи за време полагања испита.
- Ученик решава тест према упутствима датим од стране дежурних наставника и према упутству за израду теста које је штампано на самом тесту.
- Одговори на самом тесту се по препоруци прво пишу графитном оловком, а тек на крају плавом хемијском оловком, јер се одговори написани графитном оловком, као ни преправљани одговори написани хемијском оловком не признају при бодовању.
- На завршном испиту није дозвољено коришћење мобилних телефона, дигитрона, бележака, папира, нити других материјала који не спадају у прописан прибор за испит. Ученици су дужни да на за то предвиђено место одложе своје торбе, искључене мобилне телефоне, дигитроне и друга техничка помагала, пернице, белешке, папире, храну и сл., осим воде/освежавајућег напитка.
- Ученици ће бити удаљени са испита уколико не поштују прописану процедуру на испиту и упутства дата од стране дежурних наставника.
- Када ученици заврше са израдом теста, треба да позову дежурног наставника подизањем руке и да након предаје теста напусте простор тако да не ремете рад других ученика.

ВАЖНИ ДОКУМЕНТИ

- ✓ Закон о основном образовању и васпитању („Службени гласник РС”, бр. 55/2013)
- ✓ Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 72-2009), Закон о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 52/2011, 55/2013)
- ✓ Стратегија развоја образовања у Републици Србији до 2020.
- ✓ Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању („Службени гласник РС”, бр. 67/2013)
- ✓ Правилник о измени Правилника о наставном плану и програму основног образовања и васпитања – Упутство за остваривање плана и програма ваннаставних и осталих активности („Просветни гласник”, бр. 1/09)
- ✓ Правилник о програму за остваривање екскурзије у првом и другом циклусу основног образовања и васпитања
- ✓ Општи протокол за заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања
- ✓ Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама
- ✓ Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање
- ✓ Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање
- ✓ Правилник о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручних сарадника
- ✓ Стандарди компетенција за професију наставника и њиховог професионалног развоја
- ✓ Правилник о стручно-педагошком надзору
- ✓ Правилник о стандардима квалитета рада установе
- ✓ Правилник за самовредновање и вредновање рада школе

ЛИТЕРАТУРА

Блумова ревидирана таксономија (Bloom's Revised Taxonomy), преузето 2014. са сајта:

<http://www.coe.sdsu.edu/eet/Articles/bloomrev/index.htm>

Материјал са семинара *Читањем и писањем до критичког мишљења*, Центар за интерактивну педагогију

Павловић Бабић, Д., Гламочак, С., *Оцењивање ученика, Приручник за семинар*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.

Подстицање развоја метакогнитивних вештина код ученика, преузето 2014. са сајтова:

<http://www.slideshare.net/laurentiusadhyatmoko/developing-metacognitiveskills#>

<http://www.mx1.educationforthinking.org/sites/default/files/page-image/1-02MetacognitiveDevelopment.pdf>

http://www.learner.org/courses/learningclassroom/support/09_metacog.pdf

<http://www.yrdsb.ca/AboutUs/ReportingStudentAchievement/Documents/LearningSkillsandWorkHabitsBrochure.pdf>

Савовић, Б, Бјекић, Д, Најдановић Томић, Ј, Гламочак, С, (2007). *Примена Шестова знања у основној и средњој школи*, Београд.

Хавелка, Н, Хебиб, Е, Бауцал, А, (2003). *Оцењивање за развој ученика*, Министарство просвете и спорта, Центар за евалуацију, Београд.

Ковач Церовић, Т. и др. (1995). *Учионица добре воље, радионице за млађе и старије основце*. Београд: Група Мост.

Ковач Церовић, Т. и др. (1995). *Ипом до сазнаје, приручник за радионице за децу од 7 до 14 година*. Београд: Центар за антиратну акцију и Уједињене нације Високи комесаријат за избеглице.

Трикић, З, Коруга, Д, Врањешевић, Ј, Дејановић, В. и Видовић, С. (2006). *Вршњачка медијација од свађе слађе*. Београд: GTZ.

Брмбота, Ј, Вдовић, Ј, Гачић Брадић, Д, Ђурић, А. и Шкундрић, С. (2002). *Како организovati и водити покрећне радионице*. Београд: Save the Children UK, канцеларија у Београду.

Видовић, С, Голић, М, Ђук Миланков, Д, Трикић, З, Врањешевић, Ј. и Коруга, Д. (2005). *Научи, поенширај*. Београд: GTZ.

Малетин, Н. (ур.). (2010). *Програм превентивних радионица за ученике основних школа, Школа без насиља*. Београд

Vilis, M, Kindl Hodson, V. (2005). *Otkrijte svoj stil učenja*. Beograd: Finesa

Медић, С, Матејић Ђуричић, З, Влаовић Васиљевић, Д. (1997). *Школа за родитеље*. Београд: Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета

eduka